

IV. HAÇLI SEFERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZÜLEYHA NURATA ÖZDEMİR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİH
ANA BİLİM DALI**

**MERSİN
HAZİRAN - 2018**

IV. HAÇLI SEFERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZÜLEYHA NURATA ÖZDEMİR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

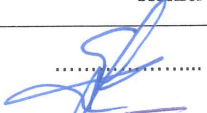
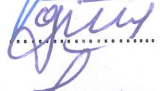

**TARİH
ANA BİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ**

**MERSİN
HAZİRAN - 2018**

ONAY

Züleyha NURATA ÖZDEMİR tarafından Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ danışmanlığında hazırlanan "Dördüncü Haçlı Seferi" başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Prof. Dr. Efrumiye ERTEKİN	
Üye	Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Zeynep SABANCI	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun...28.06.2018 tarih ve 2018/28 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

25 Haziran 2018/25 June 2018

İmza / Signature

Züleyha NURATA ÖZDEMİR

ÖZET

Bu tezin konusu Dördüncü Haçlı Seferi'dir. Bu çalışma; Venedik'in, Dördüncü Haçlı Seferi'ni amacından saptırdığını iddia etmektedir. Dördüncü Haçlı Seferi, birçok yönüyle diğer Haçlı seferlerinden ayrılmaktadır. Bu sefer, diğer Haçlı seferlerinden farklı olarak Müslümanlar üzerine değil, Ortodoks Bizans İmparatorluğu üzerine yönelmiştir. Başlangıçta, diğer Haçlı seferleri gibi, Müslüman dünyası hedef alınmış ve Kutsal Toprakları, Müslümanlardan kurtarmak idealiyle harekete geçilmiştir. Ancak sefere katılan Haçlı askerlerinin Mısır'a nasıl taşınacağı sorunu, seferin baş aktörünü Venedik olarak belirlemiştir. Akdeniz'in en büyük deniz gücü olan Venedik, sefere dâhil olduğu andan itibaren seferin gidişatını belirlemiştir. Kendi ticari çıkarlarını her şeyin üstünde tutan Venedik, dönemin siyasi perspektifini de doğru bir şekilde tahlil ederek kullanmış ve Mısır'a düzenlenecek olan seferi Bizans üzerine yönlendirmeyi başarmıştır. Katolik Avrupa'nın, Ortodoks Bizans İmparatorluğu'nu dize getirme ve Katolik Kilisesine bağlama isteği de Venedik'in işini kolaylaştırmıştır. Seferin Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'e yönelmesi sonucunda şehir, Haçlı ordusu tarafından zapt edilmiştir. Şehrin zaptı sonrasında başlayan yağmadan en fazla pay alan Venedik olmuş, Konstantinopolis'ten kaçırılan eserler Venedik'in tarihsel ve kültürel değerini daha da artırmıştır. Haçlıların Bizans topraklarını paylaşımı sırasında, o coğrafyayı iyi tanıyan Venedik bu avantajı kullanmış ve ele geçirdiği topraklarla kendi koloni imparatorluğunu kurmuştur. Karadeniz ve Ege ticaretini kendi tekeline alan Venedik, ticari rakipleri olan Cenova, Pisa gibi İtalyan kentlerine de üstünlük sağlamayı başarmıştır. Venedik Cumhuriyeti'nin, seferi neden amacından saptırdığının anlaşılması için; çalışmamızda sefer öncesi Bizans-Venedik ilişkileri detaylı bir biçimde incelenmiş ve Venedik-Mısır ilişkilerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: IV. Haçlı Seferi, Bizans, Venedik, XIII. yüzyıl, Katolik-Ortodoks çatışması

Danışman: Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ, Mersin Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

The subject of this thesis is the Fourth Crusade. This study argues that Venice diverted the aim of the crusade from its original aim. Fourth Crusade is separated in many ways from other crusades. This crusade is different from others because it was not directed to the Muslim World, it was directed to the Orthodox Byzantium Empire. In the beginning, like the other crusades the target was to the Muslim World and the aim was saving the Holy Lands. However the most important problem was how to transport crusaders to Egypt, that's why they decided Venice as a main actor. Venice which had the most important sea force of the Mediterranean Sea, decided on how to continue from the time it joined to the voyage by the thinking of its benefits Venice, being aware of the political perspective of that period used it in a right way and change the direction of Egypt to Byzantium. The Catholic Europe wanted to control the Orthodox Byzantium Empire and to combine to the Catholic Church made the Venice's mission easier. The result of changing the direction of the voyage to the capital city of Constantinople, so for this reason the city was conquered by crusaders. After conquering the city, Venice took the biggest part in the sack of the historical works which were taken from the Constantinople city raised the values of Venice's cultural and historical side. During the sharing of Byzantium's land, Venice which was very aware of the geography of the land, used it this advantage and created a new colony empire by using the lands of Byzantium. Venice started to control Black Sea's and Aegean Sea's trade. Venice became more advantaged against the its rivals such as Italian cities of Genoa, Pisa. In my thesis I tried to make it clear why the Republic of Venice changed the direction of Fourth Crusades instead of Egypt to Byzantium. I searched the relationship between Byzantium and Venice in detailed way. I also pointed out the relationship between Venice and Egypt.

Key words: Fourth Crusade, Byzantium, Venice, 13. Century, Catholic-Orthodox conflict.

Supervisor: Doç. Dr. Tarık Tolga GÜMÜŞ, Department of History, The University of Mersin, Mersin.

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalıőmamın her aőamasında bana destek olan, güler yüzü ve yapıcı tavrıyla bu zorlu çalışma sürecinde bana motivasyon sağlayan değerli danıőmanım Doç. Dr. Tarık Tolga Gümüş'e ve çalıőmamın farklı aőamalarında fikir danıőtıęım, desteğini gördüğüm değerli hocam Doç. Dr. Őenay Özdemir Gümüş'e teőekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte ihmal ettiğim ama yine de beni daima anlayıőla karşılayan sevgili eőim ve oğluma da minnettarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK VE LİTERATÜR DEĞERLENDİRME	6
3. İLK ÜÇ HAÇLI SEFERİ	8
4. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ	12
4.1. Bizans-Venedik İlişkileri	12
4.2. Venedik – Mısır İlişkileri	19
4.3. Alman Kralı VI. Heinrich ve Bizans’la İlgili Planları	20
5. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ	22
5.1. Seferin Çağrısı ve Hazırlıkların Başlaması	22
5.2. Venedik’in Sefere Dâhil Olması	24
5.3. Haçlıların Venedik’te Toplanması	27
5.4. Seferin Hedefinden Sapması	28
5.5. Zara Kuşatması ve Şehrin Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi	30
5.6. Bizans Prensi Aleksios Angelos’un Haçlılara Katılması	32
5.7. Haçlıların Konstantinopolis’e Gelişi	34
5.8. Haçlıların Konstantinopolis’e İlk Saldırısı	37
5.9. İsaakios II. Angelos’un Oğlu Aleksios IV. Angelos ile Beraber İkinci İktidarı (1203-1204)	41
5.10. Aleksios V. Dukas’ın İktidarı	46
6. KONSTANTİNOPOLİS’E İKİNCİ TAARRUZ VE SONRASI	50
6.1. Konstantinopolis’e İkinci Taarruz ve Şehrin Haçlılar Tarafından Yağmalanması	50
6.2. İstanbul Latin İmparatorluğu’nun Kurulması ve Bizans Topraklarının Paylaşımı	56
6.3. Seferin Etkileri	59
7. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ SONRASI VE KURULAN YENİ DEVLETLER	62
7.1. İstanbul Latin İmparatorluğu	62
7.2. Bizans’ın Devamı Niteliğindeki Devletler	66
7.2.1. İznik Rum İmparatorluğu	66
7.2.2. Epiros Devleti	69
7.2.3. Trabzon Rum İmparatorluğu	70
8. SONUÇ	71
BİBLİYOGRAFYA	74
EKLER	91
ÖZGEÇMİŞ	91

1. GİRİŞ

Ortaçağ tarihçisi Işın Demirkent'e göre; dünya tarihinin genel bir incelemesi yapıldığında, ortaçağı üç büyük olayın karakterize ettiği görülebilir. Kronolojik olarak bakıldığında bunların birincisi İslamiyet'in doğuşu ve o zamana kadar Hristiyan hâkimiyetinde bulunan ülkeleri fethetmesi, ikincisi Türk ırkının büyük güçlerle doğudan batıya yönelmesi ve İslam'ın durmuş olan hamle gücünü yenilemek gayretine girmesi, üçüncüsü ise bu gayretin reaksiyonu olan Haçlı Seferleri'dir.¹

Tarih literatürüne daha sonra "Haçlı Seferleri"² olarak geçmiş olan bu hareket, Hristiyan Avrupa'nın XI. asrın sonlarında, Kudüs'ü ve zulüm gördüklerine inandıkları Doğu Hristiyanlarını Müslüman âleminin hâkimi durumundaki Türklerin elinden kurtarmak amacıyla başlatılan bir dizi askerî harekâttır.³ Haçlı Seferleri, Türkleri Anadolu'dan atmak için düzenlenmiş siyasi amaçlı bir askeri hareketti ve aynı zamanda bu hareketin altında Roma Kilisesi'nin, İstanbul Patrikliği 'ne üstünlük sağlayarak doğuyu ele geçirme isteği ve Papa'yı Hristiyan dünyasının tek hâkimi kılma düşüncesi de yatmaktaydı.⁴

Haçlı Seferleri, genel yapısı itibariyle Müslümanları hedef alarak düzenlenen seferler olmasına rağmen; bir tanesi, yani Dördüncü Haçlı Seferi bu amaçtan sapmış ve Müslüman dünyasını değil, Katolik Avrupa'nın sapkın olarak kabul ettiği Ortodoks Bizans İmparatorluğu'nu hedef almıştır. Dördüncü Haçlı Seferinden önceki ve sonraki seferlerde karşımıza çıkan Müslüman-Hristiyan çatışması, bu sefer sırasında yerini Katolik-Ortodoks çatışmasına bırakmıştır. Başka bir deyişle Dördüncü Haçlı Seferi, başlangıçta İslam dünyası hedef alınsa da; seferin kontrolünü ele geçiren ve seferi Bizans İmparatorluğu üzerine yönlendiren Venedik sayesinde, Müslümanlar açısından hiçbir tehlike yaratmamış aksine Ortodoks - Hristiyan Bizans İmparatorluğu seferden en zararlı çıkan taraf olmuştur.

Venedik; Dördüncü Haçlı Seferi'nin kontrolünü ele geçişi, dönemin en büyük deniz gücü olmasına borçludur. Haçlı askerlerinin Kutsal Topraklara nakliye sorununu çözmeye çalışan Haçlı liderleri, bu noktada Venedik'in yardımına ihtiyaç duymuş; Venedik doge'u Enrico Dandolo ise ayaklarına gelen bu fırsatı, Venedik'in ekonomik çıkarlarına uygun düşecek şekilde kullanmayı başarmıştır.

¹ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler, Bildiriler, İncelemeler, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007 s. 1*

² "Haçlılar" tabiri, Doğu'da ilk defa Fransızca "Croisades" kelimesinin karşılığı olarak "Ehl-i Salîb", Araplar tarafından da "Salîbiyyûn" şeklinde ifade edilmiştir. (Işın Demirkent, "Haçlılar", *DİA, Cilt XIV, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1996, s.525*).

³ Özgür Türker ve S. Serkan Ükten, "Haçlılar, Moğollar ve Ortadoğu'da Haçlı -Moğol Münasebetleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54, 2014, s.321.

⁴ Birsal Küçükşipahioğlu, "Haçlı Seferleri'nin Başından 1204'e kadar Batıların Bizans'ı Zapt Etme Planları", s.46. Bu makale, 25-29 Ağustos 2004 tarihleri arasında Society for the Study of the Crusades and the Latin East tarafından Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen "Around the Fourth Crusade Before and After (Dördüncü Haçlı Seferi: Öncesi ve Sonrası)" isimli uluslararası sempozyumda sunulan "The Western Plans to Capture Byzantium from the Beginnings of the Crusades to 1204" başlıklı bildirinin Türkçe çevirisidir.

Venedik, o dönemde bir yandan Mısır ile önemli ticari ilişkiler kurmuş durumdaydı ve bu ticari ilişkileri tehlikeye atmak istemiyordu. Diğer yandan ise Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'teki ticari etkinliğini ve gücünü artırmak; bu şekilde Cenova, Pisa gibi diğer İtalyan rakiplerine üstünlük sağlamak peşindeydi. Bu nedenle Mısır üzerine düzenlenecek bir Haçlı seferini Konstantinopolis üzerine yönlendirmek, en çok Venedik'in işine gelirdi. O esnada ortaya çıkan ve kendisinin Bizans tahtına geçirilmesini isteyerek, Haçlı liderlerine bir sürü vaatte bulunan genç Bizans prensi Aleksios Angelos'un zamanlaması da Venedik açısından mükemmel olmuştu.

Venedik'in, Mısır'la kurduğu çıkar ilişkisi ve bu ilişkinin Dördüncü Haçlı Seferi'nin amacından sapmasına etkisi, on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar hiç tartışılmadı. Bu tarihe kadar yapılan çalışmalarda Dördüncü Haçlı Seferi'nin istikametindeki değişiklik, genellikle tesadüf teorisi ile açıklandı. Çünkü bütün tarihçiler genel olarak, sefere katılmış olan ve yazdığı eser bu konuda temel Batılı kaynak kabul edilen Fransız tarihçi Villehardouin'in açıklamalarını temel alıyorlardı.⁵ Villehardouin yazdığı eserde, Haçlı Seferinin ilerleyişini Tanrı'nın lütfu ile gerçekleşen bir dizi talihsiz rastlantı olarak sunmaktaydı. Ona göre Venedik doge'u Enrico Dandolo, komplocu olmak şöyle dursun "bilge ve yetenekli bir adamdı". Burada esas suçlu, 1202 yazında Venedik'e gelip de, söz verdikleri nakliye paralarını ödemeyen haçlılardı. Bunlar yüzünden sefer finanse edilemedi ve Haçlı Seferinin liderlerinin, genç Bizans prensi Aleksios Angelos'un teklifini kabul etmekten başka seçenekleri kalmadı. Aleksios, babasını yani sabık imparator İsaakios Angelos'u, hakkı olan tahtına geri getirmek üzere kendisine yardım etmeleri karşılığında sefere ait tüm masrafları ödeyeceğine söz vermişti. Fakat Aleksios ve babası İsaakios, Ağustos 1203'te tahttaki yerlerine oturur oturmaz Haçlılara olan borçlarını ödemekte ve devlet yönetiminde yetersiz kaldılar. O zaman, Ocak 1204'te, yeni ve işbirliği yapmayan bir imparator olan Aleksios V. Murtzuphlos, iktidarı ele geçirdi; Villehardouin'in görüşüne göre, Haçlıların saldırmaktan başka şansı yoktu. Villehardouin'in kroniğinin netliği ve tutarlılığı, on dokuzuncu yüzyıl ortalarına kadar yapılan tarihsel çalışmaları; seferin, tesadüfen amacından saptığı çizgisine yöneltti. Örneğin; Fransız tarihçi Joseph Michaud (1767-1839), eseri "Haçlı Seferleri Tarihi" nde, Villehardouin'in özetinin çok az dışına çıktı ve tüm olayı bir tesadüfler serisi olarak sundu. Buna bağlı olarak ne Venedik'in ihaneti ne de başka bir siyasi entrika mevzubahis olmuştu.⁶

Bununla birlikte, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, tarihçiler daha "bilimsel" kabul edilen bir yaklaşımla; kaynaklarını daha ciddi bir şekilde kullandı. Konu, "seferi Konstantinopolis'e saptırmak" olarak varsayılan bir komployu ortaya çıkarmak şeklini aldı.

⁵ Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Tarih, İstanbul, 2016, ss. 515-516.

⁶ Jonathan Harris, "The Debate On The Fourth Crusade", <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1478-0542.2004.00114.x>, 2004, s. 3-4, Vasiliev, a.g.e., s. 516.

Haçlı lideri Boniface de Montferrat, Enrico Dandolo, Papa III. Innocent ve Alman imparatorluk tacına talip olan Philip of Swabia suçlandılar ve Villehardouin, onların ya ortak komplocusu ya da kuklası olarak görüldü. Dikkat çekici olan, o zamanın yaygın milliyetçi atmosferinde, tarihçilerin kendi ulusal gruplarını onurlandırırken; başkalarını suçlamaya yönelmesiydi.⁷

1861'de ilk kez, " Kıbrıs Tarihi" isimli kitabın yazarı olan Fransız tarihçi Kont Louis de Mas Latrie (1815-1897), Mısır'da önemli ticari çıkarları olan Venedik'i; Mısır Sultanı el-Adil ile gizlice bir antlaşma yapmakla ve Haçlıları, ilk hedefleri olan Mısır yerine Bizans'a yönelmeleri konusunda zorlamakla suçladı. Bu teori, 1868'de Alman tarihçi Karl Hopf'un (1832-1873), Venedik ile Mısır sultanı arasında 13 Mayıs 1202'de imzalanan sözü geçen antlaşmanın metnini keşfettiğini söylemesiyle kanıtlanmış görünüyordu. Her ne kadar Hopf, bu antlaşma metnini gösterememiş olsa da; onun da sahiplenmiş olduğu ihanet teorisi, birçok araştırmacı tarafından kabul gördü.⁸ Louis de Mas Latrie'nin, Dördüncü Haçlı Seferi'nde Venedikliler 'in ihaneti teorisini ortaya koymasından sonra pek çok tarihçi; Dandolo ve Venediklilerin, kendi ticari kazançlarını arttırmak için haçlıların dini coşkularını kullandıklarını, bunun için entrikalar çevirdiklerini ileri sürdüler. Venedik'in suçlanması hakkındaki en kolay anlaşılır ifadeyi sanat ve toplum eleştirmeni John Ruskin verdi: "Prenslerinin en asili tarafından yönetilen ve onun (Venedik'in) ordusunun ününe ün ekleyen askeri harekât esnasında, Avrupa, bu adanmışlığın ateşiyle mahvolmuştu. O önce, oluşturduğu silahlı kuvvetler için isteyebileceği en yüksek fiyatı hesapladı ve sonra, kendi menfaatlerinin ilerlemesi için tek seferde inancından vazgeçti ve dinine ihanet etti."⁹

1877'de, Fransız araştırmacı Gabriel Hanotaux (1853-1944)'nun yayınladığı bir makale ile Venedik ihanet teorisi önemli bir darbe aldı. Hanotaux, Hopf tarafından atıfta bulunulan antlaşmanın 1202'de sonuçlanmadığını ve belki de 1208 ya da 1212'den çok daha geç bir tarihte olduğunu kesin olarak gösterdi.¹⁰ Fakat Hanotaux; "Eğer IV. Haçlı Seferi'nin istikametindeki değişikliğin başlıca sorumlusu Venedik ise, bunun için mutlaka sebepleri vardır." diye düşündü. Ona göre; isyan etmiş Zara şehrine boyun eğdirmek, Bizans tahtına kendi adaylarını çıkarma arzusu, III. Aleksios'un Pisalılara gösterdiği yakınlığın intikamını almak¹¹ ve imparatorluk dağılırsa bundan elde edecekleri kazanca dair umutlar Venediklilerin geçerli sebepleri olabilirdi. Yani eğer Venedikliler ihanetle suçlanacaklarsa bu, gizlice Müslümanlarla

⁷ Harris, a.g.m., s. 4.

⁸ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, III. Cilt Akka Krallığı ve Daha Sonraki Haçlı Seferleri*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1992, s. 101, Vasiliev, a.g.e., s. 516, Harris, a.g.m., s. 4.

⁹ Donald E. Queller and Gerald W. Day, "Some Arguments in Defense of the Venetians on the Fourth Crusade" *The American Historical Review*, Vol. 81, No. 4, Oxford University Press, 1976, s. 717

¹⁰ Harris, a.g.m., ss. 4-5.

¹¹ Bu konunun detayları için bkz. Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel ilişkiler Üzerine Bir Araştırma*, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s.113.

antlaşma yapmalarından dolayı değil; Bizans İmparatorluğu nezdindeki ticari çıkarlarını düşünmelerinden dolayı olmalıydı.¹²

Pek çok tarihçinin Dördüncü Haçlı Seferi anti-Venedik varsayımlarının arasında aşağıdakiler öne çıkar:

1. Din adına olan bir seferin coşkusu Venedik akıl yapısına yabancıydı.

2. Venedik, haçlı seferini kendi hain planlarını yürütmek için zorunlu kıldı.

3. 1201'in başlarında Venedikli haçlıların elçileri, Mısır'daki hedeflerin, Venedik'in ticari işlerini olumsuz etkilediğini onayladılar.

4. Venedik; Bizans İmparatorluğu'nda süresiz bir şekilde ve sadece kendine ait bir yer edinme girişiminin, İstanbul'da aldığı yenilgiler sonrası başarısız olmasının acısını çekiyordu.¹³

On dokuzuncu yüzyılda, ihanet teorileri ağında bir başka aşama; sabık Bizans imparatoru İsaakios Angelos'un damadı ve Alman kralı Philipp von Schwaben'in seferin istikametindeki değişikliği azmettirdiği yönündeydi. Fransız araştırmacı Kont Paul Riant (1836-1888)'in teorisine göre; Haçlıları Konstantinopolis yönüne sevk edecek bir siyasi entrika peşinde olan Philipp bununla, ağabeyi VI. Heinrich gibi, Doğu İmparatorluğu'nu ele geçirmek istiyor ve ağabeyinin Bizans'a karşı izlediği saldırgan politikaları devam ettiriyordu.¹⁴

Bununla birlikte yirminci yüzyıl başladığında, tarihçiler komplo teorilerinden uzaklaşmaya başladılar ve seferin amacından sapmasını daha kişisel olmayan şartlarla açıklamaya çalıştılar. Tartışma, Alman tarihçi Walter Norden'in çalışmasının yayınlanmasıyla birlikte yeni bir döneme girdi. Norden, bir yandan tesadüf teorisi ile mutabık kalarak, Latin Batı'yla Bizans ilişkileri bağlamında, 1081 yılında Normanlar tarafından Güney İtalya'nın fethini başlangıç yerine koydu. İlerleyen süreçte bu ilişkilerin seyrinin anlamı, İstanbul'a yapılan bir saldırının hiç şaşırtıcı olmadığı ve pek çok batılı liderin bunu istemek için nedenleri olduğu şeklindeydi. Ancak Norden'a göre; Dördüncü Haçlı Seferinde böyle bir saldırı planlanmadı. Bir kez İstanbul'a saldırı, bir fırsat ve provokasyon olarak karşılıklarına geldiğinde, liderler doğal olarak bu şansı kaçırmadılar.¹⁵

1907'de Fransız tarihçi A. Luchaire, Dördüncü Haçlı Seferi hakkında, o ünlü yorumunu yaptı. "... la science a vraiment mieux a faire qu'a discuter indefiniment un probleme insoluble." Yani "Bilim, çözülmeyen bir sorunu sürekli olarak tartışmaktan çok daha iyi şeyler yapıyor." Ancak ciddi tarihçiler bu sözden etkilenmediler ve bu sorunu tartışmaya devam ettiler.¹⁶

Fakat bütün bu planlar ve kargaşanın arasında, Dandolo'nun sağlam iradesi ve onun doğu pazarları üzerinden Venedik'in ticari faaliyetlerini geliştirme yolunda kararlılığı, daha ön

¹² Vasiliev, a.g.e., ss. 516-517.

¹³ Queller ve Day, a.g.m., s. 718.

¹⁴ Vasiliev, a.g.e., ss. 517-518, Harris, a.g.m., s. 5.

¹⁵ Harris, a.g.m., s. 6.

¹⁶ Jaroslav Folda, "The Review The Fourth Crusade: The Conquest of Constantinople, 1201-1204 by Donald E. Queller and Thomas F. Madden", The University of Chicago Press, 1979, s. 620.

planda görünmektedir. Özellikle Cenevizlilerin Yakınoğu'da ve Konstantinopolis'te artan ekonomik gücü de Dandolo'yu endişelendirmiş olmalıdır.¹⁷ Zaten Bizans İmparatorluğu'nun işgal karşısındaki zayıflığı; uzun zamandan beri, özellikle Venedikliler tarafından bilinmekteydi ve Venedik komutanlarının sefer boyunca ortaya koyacağı öneri ve eleştiriler, bu bilginin ışığında şekillenmiş durumdaydı.¹⁸

¹⁷ Vasiliev, a.g.e., s. 518

¹⁸David Nicolle, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204*, çev. Gürkan Engin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 38.

2. KAYNAK VE LİTERATÜR DEĞERLENDİRME

Dördüncü Haçlı Seferi üzerine yapılmış araştırmalar ve çalışmalar oldukça geniş bir modern literatür oluşturmaktadır. Fakat konuyla ilgili özgün kaynaklar, oldukça sıkıntılı açıklamalar arz etmektedir. Çünkü ya taraflı bir anlatım tarzı sunmuşlar, ya da anlatımlarında açık ve anlaşılır bir tutum benimsememişlerdir. Özellikle doge Enrico Dandolo'nun önemli rol oynadığı bu sefere ilişkin, o dönemde yazılmış hiçbir Venedik kaynağı bulunmamaktadır. Olaya en yakın Venedik kronikçisi yaklaşık 1275'lerde yazan Martin da Canal'dır ki o da, Venedik'in bu süreçteki rolünün masumiyetini kanıtlama çabası içerisine girmiştir. Konuyla ilgili temel tanıklık anlatıları, Haçlı tarafından bakışla eserlerini yazmış olan Geoffroi de Villehardouin ve Robert de Clari'nin anlatıları ile Bizanslı bakış açısı ile değerlendirmelerde bulunarak olayları aktaran Niketas Khoniates'in yazmış olduğu eserdir.¹⁹ Ayrıca Dördüncü Haçlı Seferi'ni bizzat yaşamamakla birlikte, seferden sonraki dönem, özellikle İznik Rum Devleti hakkında önemli bilgiler veren Georgios Akropolites'in eseri de önemli bir Bizans kaynağıdır. Kaynak, Niketas'ın eserinin devamı niteliğindedir.²⁰

Fransız şövalye Villehardouin, ilk Fransızca eserlerden biri olarak kabul edilen "IV. Haçlı Seferi Kronikleri" ni hayatının son yıllarında kaleme almıştır. Üst düzey bir Haçlı komutanı olarak; seferin hazırlanma ve gerçekleşme sürecinin pek çok detayını bilmesine, yönlendirmesine ve önemli bir görgü tanığı olmasına rağmen; bazı noktalarda bildiklerini açıklamayı pek de istemeyen bir anlatım tarzı benimsemiştir. Örneğin seferin örgütlenme sürecini çok ayrıntılı bir şekilde, yeri geldiğinde tek tek isim vererek, anlatırken; şehrin Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden sonra yapılan katliamlardan çok üstün körü bahsettiği görülmektedir. Yağmalama olaylarını ise sıradan bir ganimet paylaşımı olarak geçiştirmiştir. Genel olarak, seferin komutanlarını ve doge Enrico Dandolo'yu savunan bir üslup kullandığı görülmektedir. Fransız Robert de Clari Dördüncü Haçlı Seferi'ne bir muharip olarak katılmıştır. Seferin örgütlenme sürecini net bir şekilde bilmediği için ayrıntılardan kaçınmış ve tarihlerde hata yapmıştır. Olayları gördüğü şekliyle, naif ve canlı bir şekilde aktarmıştır. Hikâyesinde taraf tutmamış, Konstantinopolis'in ele geçirilmesi sonrasında Haçlı ordusunun giriştiği yağma ve zulmü anlatmaktan çekinmemiştir. Niketas Khoniates, eserinde sefer öncesi Bizans – Batı ilişkilerini ve Latinler 'in İstanbul'u zaptını oldukça ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Şehrin yağmalanmasının detaylarını onun eserinde bulmak mümkündür. Yine Bizanslı bir tarihçi olan Georgios Akropolites'in "Vekayiname" adlı eseri de, dönem açısından önem taşımaktadır. 1217 doğumlu Akropolites eserinde, İznik Rum Devleti hakkında oldukça detaylı bilgiler vermektedir.

¹⁹ Nicol, a.g.e., ss. 118-119.

²⁰ Murat Keçiş, "Georgios Akropolites ve "Tarih" Adlı Eseri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 28, Sayı 45, Ankara, 2009, s. 193.

Özellikle İznik – Selçuklu ilişkilerini incelemesi bakımından eser, önemli kabul edilmektedir. Ancak Akropolites eserini 1261’de, yani VIII. Mikhaıl Palailogos Konstantinopolis’i Latinlerden geri aldıktan sonra yazdığı için, İznik imparatorlarına yaklaşımı objektif değildir.²¹

Dördüncü Haçlı Seferi’nin başlangıcından sona ermesine kadarki süreci anlatan bir diğer birincil kaynak, meşhur Rus kroniği Novgorod I’dır. Bu kronikteki kayıtlar Haçlıların seyahatini, amaçlarını, Bizans hanedanının amaçlarını, Bizanslıların işgale karşı tepkilerini ve yaşanan mücadeleleri aktarmaktadır. Şehrin yağmalanma süreci ile özellikle Ayasofya’da bulunan Hristiyanların kutsal emanetlerinin çalınmasıyla ilgili verilen bilgiler çok değerlidir. Kronikte, kiliselerin ve manastırların yağma edilişi de ayrıntılı bir biçimde tasvir edilmektedir. Latin kaynakları bu yağmayı anlatmakta yetersiz kalırken; Khoniates’in eseri ile Novgorod kroniği bu anlamda daha çok değer kazanmaktadır.²²

Konu ile ilgili bir diğer birincil kaynak, 1225-1286 yılları arasında yaşayan Süryani tarihçi Gregory Abu’l Farac’ın yazmış olduğu Makhtebhanuth Zabhne ²³ adlı eserdir. Tarihçi bu eserinde, Frankların İstanbul’u Rumlardan almalarına kısaca değinmiştir.

Dördüncü Haçlı Seferini konu alan pek çok araştırma eser de mevcuttur. Bu araştırma eserler konu ile ilgili çeşitli çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu kaynakların içerdikleri bilgi ve çıkarımlardan da yeri geldikçe bahsedilecektir.

²¹Ayşen Gür, “Haçlıların İstanbul’u Fethi” #tarih Dergisi Sayı 7, (Aralık 2014), Promat Basım Yayın, ss. 29-33, Robert de Clari, İstanbul’un Zaptı (1204), çev. Beynun Akyavaş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, önsöz, s. VIII. Nicol, a.g.e., s. 119, Keçiş, “Georgios Akropolites ve “Tarih” Adlı Eseri”, ss. 193-194.

²² Novgorod I Kroniğinden aktaran Altay Tayfun Özcan, “Novgorod I Kroniğinde İstanbul’un Latinlerce İşgali ile İlgili Kayıtlar”, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt XXIV, Sayı 1, İzmir, Temmuz 2009, s. 101, Vasiliev, a.g.e., s. 521.

²³ Bu eser, yaratılıştan 1286’ya kadarki olayları içeren ve iki bölümden oluşan bir kronografyadır. Arapça Abu’l Farac adıyla tanınan tarihçi, Yahudi olması veya Malatya’daki İbra köyünden olması sebebiyle İbnü’l İbra olarak da bilinir. Abdülkerim Özaydın, “İbnü’l İbri”, DİA, Cilt XXI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2000, ss. 92-93.

3. İLK ÜÇ HAÇLI SEFERİ

Haçlı Seferleri; 1095 yılında, Papa II. Urbanus'un "Kutsal Toprakları kurtarma" çağrısında bulunmasıyla başlayan ve yaklaşık iki yüzyıl devam eden çok büyük ölçekli bir hareketti.

Bu büyük Haçlı hareketinin asıl gücü, yürütülüşündeki enerji, büyük ölçüde belirli grupların kazanacağı avantajlara dayanıyordu. Bu gruplar arasında öncelikle Roma Kilisesi vardı. Kilise içinde bulunulan çağın savaşçı bir çağ olduğunun idrakiyle; savaşçıların ateşli hırslarını, Hristiyanlaştırabilecek başka ülkelere yöneltme fikrine sahipti. İkinci olarak Bizans Kilisesi ve İmparatorluğu vardı. Roma Kilisesi, Haçlı Seferleri ile kendi gücünü yaygınlaştırmayı amaçlarken; Bizans Kilisesi de bu seferler yoluyla Müslümanların kendi topraklarında ilerlemesini durdurabileceğini umuyordu. Üçüncü olarak ganimet isteyen ya da borçlu durumdaki soylular, Haçlı Seferleri sayesinde toprak ve servet kazanmayı düşünüyorlardı. Dördüncü olarak da Venedik, Cenova ve Pisa gibi İtalyan şehirleri vardı. Bu İtalyan ticaret şehirleri, Haçlı Seferlerini ticari avantajlar kazandıracak fırsatlar olarak görüyorlardı.²⁴

Haçlı seferlerine katılımda gönüllülük esas olduğundan, Hristiyan teologlar ve yazarlar katılımı artırmak için bu seferleri haklı gerekçelere oturtmaya çalışmışlardır. Bunların; Tanrı yasalarının ya da Hristiyan doktrininin çiğnenmesi gibi durumlarda, savaş için haklı bir neden olduğu fikrini yaymayı hedefledikleri, çok net bir şekilde görülmektedir. On üçüncü yüzyılın ortaları gibi bir tarihte bile, büyük Kilise hukukçusu Hostiensis, Hristiyanlığın, Roma Kilisesi'nin yönetimini kabul etmeyen her toplum üzerinde egemenliğini yaymaya hakkı olduğunu düşünüyordu.²⁵

Yakındoğu'yu kendi kontrolü altına almayı hedefleyen Latin Avrupa, bu fırsatı Bizans İmparatoru Aleksios I. Komnenos²⁶ (1081-1118)'un, Türklere karşı asker toplama konusunda, Papa II. Urbanus'tan yardım istemesiyle buldu. Aslında I. Aleksios paralı asker istemişti ama bu fırsatı değerlendiren II. Urbanus, büyük bir Haçlı Seferi çağrısında bulundu. Bu çağrıda, sefere katılanların günahlarının affedileceği belirtiliyor; Anadolu'yu ve Kudüs'ü ele geçirerek oradaki Hristiyan kardeşlerine yardım etme vurgusu yapılıyordu. Açlık ve sefalet içindeki Avrupalıların,

²⁴ Leo Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 29-30.

²⁵ Jonathan Riley – Smith, *Haçlılar Kimlerdi?*, çev. Berna Kılınçer, Bileşim Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 23.

²⁶ Aleksios I. Komnenos devri olayları için bkz. Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.

doğunun zenginliklerine ulaşması da işin cabasıydı.²⁷ “Papa, Batı toplumunun bir daha denetim altına alınması çok zor olacak kuvvetlerini, düşüncesizce zincirlerinden boşaltmıştı.”²⁸

Birinci Haçlı Seferi (1096-1099) için oluşturulan ilk Haçlı topluluğu, 1096 yazında Rum başkentinin kapılarına dayandı. I. Aleksios, onları aceleyle Marmara denizinin karşı kıyısına taşıdı.²⁹ Haçlıların büyük çoğunluğu, Anadolu Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan'ın kardeşi Davud Kulan Arslan komutasında gönderdiği kuvvetler tarafından İznik yakınlarında yok edildi. Keşiş Pierre l'Hermite komutasında harekete geçen Fransız, Alman ve İtalyan halk yığınlarından oluşan bu disiplinsiz Haçlı kitlesi, başıbozuk bir insan kalabalığından başka bir şey değildi ve geçtikleri yerlerde Müslüman – Hristiyan ayırt etmeksizin, yağma ve kıyımlar yaparak ilerlemişti.³⁰

Ardından kontların, duklerin ve prenslerin komutasındaki esas ordular harekete geçti. Ancak ilk grubun bıraktığı olumsuz izlenim³¹ nedeniyle imparator Aleksios, sonraki haçlıları tepkiyle karşıladı. Fakat Haçlılardan, kendisine yönelik bir derebeylik bağlılığı yemini elde etmeyi başardı. Haçlı ordusu; İznik (Nikaia), Urfa (Edessa), Antakya (Antiokheia) ve Kudüs'ü ele geçirdi. İznik, yapılan anlaşma gereği Bizans'a bırakılırken; diğer üç şehirde birer Haçlı krallığı kuruldu.³² Artık Haçlılar, Bizans için önemli bir sorundu ve I. Haçlı Seferi ile Batılılar, Bizans dünyasının ortasına yerleşmiş oldular.³³

Kudüs'ün zaptının Avrupa'da uyandırdığı heyecanla tekrar harekete geçen Haçlılar, 1101 yılı Haçlı Seferlerini gerçekleştirdiler. Papa II. Pascalis'in çağrısı ile üç Haçlı ordusu arka

²⁷ Haçlı Seferleri düşüncesinin doğuşu, sebepleri ve hedefleri için bkz. Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı, No: 35, İstanbul, 1994, ss. 65-78.

²⁸ Nicol, a.g.e., s. 65.

²⁹ Robert Mantran, İstanbul Tarihi, çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 121.

³⁰ Ali Sevim ve Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi I (Fetihten Osmanlılara Kadar) (1018-1300), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 6.

³¹ Bu başıbozuk topluluk, yolları üzerindeki yerleşim yerlerini yağmalayıp tahrip etmekle kalmadılar; aynı zamanda Konstantinopolis civarında da yağmaya giriştiler. Aleksios'un, oğlu ve varisi İoannes'e siyasi vasiyeti olduğu kabul edilen Muses'inde ve Aleksios'un kızı Anna Komnena'nın Alexiad'ında I. Haçlı seferi ile ilgili ilginç satırlar mevcuttur. Baba – kız verdikleri beyanlarla, Bizans'ın Haçlılara ve Haçlı Seferlerine dair hakiki yargılarını ifade etmektedirler. Bkz. Vasiliev, a.g.e., s. 461,462. Özellikle Anna'nın Alexiad'da; Haçlıların bazı liderlerinin, Rum devletinde “erk”i ele geçirme planları olduğunu dile getirmesi dikkate değer bir ayrıntıdır. Bkz. Anna Komnena, a.g.e. 10. Kitap, VI-7 s. 308. Eserde ayrıca Bizanslıların Latinleri hor gördüğü aktarılırken, Latinlerin de Bizanslıları dalavereci insanlar olarak gördüğü belirtilmektedir. Dini uyumsuzluklara bir de karşılıklı bu hor görme tavrının eklenmesi iki taraf arasındaki düşmanlığı daha da arttıracak; iki taraf arasında düşünce birliğini sadece Konstantinopolis şehri sağlayacaktır. Şehre hayran kalan Haçlılar, yurtlarına döndüklerinde anlattıkları Konstantinopolis imgesiyle Batıların merak ve açgözlülüklerini uyandıracaklar, Batılılar bu meraklarını bir yüzyıl sonra giderme şansı bulacaklardır. Bkz. Mantran, a.g.e., ss. 121-122.

³² Paul Lemerle, Bizans Tarihi, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 92.

³³ Nicol, a.g.e., s. 73.

arkaya Anadolu'ya geldi. Birbirinden ayrı hareket eden bu ordular, Anadolu Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan tarafından Merzifon, Konya ve Ereğli civarında yenilgiye uğratarak imha edildi.³⁴

Birinci Haçlı Seferi'nden sonra, Bizans imparatoru ile Antakya ve Urfa'nın Latin yöneticileri arasındaki çekişmeler nedeniyle zayıf düşen Urfa kenti, 1144'te Musul emiri İmameddin Zengi tarafından fethedildi. Böylece Urfa Haçlı Kontluğu ortadan kaldırılmış oldu.³⁵ Bu durum, önceki seferden farklı olarak, doğrudan iki hükümdarın (Alman imparatoru III. Konrad ve Fransız kralı VII. Louis) önderlik ettikleri İkinci Haçlı Seferi'nin (1147-1149)³⁶ düzenlenmesine neden oldu. Önce III. Konrad'ın ordusu, çeşitli şiddet ve yağma olaylarıyla birlikte, Bizans topraklarına geldi ve İmparator Manuel I. Komnenos (1143-1180), derhal bu orduyu Anadolu'ya geçmeye zorladı.³⁷ Bu ordu, Eskişehir yakınlarında Anadolu Selçuklu sultanı I. İzzettin Mesut komutasındaki Selçuklu ordusu tarafından ağır bir bozguna uğrattıldı (Ekim 1147).³⁸ Almanların ardından VII. Louis'nin ordusu geldi. Kral Louis'nin kumandanlarından bazıları arasında, Haçlı ordusu ile Konstantinopolis'i zapt etmek düşüncesi mevcuttu. Bu tehlikeyi gören imparator Manuel, uzun ve tatsız müzakereler sonucunda Fransızları Anadolu'ya geçmeye ikna etti. Ancak Fransızlarla Almanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve Latinlerin Bizanslılarla çarpışmaları; Haçlıların gücünü tamamen tüketirken, III. Konrad ve VII. Louis de ordularını terk ederek ve hiçbir başarı kazanmadan Avrupa'ya geri döndüler.³⁹

İkinci Haçlı Seferinin acıklı bir sonla nihayete ermesinden yaklaşık 40 yıl kadar sonra, Eyyubi Devleti'nin kurucusu Selahaddin Eyyubi, Hittin savaşı ile Kudüs'ü zapt ederek buradaki Haçlı krallığına son verdi. Bunu izleyen Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192), Alman imparatoru I. Friedrich Barbarossa'nın önderliği altındaydı.⁴⁰ Seferin diğer liderleri İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard ve Fransa kralı II. Philip Augustus Sicilya yoluyla sefere çıkarken; Friedrich

³⁴ Işın Demirkent, "Haçlılar", *DİA*, ss. 532-533. 1101 yılı Haçlı Seferleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 1995, ss. 17-56.

³⁵ Sevim ve Yücel, a.g.e., s. 9. Urfa Haçlı Kontluğu hakkında detaylı bilgi için bkz. Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118-1146)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

³⁶ İmparator Manuel Komnenos'un sekreteri ve Bizanslı tarihçi Ioannes Kimnanos; imparatorun ölümünden (1180) hemen sonra kaleme aldığı *Historia* adlı eserinde, İkinci Haçlı Seferi için bütün Batı dünyasının harekete geçtiğini belirtmektedir. Bunlar, Avrupa'dan Anadolu'ya geçerek, Filistin'deki kiliseyi tekrar ele geçireceklerini iddia ediyorlardı. Fakat gerçekte niyetleri Romalıların topraklarına saldırıp ele geçirmek ve önlerine çıkan her şeyi ezmektir. Gerçekten İkinci Haçlı Seferi hazırlıkları sırasında Avrupa'da yapılan propagandalarda hep Kutsal Kilise'nin, yani Kudüs'ün Müslümanlardan geri alınması fikri işlenmiştir. Hâlbuki Kudüs hala Hristiyanların elindeydi ve Haçlı seferinin düzenleyicileri bunun farkındaydılar. Fakat toplumu galeyana getirmek için halkın pek tanımadığı Urfa yerine, herkes için büyük önem taşıyan Kudüs'ün kaybedildiğini söylemek daha akıllıca olacaktır. Ioannes Kinnamos'un *Historia'sı (1118-1176)*, yayına hazırlayan: Prof. Dr. Işın Demirkent, *Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 55.*

³⁷ II. Haçlı Seferi'nde Bizans'ın Latinlere karşı tutumunun detayları için bkz. Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, *Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 44.*

³⁸ Sevim ve Yücel, a.g.e., s. 10.

³⁹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, *Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 353.*

⁴⁰ John Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, çev. Ali Özdamar, *Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 190.*

Barbarossa, Balkan yarımadası üzerinden doğuya gitme kararı vermişti. Ancak Bizans imparatoru İsaakios II. Angelos ile anlaşmazlığa düşen Friedrich, Konstantinopolis'i fethetmeye karar verdi. Hatta oğlu Heinrich'ten donanmayı İtalya'da toplamasını ve Papa'dan Yunanlılara karşı bir Haçlı Seferi için vaaz vermesini temin etmesini bile istedi. Kendisi de, Çanakkale dâhil olmak üzere, Konstantinopolis surlarına kadar Trakya'yı işgal etti. İsaakios'un boyun eğmesi üzerine yapılan Edirne Antlaşması ile Alman birlikleri, 1190 ilkbaharında, Küçük Asya'ya geçtiler. Selçuklu ordusu Akşehir civarında yapılan savaşlarda, Fridrich Barbarossa'nın kuvvetlerine ağır kayıplar verdirdiyse de, tam bir zafer kazanamadı. Yoluna devam eden I. Friedrich Silifke çayında boğularak 10 Haziran 1190'da hayatını kaybederken, tüm bu olaylar; Latinlerin kafasında, Bizanslıların Kutsal Topraklara karşı yapılan Haçlı seferleri önünde bir engel oluşturduğu, bu yüzden Konstantinopolis'in mutlaka alınması gerektiği düşüncesini uyandırdı.⁴¹

Öte taraftan diğer iki Batı Avrupalı hükümdar, Richard ve Philip, Akka şehrini ele geçirdiler (Temmuz 1191).⁴² Ardından Selahattin Eyyubi ile bir antlaşma imzaladılar. Buna göre; Sur ve Yafa Haçlılara bırakılırken, Kudüs'e yapılacak hac yolculuklarına engelsiz izin verildi.⁴³ Bu sefer sırasında Kıbrıs, kesin olarak Bizans'ın elinden çıktı. Çünkü Arslan Yürekli Richard önce Kıbrıs'ı işgal etti; ardından adayı, eski Kudüs kralı Guy de Lusignan'a bıraktı.⁴⁴

Kudüs'ü geri alabilmek için düzenlenen Üçüncü Haçlı Seferi de amacına ulaşamadı. Ancak tüm bu süreç, Batılıların Bizans'a yönelik planları olduğunu açıkça ortaya koydu.

Tüm bu Haçlı Seferleri boyunca Bizanslıların Latinlerle, Katolik dünyasının arzuladığı biçimde sıkı bir işbirliği yapmamaları ve Ortodoks kimliklerini ön plana çıkarmaları Batı dünyasında farklı akisler yarattı. Zaten Roma kilisesinin üstünlüğünü kabul etmedikleri için, tüm Latin dünyası nazarında sapkın olarak görülen Bizanslılar, gerekirse silaha başvurularak yola getirilebilirdi.⁴⁵

⁴¹ Mantran, a.g.e., ss. 133-134. Sevim ve Yücel, a.g.e., ss. 10-11.

⁴² Sevim ve Yücel, a.g.e., s. 11.

⁴³ Haldon, a.g.e., s. 190.

⁴⁴ Ostrogorsky, a.g.e., s. 377.

⁴⁵ Mustafa Daş, "Bizans'ın Megali İdea'sı Üzerine Bir Değerlendirme", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 34, sayı 34, İstanbul, 2009, s. 93. Nitekim I. Haçlı Seferi'nden sonra Antiokheia Prensi Bohemond, Hristiyan davasına ihanet içinde gördüğü Bizanslılara karşı yürütülecek yeni bir Haçlı seferi için İtalya'ya giderek, topladığı kuvvetlerle Bizans topraklarına saldıracak; ancak başarılı olamayıp Bizans İmparatoru I. Aleksios'a vassallık yemini etmek zorunda kalacaktır (1108). Bkz. Cecile Morrisson, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005, ss. 41-42.

4. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ

4.1. Bizans-Venedik İlişkileri

Ortaçağ başlarının en varlıklı ve en masalsı iki Hristiyan kenti; Konstantinopolis ve Venedik, Ege ve Adriyatik denizleri tarafından birbirinden ayrılmış yüzlerce deniz mili uzaklıkta iki merkezdi. Birinden diğerine deniz yoluyla ulaşım altı ila sekiz hafta arasında sürüyordu. Yine de bu iki kent, ticaretle ve kültürle birbirine bağlanmıştı. Bir Bizans eyaleti olarak doğan Venedik; büyüdükçe Bizans'ın müttelikine dönüştü, ergenlik çağında ortağı oldu ve olgunluk çağında, çözülmekte olan Bizans dünyasının içindeki geniş sömürgelerin sahibine dönüştü.⁴⁶

İtalya'nın kuzeyinde yer almasına rağmen Venedik, yarımadanın Doğu'ya en çok açılan kapısı durumundaydı. Venedik, daha kuruluşundan itibaren bir ticaret kenti görünümünü almış ve kısa süre içinde önemli bir ticaret merkezi durumuna gelmişti.⁴⁷ Ortaçağ Tarihçisi Henri Pirenne'e göre; daha onuncu yüzyılda teknik bakımdan olağanüstü boyutlara ulaşan Venedik ticaretine ve özellikle Karolenj ve Bizans İmparatorlukları ile yapılan antlaşmaların niteliğine bakıldığında şu söylenebilir: Venedik, ticaret mesleğinin ortaya çıktığı yerdir. Diğer taraftan Venedik, Batı'ya sadece coğrafi konumuyla bağlıydı, kendisini canlandıran yaşam ve esinleyen ruh bakımından Batı'ya yabancıydı.⁴⁸

Venedik'i canlandıran ve esinleyen esas coğrafi merkez Bizans başkenti idi. Konstantinopolis, on birinci yüzyılda bile bütün Akdeniz havzasının en büyük kenti idi. Nüfusu neredeyse bir milyona ulaşıyordu ve şehir, siyasal başkent olduğu kadar büyük bir liman ve birinci sınıf bir imalat merkeziydi. Burada her türlü yaşam ve toplumsal etkinlik biçimine rastlamak mümkündü. Venedik'in, Avrupa'dan bu kadar farklı bir dünya ile bağlaşıklık kurmasını ve bundan faydalanmasını anlamak, bu nedenle çok kolaydı. Venedik, bu dünyaya sadece ticaretinin gelişmesini borçlu olmakla kalmıyor; Ortaçağ Avrupası'nda ona ayrı bir yer sağlayan yüksek uygarlık biçimlerini, girişimciliği, siyasal ve yönetsel örgütlenmeyi de ilk kez ondan öğreniyordu.⁴⁹

İtalyan ticaret şehirleri başlangıçta Haçlı Seferlerine, başarılı olunacağı belli olana kadar, katılmaktan imtina etmişlerdi. Fakat bu belli olur olmaz Pisa, Venedik ve Genova doğuya donanmalarını göndermeyi ve ele geçirmeye yardımcı olacakları her şehirde bir iskân mahalli elde etme şartıyla, yardım etmeyi teklif ettiler. Haçlılar da bu tekliften memnun oldular çünkü Müslüman sahil şehirlerinin ele geçirilebilmesi için kendilerinde olmayan bir şey, yani donanma

⁴⁶ Nicol, a.g.e., s. VII. Venedik'in kuruluş sürecinin detayları için bkz. aynı eser, ss. 1-34.

⁴⁷ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 21.

⁴⁸ Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, çev. Şadan Karadeniz, İletişim yayınları, İstanbul, 2011, ss. 85-87.

⁴⁹ Pirenne, a.g.e, s. 68.

yardımları temin edilmiş olacak; ayrıca kara yoluna nispeten daha güvenli ve hızlı ulaşım sağlanmış olacaktı. Ancak Haçlıların öngöremediği bir durum olarak; bu devletlerin talep ve elde ettiği kapitülasyonlar, doğuda kurulan Latin devletlerinin potansiyel devlet gelirlerinin önemli bir kısmını kaybetmelerine neden olacaktı.⁵⁰

Venedikliler'in Haçlı Seferleri karşısındaki genel tavrı değerlendirilecek olursa; Venedik, I. Haçlı Seferi'nden itibaren çıkarlarını korumayı, yürekli Haçlılar olarak kahramanlık yapmaya yeğ tuttu.⁵¹ Konstantinopolis ve İskenderiye gibi şehirlerde yerleşik hale gelmiş ve istikrarlı olan pazarlarının güvenirliliği; Haçlılar tarafından oluşturulmuş deniz aşırı Hristiyan devletlerin, çok daha küçük ve daha az istikrarlı pazarlarının belirsiz olanaklarından çok daha değerliydi. Hristiyanlığın menfaatleri değil, kendi ticari kazançları ön plandaydı.⁵² Yani kâfirlere karşı yapılan bir kutsal savaşın yaratacağı sonuçlardan kaygı duymaları çok normaldi. Fakat 1099'a gelindiğinde Antakya ve Kudüs'ün Hristiyanların eline geçmesiyle aslında Haçlı seferlerinin beklenmedik ölçüde verimli olduğu ortaya çıktı. Venedikliler artık kenarda kalmaya tahammül edemezdi.⁵³ Nitekim artık kenarda kalmayacak ve Akdeniz'in en büyük deniz gücü olma özelliğini kendisi için avantaja çevirerek, bu kutsal savaşlardan özellikle birine, Dördüncü Haçlı Seferi'ne yön veren devlet olacaktı.

Dördüncü Haçlı Seferi'ni ve seferin hedefinden sapmasını doğru bir şekilde tahlil edebilmemiz için; sefer öncesinde Bizans İmparatorluğu ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin durumuna göz atmamız gerekiyor.

Bizanslı tarihçi ve devlet adamı Niketas Khoniates (1155-1217)⁵⁴, Bizans-Venedik ilişkilerinin başlangıcını ve genel niteliklerini şöyle değerlendirmektedir: Bizanslılar, bir deniz savaşında yardımlarına ihtiyaç duydukları bu deniz çocuklarını devletlerine kabul ettiler. Tacir, cesur, hilekâr ve her şeyi yapabilen bir millet olan Venedikliler, kısa sürede, oğul veren arılar gibi Venedik'i İstanbul ile değiş-tokuş edip bütün Bizans devleti içine yayıldılar. Çoğaldıkça ve servetleri, kudretleri arttıkça edepsizleştiler. Sadece Bizans halkına değil, imparatora karşı da istedikleri şekilde davranmaya başladılar. İmparatorun (Manuel I. Komnenos) tehdit ve emirlerine kulak asmaz oldular.⁵⁵

⁵⁰ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi, II. Cilt Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*, çev. Fikret Işıltan, *Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1992*, s. 14.

⁵¹ Nicol, a.g.e., s. 70.

⁵² Runciman, a.g.e., II. cilt, s. 263.

⁵³ Nicol, a.g.e., s. 68.

⁵⁴ Bizans sarayında olgun ve deneyimli bir devlet adamı olarak önemli görevler üstlenmiş Bizanslı tarihçi Niketas Khoniates, esas olarak 21 ciltlik "Historia" adlı eseriyle tanınmaktadır. Eserin 1143-1180 yılları arasında kapsayan ilk yedi kitabı Prof. Dr. Fikret Işıltan, 1180-1195 ve 1195-1206 yılları arasında kapsayan on dört bölümü ise Prof. Dr. Işın Demirkent tarafından dilimize kazandırılmıştır. Khoniates, Dördüncü Haçlı Seferi öncesinde ve sefer sırasında İstanbul'daydı. Seferin canlı tanığı olarak, yaşadıklarını ve gördüklerini anlattığı "Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)" adlı eseri, Dördüncü Haçlı Seferi'nin tek çağdaş Bizans kaynağıdır.

⁵⁵ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, ss. 118-119.

Bizans ile Venedik'in ilişkilerindeki ilk kırılma noktası, 1171 yılına tarihlenebilir. Çünkü bu tarihte Bizans imparatoru Manuel I. Komnenos⁵⁶, imparatorluğun tüm Venedikli sakinlerini yakalatarak hapsetmiş ve mallarını müsadere ettirmiştir. Bunun görünen sebebi ise, Venediklilerin kendilerine ticari anlamda rakip olarak gördükleri Cenevizlilere saldırmalarıydı. Aslında, 1170'de, Konstantinopolis'teki Ceneviz semtine yapılan saldırı yerel çetelerin işiydi. Bu saldırıyı Doge⁵⁷ veya Venedik halkı kıskırtmamıştı. Ancak imparatorun suçlu-suçsuz ayırımı gözetmeksizin tüm Venediklileri cezalandırması, Venedikliler tarafından asla affedilmeyecekti.⁵⁸

Aslında Venedikliler, yaklaşık yüz yıldır, Bizans ticareti açısından büyük bir yük teşkil ediyorlardı. İmparator Aleksios I. Komnenos'un 1082'de, Venedik ile yaptığı ticaret antlaşması Venedik'in akıl almaz imtiyazlar elde etmesine sebep olmuş; antlaşma öncesinde küçük ve önemsiz bir müttefik olan Venedik Cumhuriyeti, birden Bizans karşısında üstün duruma geçmişti. 1082 antlaşması o zamana değin bir Bizans imparatoru tarafından Venedik'e verilen imtiyaz beratlarının en kapsamlı olanıydı. Bu ferman, gelecek yüzyıl boyunca Doğu Akdeniz'deki Venedik sömürge imparatorluğunun temel direğine dönüşecek ve sonraki imparatorluk fermanlarının öncüsü olacaktı.⁵⁹ Venedik bu antlaşma ile Bizans topraklarında ve dolayısıyla Levante'de⁶⁰, başta Amalfililer ve Pisalılar olmak üzere bütün rakiplerine göre daha üstün duruma geçecek; Ostrogorsky'nin deyimiyle Cumhuriyet'in "Doğu'daki sömürge imparatorluğunun temel taşı" atılacaktı.⁶¹

Bu antlaşmaya göre, Venedikliler; imparatorluğun her yerinde istedikleri gibi mal alıp satabilecekler, imparatorluk genelinde limanlardan istedikleri şekilde yararlanabilecekler, Venedik Doge'u yüklü bir meblağla birlikte *protosebastos*⁶² unvanıyla onurlandırılacak ve üstelik bu onur kalıtsal olarak haleflerine de aktarılacaktı. Ayrıca imparatorluk hazinesinden her yıl yüklü tutarda altın para Venedik'teki bütün kiliselere dağıtılacaktı. Ne gümrük vergisi olarak ne de hazineye ödenecek diğer herhangi bir vergi adıyla tek mangır para vermeden, ticaret etkinliklerini diledikleri gibi yürütebilecekler; böylece Bizanslı tüccarlardan çok daha üstün bir konuma yükseleceklerdi.⁶³ Tahta yeni çıkmış olan Aleksios'un bu tarihi hatayı işlemesinde

⁵⁶ Manuel Komnenos ve babası Ioannes Komnenos devri olayları için bkz. Kinnamos, a.g.e. ve Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*

⁵⁷ Venedik hâkimlerinin unvanı. Kinnamos, a.g.e., s. 221.

⁵⁸ Nicol, a.g.e., s. 99.

⁵⁹ Nicol, a.g.e., s. 57.

⁶⁰ İtalyanca Levante, Fransızca ve İngilizce Levant; Avrupa literatüründe X. yüzyıldan başlayarak Akdeniz'in doğu kıyılarındaki ülkelere verilen ad. Şerafettin Turan, "Levant", *DİA, Cilt XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2003, s.145.*

⁶¹ Şerafettin Turan, a.g.e., s. 23, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 331-332.

⁶² Saygıdeğer anlamındaki "sebastos"ların en önde geleni. İlk olarak 1049 yılında Venedik doge'u Domenico Conterini için kullanıldığı görülüyor. Kinnamos, a.g.e., ss. 223-224.

⁶³ 1082 antlaşmasının maddeleri için bkz, Nicol, a.g.e s. 58, Şerafettin Turan, a.g.e., ss. 22-23. Karşılaştırma için bkz. Komnena, a.g.e., s. 186.

temel sebep, Norman tehdidine⁶⁴ karşı müttefik bulma çabasıydı. Ancak bu işbirliği neticesinde sadece Bizans ekonomisi zarar görmeye kalmamış, imparatorluğun siyasi yaşamı da bir nevi ipotek altına alınmıştı.⁶⁵

Aleksios'un oğlu ve ardılı Ioannes II. Komnenos (1118-1143), Venedik'in bazı ticari imtiyazlarını kaldırarak imparatorluk ekonomisini boğan bu baskıdan kurtulmaya çalıştı. Ancak Ioannes'in bu hamlesi üzerine, Venedik donanması Ege Denizi'ndeki Bizans adalarına saldırdı ve imparator, 1126'da, yeni bir antlaşma ile Venedik'e eski imtiyazlarını yeniden tanımak zorunda kaldı. Çünkü Akdeniz'in en büyük donanma gücüyle uzayıp giden bir savaşa girmek akıl karı değildi.⁶⁶

Ioannes'in iki büyük oğlu Aleksios ve Andronikos'un ölümü nedeniyle, imparatorluk tacını en küçük oğlu Manuel giydi. Manuel I. Komnenos, başlangıçta Venedik imtiyazlarını yenilemedi. Ancak Normanların Yunanistan topraklarına akını, Bizans ipek sanayiinin önemli merkezlerini işgali ve Korfu adasını zapt etmeleri tarafları tekrar bir araya getirdi. Manuel, Venedik'i tekrar yardıma çağırırken, babası ve büyükbabası tarafından verilmiş imtiyazları onaylayan bir ferman çıkardı. Ekim 1147 fermanı, 1126 tarihli ferman ile aynı şartlara sahipti.⁶⁷

Ancak Venedik'le kurduğu ilişkileri dengelemek isteyen Manuel'in diğer İtalyan şehir devletleriyle bağlantıyı güçlendirerek; 1169'da Cenova, 1170'de Pisa ile anlaşmalar yapması, ilişkileri tekrar gerginleştirdi.⁶⁸ Venedikliler, Cenevizlilerin artan ticari etkinliğinden o kadar rahatsız oldular ki, 1171'de Galata'daki Ceneviz kolonisine saldırdılar. Olayın sorumluları yakalanamadı.⁶⁹

Venediklilerin Cenevizlilere yaptıkları bu saldırı, bardağı taşıran damla oldu. 12 Mart 1171'de, aynı gün içerisinde, tüm devlet içindeki Venedikliler tutuklandılar. Mülkleri, gemileri

⁶⁴1081 Mayıs'da Normanlar reisleri Robert Guiskard'ın kumandasında Adriyatik'i aşıp, Bizans İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki, Epiros bölgesini işgal etmişlerdi. Hatta Guiskard, İstanbul tacını ele geçirmeyi amaçlıyordu. Bkz. Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Venedik İlişkilerine Kısa Bir Bakış" İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Prof. Dr. Fikret İşıltan'a Hatıra Sayısı, no.26, İstanbul, 2000, ss. 138-139. Hristiyan dünyasının Katolik Latin ve Ortodoks Bizans olarak ikiye ayrılmasından kısa bir süre sonra başlayan Norman tehdidi; Bizans dünyasında, Latin saldırganlığının bir işareti olarak kabul edilecekti. Etnik ve siyasi kökenlerine bakmaksızın Katolik Avrupalıları Latin olarak gören Bizans, Haçlı seferleri başladıktan sonra, 1095-1204 arasında, Latin saldırganlığına başka türlü de tanıklık edecekti. Daş, a.g.m., ss. 91,92.

⁶⁵ Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında.....", ss.139-140.

⁶⁶ Ostrogorsky, a.g.e., s. 349, Nicol, a.g.e., s. 77.

⁶⁷ Nicol, a.g.e., s. 81, Ostrogorsky, a.g.e., s. 354

⁶⁸ Julian Chrysostomides, "11. Yüzyıldan 15. Yüzyıla Kadar Bizans İmparatorluğu", Kate Fleet (Ed.), Türkiye Tarihi/Bizans'tan Türkiye'ye/1071-1453, cilt 1, çev. Ali Özdamar, Kitap Yayınları, İstanbul, 2012, s. 38.

⁶⁹ Ancak Cenevizlilere yapılan bu saldırının, kasten Bizans tarafından düzenlendiği iddiası da, bu konuyla ilgili tartışmalar arasında sayılabilir. Bu iddiaya göre, Venedik kolonilerinin, imparatorluk gücünü küçümseyecek kadar kabalaşması üzerine imparator Manuel, onlara bir ders vermeyi amaçlamış olabilir. Ayrıca Venedik vatandaşlarının tutuklanmasının; imparatorluk çapında, hiç pürüz çıkmadan, bir günde halledilmesi süreçle ilgili kuşku uyandırmaktadır. John Julius Norwich, Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453), çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2013, s. 131, Ostrogorsky, a.g.e, s. 360, Nicol, a.g.e., s. 92.

ve malları müsadere edildi. Bu duruma karşılık Venedik'in tepkisi ise, Bizans kıyılarına saldırarak, Sakız ve Midilli adalarını yakıp yıkmak oldu. Bunun üzerine müzakerelere girildi ise de bunlar bir netice vermedi. Bizans ile Venedik arasındaki ilişkiler yaklaşık 10 yıllık bir kesintiye uğradı. Venedik kroniklerine göre, Bizans ile Venedik arasındaki münasebetler ancak Andronikos I. (1183-1185) zamanında yeniden kurulmuştur.⁷⁰ Ancak Niketas Khoniates'e göre; Venedikliler, intikam alma ve Bizanslılar saldırarak olursa yanlarında bir yardımcı bulundurma gayesiyle, 1175 yılında Sicilya kralı ile ittifak kurdular. Bunun üzerine Manuel tutumunu değiştirerek, Venediklilere eski haklarını yeniden verdi. Müsadere edilen ve hazineye aktarılan Venedik mallarının iadesini de kabul etti. Ancak Venedikliler kurnaz bir şekilde şahsi mallarının kendilerine verilmesinden feragat ettiler ve zararlarını tazmin için kendilerine 15 kentenare (1.500 altın) verilmesi hususunda anlaştılar. Bu parayı da taksitle aldılar.⁷¹

Dördüncü Haçlı Seferi öncesinde Bizans-Venedik ilişkilerini etkileyen ikinci önemli olay, I. Manuel'in ölümünden hemen sonra gerçekleşecekti. I. Manuel, babası Ioannes II. Komnenos'un tersine sadelikten uzak, lükse düşkün bir imparator idi. Latin yaşamı ve kültürünün birçok yönüne hayrandı. Onun Batı hayranlığı ve kendisine örnek olarak Batılı şövalyeleri alması sonucunda bu dönemde en fazla kazanç sağlayan makamlar, Batılı şahsiyetlerin eline geçmeye başladı. Yabancılara en çok kazanç getiren mevkileri dağıtması, hatta bazı Latinlerin orduda ve yönetimde yüksek makamlar elde etmeleri halkta büyük hoşnutsuzluk yarattı.⁷² Manuel 1180'de öldüğünde arkasında, batılı Hristiyanlara karşı büyük bir öfke ve nefret miras bıraktı. İzlediği politikalar; sadece Venediklileri değil, diğer Latinleri de etkileyecek bir katliama da zemin hazırlamış oldu.

Manuel'in ikinci karısı ve oğlu II. Aleksios'un (1180-1183) annesi Maria, Antakya prensinin kızıydı. Manuel'in ölümü sonrasında, annesinin naipliğinde tahta geçen Aleksios döneminde tüm imparatorluk; Batılı paralı askerler ve İtalyan ticaret çıkarlarının desteği ile Latin yönetimine emanet edilmiş durumdaydı. Bu durumun bir tepkiye dönüşmesi uzun sürmedi. Manuel'in kuzeni ve rakibi, aynı zamanda Latin aleyhtarlığı ile tanınan Andronikos⁷³, ordusu ile Paphlagonia'daki⁷⁴ topraklarından ayrılarak Konstantinopolis'e yürüdü.⁷⁵ Onun ilerleyişi haberini alan Bizans halkının, Latinlere duyduğu kin, Mayıs 1182'de korkunç bir katliama dönüştü. Öfkeli bir grup, Latin mahallesini basarak, başta Pisalılar ve Cenevizliler

⁷⁰ Ostrogorsky, a.g.e., s. 360.

⁷¹ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 120.

⁷² Vasiliev, a.g.e., s. 431, Nicol, a.g.e., s. 80.

⁷³ Daha sonra Andronikos I. Komnenos (1183-1185) adıyla tahta geçecektir.

⁷⁴ Karadeniz bölgesinde, batısındaki Bithynia'dan Filyos çayı ile doğusundaki Pontos'tan (Pontos Kappadokia'sından) Kızılırmak ile ayrılan bölge. Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar: Türkiye'nin Tarihsel Coğrafyası ve Tarihsel Adları Üzerine Alfabetik Düzendeki Bir İnceleme*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 636.

⁷⁵ Nicol, a.g.e., s. 101.

olmak üzere⁷⁶, yakaladıkları tüm Latinleri katletmeye başladı. Latin kiliseleri ve yardım kuruluşları yağmalandı. Papalık elçisi aşağılanarak⁷⁷ başı kesildi. Birçok Latin, esir alınarak Türk pazarlarında köle olarak satıldı.⁷⁸

Yaşanan tüm bu olayların sonrasında, 1182 katliamından kurtulanlar, kendi ülkelerine döndüler. Başlarına gelen zulüm ve hakaretlerin intikamının alınması için kendi devletlerini teşvik ettiler. Ekonomik anlamda büyük kayıplara uğrayan İtalyan ticaret devletleri de özellikle öfkeliydi. Diğer taraftan Andronikos tarafından aile mensupları idam edilen bazı Bizanslı soylu aileler de, İtalya'ya kaçarak İtalyan hükümetlerini Bizans'a karşı kışkırttular.⁷⁹

Andronikos, 1081'de I. Aleksios'la başlayan ve Bizans'a saygınlık ve refah kazandıran Komnenos Hanedanı'nın son üyesiydi. Ondan sonra başa geçen İsaakios II. Angelos (1185-1195), kurumuş bir ağaç gibi Dördüncü Haçlı Seferi'nin rüzgârında yıkılmadan önce, imparatorluğun köklerini zayıflatan hanedanın ilk üyesiydi.⁸⁰ Onun döneminde İtalyan Cumhuriyetleri, Bizans'taki eski haklarına tekrar kavuştular. Venedik, yeni İmparator'a elçi gönderen ilk devlet olmuş ve yeni imparatorun dört yeni berat almayı başarmıştı. Bu beratlar ile daha önceden verilmiş tüm haklar yenilenmekle kalmıyor; hem Andronikos döneminde yağmalanan Venedik mallarının bedelinin ödenmesi karara bağlanıyor, hem de iki devlet arasında siyasi bir ittifak kuruluyordu. Böylece elde ettiği geniş ayrıcalıklarla Venedik, Bizans topraklarında tekrar üstün duruma geçmiş oluyordu.⁸¹

1182 Katliamı için intikam arayışında olan Venedik'i teskin etmek isteyen İsaakios II. Angelos'un verdiği geniş imtiyazlar, 1198'de halefi Aleksios III. Angelos döneminde güncellenerek yeniden kaleme alındı. Ancak İmparator III. Aleksios bu fermanı imzalamadan önce, selefi İsaakios II. Angelos'un, Cenova ve Pisa Cumhuriyetlerine imtiyazlarını ve başkentteki ticaret semtlerini geri veren fermanlar çıkarması kayırcılığını daha da ileri götürmüş ve Venedik'in ticari rakiplerine; Pisa, Ceneviz hatta Ragusa'lılara da benzer bazı ödünler vermişti. Öyle ki Venedikliler onun kendilerine kasten hakaret ettiğini düşünmeye başladılar. Bir yandan 1171 ve 1182 yıllarında yaşanan olaylar ve Bizans halkının ani fevranlarının yarattığı emniyetsizlik duygusu, diğer yandan Bizans imparatorlarının Venedik'e

⁷⁶ Nicol'e göre Mayıs 1182 katliamından etkilenen Venedikliler varsa da sayıca az olmalıdır. Çünkü 1182'de Venediklilerin Konstantinopolis'teki kolonileri tam olarak yeniden kurulmamıştı. Nicol, a.g.e., s. 102. Diğer taraftan Vasiliev'e göre, Venedik kaynakları 1182 katliamını görmezden gelmelerine rağmen, hiç şüphesiz Venedikli tüccarlar da bu katliamda büyük ölçüde zarar gördüler. Karşılaştırma için bkz. Vasiliev, a.g.e., s. 491.

⁷⁷Elçi Kardinal Johannes'in boynu vuruldu; kesik başı bir köpeğin kuyruğuna bağlanarak sokaklarda gezdirildi. Nicol, a.g.e. s. 102.

⁷⁸ Vasiliev, a.g.e., s. 434.

⁷⁹ Vasiliev, a.g.e., s. 494.

⁸⁰ Nicol, a.g.e., s. 105. Angelos hanedanının yükselişi ve İsaakios Angelos döneminin genel özellikleri için bkz. Ostrogorsky, a.g.e., ss. 371-372

⁸¹ Şerafettin Turan, a.g.e., ss. 24-25

karşı denge yaratmak arzusuyla diğer İtalyan devletlerine büyük imtiyazlar tanımları nedeniyle, Venedik ile Bizans dünyası arasındaki gerilim daha da arttı.⁸²

Bu sırada sahneye Dördüncü Haçlı Seferi'nin hazırlanışında ve ilerleyişinde en önemli rollerden birini ortaya koyan Venedik doge'u Enrico Dandolo (1108-1205)⁸³ çıkacaktı. Dandolo çok yaşlı bir insan olmakla birlikte ihtiyarlık, onun hırslarını ve enerjisini dizginleyememişti. Görme gücünü büyük ölçüde yitirmiş olan Dandolo, daha geç dönemde yaşayan tarihçi adası Andrea Dandolo'ya göre, Konstantinopolis'e elçi olarak gittiği 1172 yılında İmparator Manuel tarafından kısmi olarak kör edilmişti.⁸⁴ Başka bir teoriye göre ise, bir elçilik heyetiyle gittiği Konstantinopolis'te bir sokak kavgasına girişerek görme gücünü yitirmişti. Nitekim Dördüncü Haçlı Seferi'nin baş aktörlerinden olan ve Dandolo'yu iyi tanıyan Fransız Mareşal Geoffroi de Villehardouin de, onun kafasına aldığı bir yara nedeniyle görme özürü olduğu söylemektedir.⁸⁵ Dandolo'nun sokak kavgasında yaralanarak kısmen kör olması da bir şanssızlıktı. Çünkü bu kazanın suçu da imparatora yüklendi ve Dandolo'nun Bizanslılara karşı duyduğu kin; 1193'te doge'luğa seçilmesinden hemen sonra İmparator III. Aleksios'un, Venedik'in İmparator İsaakios'tan almış olduğu daha önceki müsait ticaret şartlarını yenilemek konusunda çıkardığı güçlüklerle, daha da arttı.⁸⁶

Dandolo'nun doge olmasından beri, Bizans İmparatorluğu'nun zaptının; yaşanan bunalımların en iyi hal çaresi, birikmiş Latin kinini söndürmenin ve Venedik'in doğudaki çıkarlarını gerçekleştirmenin en emin yolu olduğu fikri kuvvetlenmeye başlamıştı. Büyük ve etkili kararlar almaya muktedir ve Haçlı seferi fikrinin tesirine kapalı bir isim olarak Dandolo, Venedik'in doğudaki üstün durumunun devamlı şekilde sağlanabilmesinin ön şartını Bizans İmparatorluğu'nun imhasında görüyordu. Bunun için en iyi fırsatı ise Bizans'a karşı bir fetih hareketine çevrilmesi gereken bir haçlı seferine katılım sağlamak oluşturunca.⁸⁷

Tüm bu süreç, yani; 1171'de imparatorlukta Venediklilerin hapsedilmesi ve mallarına el konulması, ardından 1182 Katliamının gerçekleşmesi Batı tarafından yapılacak misillemeyi hızlandırmaktan başka bir işe yaramadı.⁸⁸ Batı'nın zaten var olan Bizans düşmanlığı, yaklaşık 20 yıl içerisinde, Bizans açısından büyük bir felakete dönüşecek ve bu sürece yön veren esas güç, Venedik Cumhuriyeti olacaktır.

⁸² Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğu'nun Tarihi*, çev. A. Gökçe Bozkurt, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 120, Nicol, a.g.e., ss. 113-115, Ostrogorsky, a.g.e., s. 383.

⁸³ Enrico Dandolo ve hayatı hakkında yapılmış en detaylı çalışma için bkz. Thomas F. Madden, *Enrico Dandolo and the Rise of Venice*, John Hopkins University Press, 2003

⁸⁴ Norwich, a.g.e., s. 159.

⁸⁵ Geoffroi de Villehardouin, *Henri de Valenciennes, IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016, s. 20.

⁸⁶ Runciman, a.g.e., III. Cilt, s. 102, Nicol, a.g.e., s. 94.

⁸⁷ Diehl, a.g.e., s. 120, Ostrogorsky, a.g.e., s. 383.

⁸⁸ Cyril Mango, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, çev. Gül Çağalı Güven, YKY, İstanbul, 2008, s. 97.

4.2. Venedik – Mısır İlişkileri

On birinci yüzyıl başlarına gelindiğinde, Akdeniz ticaretinin genişlemesi ile birlikte Venedik'in gücü, aynen artan serveti gibi olağanüstü bir gelişme gösteriyordu. Denizcilikte kimsenin yarışamadığı Venedik Cumhuriyeti'nin kazanç elde etme sevgisi, karşı konulamaz bir duruma gelmişti ve vicdanlarını tedirgin eden hiçbir şey yoktu. "Dinleri, işadamlarının diniydi." Madem Müslümanlarla iş görmek kazançlıydı, o halde onların İsa'nın düşmanları olmasının çok da önemi yoktu.⁸⁹

1171-1252 yılları arasında Mısır'da hüküm süren Eyyubi Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı Selahaddin Eyyubi, Kudüs'ü Haçlıların elinden geri almış ve III. Haçlı Seferi'nin başlamasına sebebiyet vermişti. Selahattin Eyyubi, 1171'de tahta geçtiği zaman Abbasiler adına hutbe okutarak Mısır'daki Fatımi hilafetine son vermiş, kendine bağlı hükümdarlarla birlikte tüm İslam dünyasını birleştirmişti. Selahaddin Eyyubi'nin 1193'te ölümünün ardından hâkimiyet; oğulları, kardeşleri ve akrabaları arasında bölüşüldü ve oluşturduğu İslam birliği parçalandı. Eyyubiler arasındaki bu anlaşmazlık süreci; Müslümanları, Akka merkezi etrafına sıkışıp kalan Haçlılara karşı harekete geçmekten alıkoymdu.⁹⁰

Yaklaşık dokuz yıllık bir mücadele döneminden sonra Selahaddin'in kardeşi el-Melik'ül Adil üstün geldi ve Mısır'ın hâkimi olmayı başardı. 1202'den itibaren onun yönetimi altında Arap âlemi bir barış, refah ve hoşgörü dönemi yaşadı. Ağabeyi Selahaddin döneminde ikinci adam olan el-Melik'ül Adil, geniş bir devlet tecrübesine sahipti. Haçlılarla yapılan uzun savaşlar ve Kudüs'ün geri alınmış olması onu Haçlılara karşı ılımlı bir politika izlemeye sevk etmiş ve böyle bir politikanın devlet menfaatlerini olumlu etkileyeceği fikrine ulaştırmıştı. Artık cihada gerek kalmadığını düşünen yeni sultan, Frenklere karşı bir arada yaşama ve ticari alışveriş politikası izledi; hatta yüzlerce İtalyan tüccarın Mısır'a yerleşmesini teşvik etti. Yaptığı ticaret antlaşmaları ile İtalyan şehir devletlerine çeşitli ticari ayrıcalıklar sağladı. Buna karşılık Venedik'ten; Batı'nın Mısır'a karşı girişeceği hiçbir seferi desteklememe sözü aldı.⁹¹ Böylece, dönemin en büyük deniz gücü olan Venedik'in; hazırlıkları başlamış olan yeni Haçlı seferinde, Eyyubi Devleti ve Müslüman dünyası için yaratabileceği tehlike bertaraf edilmiş oluyordu.

⁸⁹ Pirenne, a.g.e., s. 69.

⁹⁰ Demirkent, "Haçlılar", DİA, ss. 535,537 ve bkz. Gür, a.g.m., s. 29.

⁹¹ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 101, Ramazan Şeşen, "Eyyubiler" DİA, Cilt XII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1995, s. 22. Şeşen, çalışmasında; El-Adil'in, batıda IV. Haçlı Seferi hazırlıklarını takip ederek seferi Mısır yerine İstanbul üzerine yönlendirme çabasında bulunduğunu da iddia etmektedir.

4.3. Alman Kralı VI. Heinrich ve Bizans'la İlgili Planları

Üçüncü Haçlı seferi sırasında, Alman kralı Friedrich Barbarossa'nın Bizans için yarattığı tehlike büyük olduysa da, oğlu ve varisi Heinrich döneminde bu tehlike daha da büyümüştü. VI. Heinrich (1190-1197), babasının yapamadığını yaparak Bizans'ın Batı İmparatorluğu'na ilhakı planını gerçekleştirmek ve büyük bir Akdeniz devleti kurmak niyetindeydi.⁹² VI. Heinrich, babasının ölümüyle sadece Alman kralı olmakla kalmamış, Norman tahtının varisesi Constance ile olan evliliği yoluyla Sicilya'ya da hâkim olmuştu. Kendisine karşı çıkan Sicilya muhalefetine de bastıran Heinrich, bu sırada İstanbul'da gerçekleşen taht değişikliğini de kendi fetih planları için kullanmak amacıyla harekete geçti.⁹³

Bizans İmparatoru İsaakios II. Angelos, 1195 yılında kardeşi Aleksios tarafından başarılı bir saray ihtilali ile tahttan indirildi ve gözlerine mil çekilerek oğlu Aleksios ile birlikte zindana atıldı. VI. Heinrich, kardeşi Philipp von Schwaben'in tahttan indirilen İsaakios'un kızı İrene ile evli olması nedeniyle, İstanbul tahtı üzerinde hak iddia ederek sefer hazırlıklarına başladı.⁹⁴ Bizans tahtındaki bu değişiklik, Heinrich'e planlarını gerçekleştirmek için meşru bir zemin yaratmıştı.

İsaakios, hiçbir idari beceriye sahip olmayan zayıf bir imparator idi fakat kardeşi yeni imparator Aleksios III. Angelos (1195-1203) da, siyasi kabiliyet açısından kardeşinden çok az farklılık arz ediyordu. İktidarda kaldığı sekiz yıl içinde imparatorluğun parçalanışı daha da bariz hale geldi. Heinrich ise yeni imparatoru daha kolay kullanabileceğini fark etmişti. İki taraf arasındaki barışa karşılık ağır bir haraç talep etti. Aleksios, "Alamanikon", "Alamanian" ya da "Alman Vergisi" adlarıyla bilinen yeni bir vergiyi uygulamaya koydu ve halkın gözünden iyice düştü. Toplanan vergiler yetersiz kalınca, imparator lahitlerindeki bütün ziynetleri aldırarak parayı denkleştirmeye çalıştı.⁹⁵

Diğer taraftan Papa Coelestinus III., kiliseleri birleştirmek üzere İstanbul ile müzakere halinde olduğundan Bizans'ın tarafında yer aldı ve Heinrich'in saldırgan planlarını engellemeye çalıştı. Çünkü Heinrich'in, Bizans'ın da dâhil olduğu evrensel monarşi hayalinin, Papalığı acziyete mahkûm edeceğini anlamıştı.⁹⁶

⁹² Vasiliev, a.g.e., s. 507.

⁹³ Runciman, a.g.e., s. 96, Küçüksipahioğlu, a.g.m., ss. 53-54, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 381-382. Ayrıca, Heinrich'in bir dünya monarşisi kurma ve Konstantinopolis'i fethetme hayali ile ilgili bazı tarihçiler arasında tartışmalar mevcuttur. Bu iddianın temeli olarak dönemin tek Bizanslı tarihçisi Niketas Khoniates'in otoritesine dayanılması özellikle bazı Alman tarihçiler tarafından reddedilmektedir. Vasiliev, a.g.e., s. 509.

⁹⁴ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 99.

⁹⁵ Norwich, a.g.e., ss. 156-157, Vasiliev, a.g.e., s. 508, Nicol, a.g.e., ss. 112-113. Ayrıca Heinrich ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler ve Alman vergisinin toplanmasının detayları için bkz. Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, çev. Işın Demirkent, İstanbul, Dünya Yayıncılık, 2004, Birinci Kitap, ss. 28-33.

⁹⁶ Vasiliev, a.g.e., s. 508; Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 96.

Doğu'yu zapt etmek üzere sefere çıkan Heinrich'in planları, Bizans dâhil olmak üzere bütün Hristiyan doğu mülklerini kapsıyordu. Ancak 1197 yazının sonunda, Haçlıların yola çıkışı esnasında bizzat bulunmak isteyen Alman kralı, Messina'da iken hayatını kaybedecek ve tutkulu planları da onunla beraber yok olacaktı.⁹⁷ Heinrich'in beklenmedik ölümü, Batı'nın Bizans'a yönelik olarak gerçekleşecek saldırısını sadece bir süreliğine ertelemiştir. Batıların Bizans'a yönelik arzuları, nihayetinde Dördüncü Haçlı Seferi ile gerçekleşme imkânı bulacaktı.

Sefer öncesi genel durum, yani Batı dünyası ile Bizans'ın ilişkileri değerlendirildiğinde şu görülecektir ki; 1054 yılında kiliselerin ayrılması ve kısa bir süre sonra Haçlı Seferlerinin başlaması itibariyle zaten Batı dünyasında Bizans aleyhtarı bir ruh gelişmekte idi. Her ne kadar Malazgirt Savaşı'nın ardından I. Haçlı Seferi'ni teşvik edenlerden biri Bizans imparatoru I. Aleksios olsa da, Batı Hristiyan dünyası Türklere karşı Bizans'ın doğal müttefiki gibi görünse de, taraflar birbirlerine hiçbir şekilde güvenmiyordu. İlk üç Haçlı seferi sırasında yaşanan olumsuzluklar gerginliği daha da artıracak; sonraki süreçte Bizans İmparatorları Manuel I. Komnenos'un batıda izlediği saldırgan siyaset ve Andronikos I. Komnenos'un tahrik edici Latin düşmanlığı, Batı dünyasındaki haleti ruhiyenin açık bir düşmanlığa dönüşmesine yol açacaktı. Bizans İmparatorluğunun Angelos Hanedanı dönemindeki aciziyeti ise, Batı dünyasının düşmanlığının fetih planlarına dönüşmesini sağlayacaktı. İstanbul'un zaptı düşüncesi, Normanların bir mirası olarak, II. Haçlı Seferi sırasında Fransa kralı VII. Louis'nin çevresinde hortlayacak; III. Haçlı Seferi sırasında Alman kralı Friedrich Barbarossa ile neredeyse gerçekleşme imkânı bulacak; Barbarossa'nın ve Norman krallarının varisi VI. Heinrich, bu fikri siyasi planlarının merkez noktasına yerleştirecekti. Devreye ticari ve siyasi politikalarının çıkarlarını gözeterek Venedik'in girmesiyle, bu düşünce fiiliyata dönüşecekti. Böylece Dördüncü Haçlı Seferi bir fetih aleti oldu ve dünyevi hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla, Ortodoks doğu devletine karşı cephe aldı. Venedik menfaatlerinin hizmetine giren Haçlılar, esas hedeflerini bir kenara bırakacak ve gelişen yeni durumdan hoşnut bir şekilde kendi paylarını alma çabasına girişeceklerdi.⁹⁸

⁹⁷ Vasiliev, a.g.e., ss. 507-508.

⁹⁸ Doğan Kuban, İstanbul, Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, çev. Zeynep Rona, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s. 156, Ostrogorsky, a.g.e., s. 384.

5. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

5.1. Seferin Çağrısı ve Hazırlıkların Başlaması

Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204), Kudüs'ü Selahaddin Eyyubi'nin elinden geri almak için düzenlenen fakat başarısız olan Üçüncü Haçlı Seferi'nin (1189-1192) bir neticesiydi. 1198 yılı Ağustosunda Papa III. Innocentius'un çağrısı ile seferin hazırlıkları başladı.⁹⁹

8 Ocak 1198'de Papalık tahtına çıkan çok hırslı ve ihtiraslı III. Innocentius, Doğu'ya yeni bir Haçlı seferi düzenleyerek Akka'daki Haçlı Devleti'ni desteklemeyi ve Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almayı planlıyordu. Bu seferle Doğu ve Batı Hristiyan âlemini kaynaştırmayı isteyen Papa, bunu gerçekleştirmeyi papalığın görevi sayıyordu.¹⁰⁰

Papa III. Innocentius, seçtiği andan itibaren, Alman hükümdarların politikalarıyla zayıflamış olan Papalık otoritesini yeniden kurmaya çalıştı ve kendisini İslamiyet'e karşı Hristiyan güçlerin başında bulunmaya adadı. Papa'nın yeni bir Haçlı seferi için çağrısı, bütün hükümdarlara gönderildi. Papalık heyeti, bütün Avrupa'da seyahat ederek Haçlı seferine iştirak edecekleri çeşitli dünyevi ve dini vaatlerde bulundular. Fakat Batı Avrupalı önde gelen hükümdarlardan hiçbirisi III. Innocentius'un çağrısına cevap vermedi. Fransa'da II. Philip Augustus, eşinden boşandığı için, kilise tarafından aforoz edilmişti. İngiltere'de tahta yeni geçmiş olan John Lackland, tahtını sağlama almak için baronlarla mücadeleye gömülmüştü. Almanya'da ise Brunswig'li Otto ile Swabia'lı Philip arasında taht mücadelesi vardı ve her ikisi de ülkeyi terk edemezdi. Hükümdarlar arasında yalnızca Macaristan kralı çağrıya olumlu cevap vermişti. Fakat bu çağrı, Batılı şövalyeler özellikle Fransa'dakiler arasında yankı buldu.¹⁰¹

Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılan Fransız şövalye ve tarihçi Geoffroi de Villehardouin (1160-1212?), hayatının son yıllarında kaleme aldığı kronikte, seferin düzenlenme fikrinin ortaya çıkışını ve örgütlenme sürecini detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Villehardouin'e göre; Papa III. Innocentius'un görevlendirdiği Foulques de Neuilly adlı azizin çağrısıyla Haçlılar örgütlenmeye başladı. Papa, Haçlı olan ve bir yıl boyunca orduda Tanrı'ya hizmet eden herkesin günah çıkartabileceğini ve bu günahların hepsinin kabul edileceğini bildirdi. Bu çağrı insanları heyecanlandırdı ve pek çok insan bu kapsamlı aftan ötürü Haçlı oldu.¹⁰²

28 Kasım 1199'da, kuzey Fransa'daki Ecry Şatosu'nda düzenlenen bir turnuva sırasında vaiz Foulques de Neuilly'nin teklifini kabul eden Thibaut de Champagne¹⁰³ haçlı hareketinin

⁹⁹Nicolle, a.g.e., s. 7.

¹⁰⁰ Nicolle, a.g.e., s. 7, Nicol, a.g.e., s. 118, Vasiliev, a.g.e., ss. 510-511.

¹⁰¹ Vasiliev, a.g.e., ss. 510-511.

¹⁰² Villehardouin, a.g.e., s. 3.

¹⁰³ 1192-1197 yılları arasında Kudüs hükümdarı olarak kabul edilen Troyes Kontu Henri de Champagne'nin kardeşi, İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard ile Fransa kralı Philip Augustus'un yeğeni.

lideri olarak kabul olundu. Onun etrafında Flandre Kontu Baudouin IX. de Hainaut¹⁰⁴ ile kardeşi Henri, kont Louis de Blois, Simon IV. de Montfort ve kardeşleri, Geoffroi de Villehardouin gibi isimler bulunmaktaydı. Kısa bir süre sonra Kuzey İtalya'daki büyük arazi sahiplerinden bir kısmı da, Marki Boniface de Montferrat idaresinde, haçlılara dâhil oldular.¹⁰⁵

Ancak sefer, çabucak gerçekleşme olanağına sahip değildi. Öncelikle Haçlıların Kudüs'e sevkıyatı oldukça zahmetli bir işti. Konstantinopolis üzerinden karayoluyla yolculuk 2000 milin üzerindeydi.¹⁰⁶ Ayrıca Anadolu'da başta Selçuklular olmak üzere sayısız engel vardı. Dolayısıyla deniz yolu tek alternatifti. Üstelik İtalya üzerinden Doğu Akdeniz'e deniz yolculuğu sadece dört-altı hafta sürüyordu. Fakat Avrupalı soyluların bu büyüklükte bir deniz filosu yoktu. İşte bu noktada, Akdeniz'in en büyük deniz gücü Venedik Cumhuriyeti'nin sürece dâhil olması; sözde kâfir Müslümanlar üzerine düzenlenecek bu seferin, din kardeşleri olan Hristiyanlar üzerine yönelmesine sebep oldu. Para, iklim ve bir Haçlı ordusunu ayakta tutmak için gereken tayın gibi gerçek etmenler de seferin yön değiştirmesinde etkili olacak; ilk kurban Latin Zadar şehri (o zamanki adıyla Zara), ikincisi ise Hristiyan âleminin en büyük, en görkemli ve en zengin şehri Konstantinopolis olacaktı.¹⁰⁷

İkinci sıkıntı, takip edilecek stratejinin nasıl olması gerektiği sorunuuydu. Aslan Yürekli Richard; Filistin'i terk ederken, Doğu'nun en zayıf noktası olduğu için, ilerde yapılacak seferlerde Mısır'ın hedef alınması gerektiğini söylemişti. Ayrıca Kudüs üzerine yürümeden evvel Filistin'deki kâfirleri etkisiz hale getirmek daha mantıklıydı. Nihayet Haçlı seferinin hedefi olarak öncelikle Mısır'ın alınmasına karar verildi.¹⁰⁸

1200 yılı çeşitli müzakereler ile geçti. Yıl boyunca sürekli bir araya gelen kontlar ve baronlar bir türlü anlaşamadılar. Çünkü toplanan Haçlıların sayısını yeterli bulmadılar.¹⁰⁹ Sonunda Haçlı seferinin liderleri bir plan oluşturdular; buna göre bir Venedik filosu, Fransız şövalyelerinden oluşan büyük bir orduyu Mısır'a taşıyacaktı. Ülke ele geçirilerek Eyyubi gücünün merkezi etkisiz hale getirilecek, ardından ordu Kudüs'e yürüyecekti.¹¹⁰

¹⁰⁴ Baudouin, *Haçlılar İstanbul'u zapt ettikten sonra ilk Latin imparatoru olacak ve 1205'te Edirne'de Bulgarlarla çarpışırken esir düşerek ölecektir.*

¹⁰⁵ Runciman, *a.g.e.*, III. cilt, s. 98. *Champagne Mareşali Villehardouin yazdığı kronikte, haçı kabul eden soyluların uzun bir listesini vermektedir. Villehardouin, a.g.e., ss. 4-6.*

¹⁰⁶ Robert Jones, *The Crusades: A Brief History (1095-1291)*, www.sundayschoolcourses.com, Georgia, 2004, s. 19.

¹⁰⁷ Gür, *a.g.m.*, s. 29, Nicolle, *a.g.e.*, ss. 7-10, Yusuf Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından Batı Anadolu'da Mücadele eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı I-1 Temmuz 2015*, s. 10.

¹⁰⁸ Runciman, *a.g.e.*, III. cilt, s. 98, Norwich, *a.g.e.*, s. 158, Nicol, *a.g.e.*, s. 121.

¹⁰⁹ Villehardouin, *a.g.e.*, s. 6.

¹¹⁰ Harris, *a.g.m.*, s. 2.

5.2. Venedik'in Sefere Dâhil Olması

Haçlı seferinin deniz yoluyla yapılması kararlaştırıldıktan sonra, Haçlı seferinin liderlerinin, her türlü yetkiyi vererek görevlendirdiği altı haberci yola çıktı. Bu habercilerden ikisini Champagne kontu Thibaut (habercileri Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin ve Milon le Brebant), ikisini Flandre ve Hainaut kontu Baudouin (habercileri Conon de Bethune ve Alard Maquereau) ve diğer ikisini de Blois ve Chartres kontu Louis (habercileri Jaen de Friaize ve Gautier de Gaudonville) seçmişti.¹¹¹ Habercilere dört bin şövalye ile eşyalarını ve yüz bin piyadeyi nakledebilecek gemiler kiralamaları emri verilmişti. Haberciler, Cenova ve Pisa'ya da gittilerse de, onlardan yardım edemeyecekleri cevabını aldılar. Bunun üzerine 1201 Şubatında Venedik'e ulaşarak müzakerelere başladılar.¹¹²

Venedikliler ilk başta gönülsüz davrandılar. Çünkü Mısır'a yönelen bir Haçlı seferi, kendilerine ticari açıdan büyük kayıplar verdirebilirdi. Ayrıca bu kadar büyük bir gücü taşımak, Venedik'in şu ana kadar topladığı en büyük deniz filosunu hazırlamak demektir. Bu da birçok karlı işi askıya almak ve emek gücünü tamamen bu iş için kullanmak anlamına geliyordu. Tabii diğer yandan, kendilerine saygınlık ve hatırı sayılır bir kazanç sağlayacak böyle bir girişime katılmak, oldukça akıllıca olacaktı. Yaklaşık iki haftalık bir bekleme süresinden sonra doge, Haçlılara bir çeşit iş antlaşmasına benzeyen teklifini sundu.¹¹³

Venedik doge'ü Enrico Dandolo ve Venedik Meclisi ile görüşen haberciler, doge'un sunduğu teklifi kabul ederek, 1201 Martında Venedik'le bir anlaşma yaptılar. Venediklilerin yaptığı teklif şu şekildeydi:

"Dört bin beş yüz atı ve dokuz bin seyisi taşıyacak yelkenli nakliye gemileri (huissier) yapacağız; ve dört bin beş yüz şövalye ile yirmi bin yaya askeri navelerde (nef) taşıyacağız. Ve tüm bu atlar ve insanlar için yapılacak anlaşmaya göre, yanlarında dokuz aylık erzak bulunacak. At başına dört ve adam başına iki mark verilmesi koşuluyla yapacaklarımız en azından bunlar Yukarıda belirtilen bu harcamanın toplamı seksen beş bin marktır. Ayrıca şunu da yapacağız: Tanrı aşkına silahlandırılmış elli kadırğa (galere) da vereceğiz; tek koşulumuz, toplumumuz ayakta kaldığı sürece, denizde ya da karada, toprak ya da para olarak ele geçirilecek her ganimetin yarısı bizim, yarısı sizin olacak..."¹¹⁴

Anlaşmadan görüldüğü gibi; Venedikliler bu Haçlı seferine "Tanrı aşkına" yardımcı olmaya hazırdılar ama bu büyük aşkın, dolgun bir ganimet payına karşı gözlerini kör etmesine

¹¹¹ Villehardouin, a.g.e., s. 6.

¹¹² Clari, a.g.e., ss. 3-4.

¹¹³ Nicol, a.g.e., ss. 121,122.

¹¹⁴ Villehardouin, a.g.e., s. 8.

de asla meydan bırakmıyorlardı. Çünkü onlar, sapına kadar işadamydılar.¹¹⁵ Ticari menfaatleri onlar için her zaman, her şeyin önündeydi.

Teklifi kabul eden haberciler, bir yıl sonraki Saint-Jean Yortusu'nda baronlar ve Haçlıların Venedik'te olacağına, Venedikliler de gemilerin 29 Haziran 1202'de yola çıkmaya hazır bir şekilde onları bekleyeceğine dair taahhütte bulunuyordu. Ayrıca Haçlılar 85 bin markı aynı yıl içinde dört taksitte ödemeyi kabul ediyordu.¹¹⁶ Anlaşmalar yapıp mühürlendikten sonra her iki taraf da anlaşmayı onaylatmak üzere Roma'ya, Papa Innocentius'a haberci gönderdiler.¹¹⁷ Haçlıların bir kısmı Venedik'le yapılan anlaşmayı kuşku ile karşıladılar. Autun piskoposu kendi birliğini doğrudan Suriye'ye götürdü. Renaud da Dampierre idaresindeki Haçlılar, Akka'ya kendi imkânları ile ulaşmaya karar verdiler. Ayrıca alt tabakadan bazı Haçlılar; kendilerinin Kutsal Ülke'yi kurtarmak için yapılan çağrıya uyduklarını belirtiyor, neden Mısır'a taarruz kararı alındığını anlamıyorlardı. Onların bu hoşnutsuzlukları, Mısır'a taarruz planına yardım etmek istemeyen Venedikliler tarafından da gizlice körüklenmekteydi.¹¹⁸ Böylece Venedik'te toplanma vakti geldiğinde, beklenen kitlenin çok azı orada olacaktı.

Venedik, Selahaddin'in Mısır'daki hâkimiyetinden itibaren diğer denizci İtalyan şehir devletleri gibi Mısır ile olan ticari bağlarını geliştirmişti. Mısır onlar için önemli bir pazardı. Dolayısıyla Haçlıları buraya taşımayı kabul etmelerine rağmen ticari menfaatlerini tehlikeye atmak çok da arzu ettikleri bir durum değildi.¹¹⁹ Venedik hükümetinin haçlılarla nakliye gemileri hakkında pazarlığa giriştiği sırada başka Venedik elçileri de Kahire'de sultanın naibi ile yeni bir ticaret muahedesi kaleme almaktaydılar. Sultanın Mısır'daki naibi Mısır'a karşı her hangi bir haçlı seferine müsaade etmeyeceği hakkında teminat aldıktan sonra, Venedik elçileriyle bir muahede imzaladı.¹²⁰

Taraflar anlaştıktan sonra doge Dandolo, filo yapımına başlamak için yirmi beş bin mark pey akçesi istedi. Haberciler kendileriyle birlikte Fransa'ya haberci gönderilmesini, bu şekilde

¹¹⁵ Huberman, a.g.e., s. 31.

¹¹⁶ Villehardouin, a.g.e., s. 10, Nicol, a.g.e., s. 122.

¹¹⁷ Villehardouin'e göre Papa, canı gönülden bu onayı verdi. Villehardouin, a.g.e., s. 11. Diğer taraftan Runciman'a göre, Papa bu anlaşmayı kabul etmekle beraber, Venediklilerden şüphe ettiği için, bu duruma isteyerek rıza göstermemişti. Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 100. Zaten Venedikliler, hiçbir zaman coşkulu Haçlılar olmamışlardı. Çünkü Kutsal Savaş, ticaret açısından iyi değildi. Papa III. Innocentius, papa olmasının hemen ardından, Doge'a ve Venedik halkına Müslümanlara silah, demir ve kereste götürülenlerin aforoz edilme tehlikesi olduğunu hatırlatmıştı. Kısacası Papa'nın, Dördüncü Haçlı Seferi'ne Venediklileri karıştırmada bazı çekinceleri vardı. Nicol, a.g.e., s. 118.

¹¹⁸ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 100. Villehardouin yazdığı eserde, bu şekilde davranan Haçlıları ayıplamaktadır. Villehardouin, a.g.e., s. 16.

¹¹⁹ Aydın Usta, Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman - Haçlı Siyasi İttifakları, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 229.

¹²⁰ Alman Tarihçi Karl Hopf'un 13 Mayıs 1202'ye tarihlediği bu antlaşmanın varlığına itiraz edilmiştir ve gerçekten de Hopf, bu hususta kaynak göstermemektedir. Ancak o dönemde Kudüs Krallığında yaşayan Fransız soylu Ernoul, çok kesin olarak bu sıralarda Venedik ile Sultan arasında müzakereler yapıldığını belirtiyor. Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 101., Norwich, a.g.e., s. 160, Cüneyt Kanat ve Devrim Burçak, Sorularla Haçlı Seferleri, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015, a.g.e., s. 151.

paranın kendilerine hemen ödeneceğini belirttiler. Doge'un yanlarına verdikleri haberciye toplanan paralar teslim edilirken, her taraftaki Haçlılara Paskalya'da yola çıkmaları ve Pentecote¹²¹ ile ağustos ayı arasında Venedik'te toplanmaları emri verildi. Diğer taraftan doge Dandolo, bütün Venedik toprağında, hiçbir Venediklinin ticaret yapmaması ve herkesin filo yapımına yardım etmesini emretti.¹²²

Antlaşmanın imzalanıp mühürlenmesiyle her iki taraf da ciddi bir sorumluluk altına girmişti. Venedikliler bu pazarlıkta kendilerine düşen sorumluluğu yerine getirecek güce ve kararlılığa sahiptiler. Fakat Haçlılar için, ödemeyi taahhüt ettikleri 85 bin markı bir araya getirebilmeleri ancak on iki ay içinde 33.500 kişilik bir ordu toparlayabilmeleri ile mümkündü ki; bazı Haçlıların başka limanlardan yelken açmaları nedeniyle bu gerçekleşmeyecek, toplanma zamanı geldiğinde beklenen haçlıların sadece üçte biri orada olacaktı.¹²³ Böylece Geoffroi de Villehardouin'in ve diğer habercilerin antlaşmaya imzasını koyduğu andan itibaren, Haçlı seferine Venedikliler hükmetmeye başladı.¹²⁴

Haçlı hareketinin lideri olarak seçilmiş olan Champagne Kontu Thibaut, haberciler döndükten kısa bir süre sonra öldü. Ölmeden önce, sefere çıkarken yanında götüreceği parayı; seferi sürdüreceklerine yemin etmeleri şartıyla, adamları ve silah arkadaşları arasında paylaştırdı. Herkes tarafından sevilen Thibaut'un ölümü büyük üzüntü yarattıysa da, Haçlılar kendilerine yeni bir komutan aramaya başladılar. Bourgogne dükü Eude, Thibaut'un kuzeni Bar-le-Duc kontu Thibaut gibi bazı isimlere teklif götürüldü, fakat onlar bu teklifi reddettiler. En sonunda Fransa kralının kuzeni ve Monferrato markisi Boniface'de karar kılındı. Soissons'ta toplanan meclise katılan Boniface'e, Tanrı aşkına Haç'ı eline alması ve ordunun komutasını kabul etmesi teklif edildi. Markinin bu isteği kabul etmesiyle, Haçlı Seferindeki başrol, bir Fransızdan bir İtalyan prensine intikal etmiş oldu.¹²⁵

Boniface de Montferrat'ın Haçlı hareketine katılması, seferi Papa III. Innocentius'un etkisinden çıkarmaktaydı. Çünkü Montferrat hanedanına mensup hükümdarlar, Hohenstaufen'lerin sadık dost ve müttefiki idiler.¹²⁶

¹²¹ Paskalya'dan elli gün sonraki yortunun adıdır. Hamsin yortusu olarak da bilinir. O sene 2 Haziran 1202 tarihine denk gelecekti. Villehardouin, a.g.e., s. 15.

¹²² Clari, a.g.e., ss. 4-5.

¹²³ Nicol, a.g.e., ss. 122-124, Villehardouin, a.g.e., ss. 17-18.

¹²⁴ Nicol, a.g.e., s. 122, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 101, Semavi Eyice, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı", *Divan İlmî Araştırmalar Dergisi*, sayı 16, 2004/1, s. 187.

¹²⁵ Vasiliev, a.g.e., s. 513, Villehardouin, a.g.e., ss.12-14.

¹²⁶ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 98. XII. yüzyılın sonunda ve özellikle VI. Heinrich döneminde Alman nüfuzu İtalya'da hakim olmuş durumdaydı. Heinrich'in ölümünden kısa bir süre sonra papa seçilen III. Innocentius, bütün dikkatini, Alman hükümdarların politikalarıyla zayıflamış Papalık otoritesini yeniden kurmaya verdi. Bu süreçte İtalya da Papa'nın yanında durdu. Papalık ve İtalya'nın baş düşmanı olarak Hohenstaufen'leri gören Papa, müteveffa VI. Heinrich'in kardeşi Swabia'lı Philip Hohenstaufen'e karşı olanlar tarafından kral olarak seçilmiş olan Brunswieg'li Otto'yu destekledi. Vasiliev, a.g.e., s. 510

5.3. Haçlıların Venedik'te Toplanması

Haçlı ordusu, 1202 yılının haziran ayında Venedik'te toplanmaya başladı. Hep beraber şehre yerleşemeyeceklerini anlayınca, Venedik'ten bir fersah uzaktaki San Niccolo di Lido adasına yerleştiler. Haçlılar adaya yerleştikten sonra Venedik doge'u Dandolo, sefer hazırlığı yapmak üzere anlaştıkları ödemenin hemen yapılmasını istedi. Ancak Kutsal Topraklara başka limanlardan gidenler sebebiyle, ordu yeterli sayıya ulaşmamıştı ve haçlıların nakliyesi için hazırlanan filo, onlar için fazla büyüktü. Doge, Haçlıların dört bin şövalye ile bu şövalyelerin eşyasını ve yüz bin piyadeyi alacak kadar gemi istemekle iyi etmediklerini söyledi. Çünkü dört bin şövalyenin ancak bin kadarı, yüz bin piyadenin de elli veya altmış bini oradaydı ve doge; bir an önce antlaşma şartlarının yerine getirilmesini istiyor, parası ödenmeden gemileri teslim etmeyi reddediyordu. Haçlılar; her şövalye dört mark, at başına dört mark, süvari başına iki mark ve en az veren bir mark ödeyecek şekilde aralarında para toplayarak Venediklilere teslim ettiler. Ancak hala ödenecek elli bin mark borçları vardı.¹²⁷ Haçlı seferinin liderlerinin devreye girmesi ve ellerindeki altın ve gümüş kap kakac dâhil, bulabildikleri ve ödünç alabildikleri her şeyi teslim etmesiyle biraz daha ödeme yapıldıysa da hala söz verilen bedelden otuz dört bin mark eksikleri vardı.¹²⁸

Haçlılar, konakladıkları Lido adasında, Venedikliler tarafından mütemadiyen sıkıştırılıyordu. Doge, geçen bir buçuk sene zarfında halkın ve tüccarların canla başla çalışarak bu filoyu hazırladıklarını ve büyük kayıpları olduğunu söylüyor, bir an önce borcun ödenmesini istiyordu. Haçlılar, borçlarını ödemedikleri takdirde yiyecek ve içecek verilmeyeceği tehdidi ile karşı karşıya kaldılar.¹²⁹ Böylece eylül ayı geldiğinde; Haçlılar, Venedik'in kendilerine koşacağı her türlü şartı yerine getirecek ve her istediğini yapacak duruma gelmişlerdi. Seferin lideri Boniface de Venediklilerle işbirliği yapmaya hazırdı.¹³⁰ Venedik Doge'u Enrico Dandolo, artık seferin kontrolünü tamamen eline geçirmiş ve Haçlıları istediği şekilde yönlendirebileceği kıvama getirmişti. Dandolo, artık tamamen kontrolü altına geçen bu gücü, Venedik'in siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda kullanmaya başlayabilirdi.

Venedik ile Macaristan arasında bir süredir Dalmaçya'ya hâkimiyet mücadelesi sürüp gitmekteydi ve bölgenin anahtar kenti durumundaki Zara (bugünkü Zadar), kısa bir süre önce Macar hâkimiyetine geçmiş durumdaydı. Zara bizzat Haç kuşanmış Katolik bir Latin şehriydi.¹³¹

¹²⁷ Clari, a.g.e., s. 6, Eyice, a.g.m., s. 187.

¹²⁸ Villehardouin, a.g.e., s. 19, Norwich, a.g.e., s. 161.

¹²⁹ Clari, a.g.e., s. 6.

¹³⁰ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 101.

¹³¹ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 101, Nicolle, a.g.e., s. 45.

Venedik gemi yapımı için buradaki ormanlardan faydalaniyor, bu nedenle Dalmaçya'ya hâkim olmak onun için büyük önem taşıyordu.¹³²

Dandolo; Haçlıları, kendileri ile birlikte Dalmaçya kıyılarına yelken açmaya ve Zara şehrini ele geçirmeye davet etti. Eğer bu teklifi kabul ederlerse; Haçlıların, Venediklilere olan nakliye borcu ertelenebilecek ve Haçlılar elde edecekleri ilk kazançtan bu borcu ödeyebilecekti. Teklif haçlılar arasında tartışma yarattıysa da başka bir şansları yoktu.¹³³

Dandolo, ortaya çıkan yeni durumdan çok memnundu. Eylül 1202 başlarında bir pazar sabahı, San Marco Kilisesi'nin önünde toplanmış Venedikliler 'den ve Haçlılardan oluşan kalabalığa şöyle seslenmekteydi:

“Senyörler, dünyanın en iyi insanlarıyla ve şimdiye dek girilmiş en yüce işe ortak oldunuz; ben yaşlı ve zayıf bir adamım ve dinlenmeye ihtiyacım var ve hastayım; ama görüyorum ki sizleri senyörünüzden iyi yönetebilecek ve komuta edebilecek kimse yok. Sizleri korumak ve yönetmek için elime haçı almamı ve ülkeyi korumak üzere yerime oğlumun geçmesini kabul ederseniz, sizlerle ve Haçlılarla birlikte ben de ölüm kalım yollarına düşeceğim.”¹³⁴

Kürsüden inen ve ağlayarak mihrabın önünde diz çöken bu yaşlı adam; herkes görebilsin diye, Haçı omzuna değil, şapkasına diktirdi. Böylece bir yandan onu izleyen Venediklilerin çoğunun Haçlı seferine katılmasını¹³⁵ ve gemideki boş ranzaların doldurulmasını sağlıyor; diğer yandan bilge, yürekli ve deneyimli bir devlet adamı olarak seferin yeni lideri kimliğine bürünüyordu.¹³⁶ Artık Haçlıları istediği şekilde yönlendirebilirdi.

5.4. Seferin Hedefinden Sapması

Dördüncü Haçlı Seferi söz konusu olduğunda; “sapma” kavramı, modern tarih bilincinin yarattığı bir kavram değildir. Bu bilinç sadece, bunun sorumlularını bulmaya çalışır. Modern tarih araştırmacıları içerisinde, olayların gelişimini izleyerek bir sonuca ulaşan ve seferin Kudüs yerine Bizans'a yönelmesini “tesadüf” kuramıyla açıklayan az sayıda kişinin yanında; Dördüncü Haçlı Seferi'nin kahramanlarından birinin ya da diğerinin bunu önceden tasarladığına inananlar

¹³² Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 171.*

¹³³ Villehardouin, a.g.e., ss. 19-20, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 101, Nicol, a.g.e., ss. 124-125, Ostrogorsky, a.g.e., s. 384, Clari, a.g.e., s.7. Clari; eserinde, baronlarla haçlıların ileri gelenleri hariç, ordunun geri kalanının bu karardan haberi olmadığını dile getirmektedir.

¹³⁴ Villehardouin, a.g.e., s. 20

¹³⁵ Dandolo'nun, Haç kuşanarak komuta etmeyi kabul ettiği ve Haçlı seferi coşkusuyla bir araya gelen Venedik kuvveti, takriben 21.000 kişi civarındadır ve Dördüncü Haçlı Seferi'nin en büyük birliği durumundadır. Nicolle, a.g.e., s. 45.

¹³⁶ Villehardouin, a.g.e., ss. 20-21, Nicol, a.g.e., s. 125.

çoğunlukta. Ancak seferin sapmasındaki sorumluluk ve çıkarlar yine de o kadar açık değildir.¹³⁷

Seferin yönünün Bizans'a dönmesi fikri ilk olarak 1201 yılının kış aylarında ortaya çıktı. 1201 yazında Dördüncü Haçlı Seferi'ne lider seçilen Boniface de Montferrat, eski Kutsal Roma imparatoru VI. Heinrich'in kardeşi Philipp von Schwaben ile görüşmek üzere Almanya'ya gitti. Almanya kralı ve Kutsal Roma tahtının adayı Philipp, Kudüs'ten ziyade Bizans'la ilgileniyor; ağabeyinin ölmeden önce tasarladığı Bizans seferi politikasını devam ettirmek istiyordu.¹³⁸ Ağabeyi VI. Heinrich, Bizans'ı ortadan kaldırarak büyük bir Akdeniz devleti kurma amacını taşıyor ve bu amaçla bir Haçlı Seferi ile doğuyu fethetmek üzere büyük bir donanma hazırlıyordu. Heinrich'in 1197 Eylülünde beklenmedik ölümü, bu planları bozmuştu.¹³⁹ Boniface'ın Almanya'ya gittiği sırada, yaklaşık 1201 Noel'inde, Konstantinopolis'ten kaçan genç Bizans prensi Aleksios Angelos, Almanya'ya gelerek Bizans tahtına geçmek için yardım istedi. Aleksios, Roma'da Papa ile başarısız bir görüşme yaptıktan sonra kuzeye, Almanya'ya gelmişti. Philipp, İsaakios'un kızı ve Aleksios'un kız kardeşi İrene ile evliydi.¹⁴⁰ Aleksios'un kız kardeşi İrene, "akrabaları tarafından gücü ve gözleri yok edilen babasına ve evsiz, yurtsuz kalmış olan, gezegenler gibi sadece çıplak bedenini taşıyan kardeşine yardım etmesi için kocasına yalvardı."¹⁴¹ Philipp, izlediği politika gereği bu fırsatı kaçırmak istemedi; Boniface ise Mısır'a düzenlenecek sefer esnasında Bizans tahtında dost bir imparator oturması fikrini makul buldu. Böylece seferin yönünün Bizans'a dönmesi ve İstanbul'a saldırılması fikri ilk bu noktada ortaya çıkmış oldu.¹⁴²

Haçlı seferinin bu şekilde yön değiştirmesinin önceden düşünülmüş olup olmadığı problemi çok şiddetli tartışmalar yaratmıştır. Runciman'a göre; " Gerçek her halde, Philipp von Schwaben, Boniface ve Venediklilerden her birinin İstanbul'a bir saldırıda bulunulmasını arzulamak için kendilerine göre özel sebepleri bulunduğu ve fakat Aleksios'un gelişinden doğan tesadüfün bu yön değiştirme işlemini pratik anlamda gerçekleştirebilir kıldığı şeklinde görünüyor."¹⁴³

¹³⁷ *Morrisson, a.g.e., s. 64.*

¹³⁸ *Kanat ve Burçak, a.g.e., s. 150.*

¹³⁹ *Runciman, a.g.e., III. cilt, ss. 96-97.*

¹⁴⁰ *Vasiliev, a.g.e., s. 514, Nicolle, a.g.e., s. 43, Ostrogorsky, a.g.e., s. 384.*

¹⁴¹ *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 104.*

¹⁴² *Kanat ve Burçak, a.g.e., s. 150.*

¹⁴³ *Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 100.*

5.5. Zara Kuşatması ve Şehrin Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi

Hıristiyan bir halka yapılan bu saldırı IV. Haçlı Seferi'nin amacından sapacağına dair ilk belirtiydi.¹⁴⁴

1202 yılının ekim ayı başlarında Haçlı armadası, Venedik'ten yola çıktı. Yola çıkmadan önce naveler ¹⁴⁵ ve kadirgalar baronlar arasında paylaştırıldı. Gemiler bir şehrin alınması için gerekli mancınık, çakalos ¹⁴⁶ ve her türden savaş malzemesi ile doluydu.¹⁴⁷ Armadanın yola çıkışı, sefere katılan Robert de Clari'nin gözünden şu şekilde anlatılmaktadır:

“Her yüksek rütbelinin kendisi ve adamları için bir gemisi ve atlarını taşıyan bir yük gemisi vardı. Venedik dükasının hepsi kendi hesabına ait olmak üzere elli kadirgası mevcuttu. Dükanın içinde bulunduğu gemi kıpkırmızıydı, üzerine kırmızı atlastan bir çadır kurulmuştu; çadırın önünde dört gümüş borazanla trampetler çalınıyor, şenlik yapılıyordu. Bütün büyük şahsiyetler, din adamları küçük büyük herkes yola çıkarken o kadar sevinçliydi ki, bu kadar büyük bir sevinç, bu kadar mükemmel bir filo ne görülmüş ne de işitilmiştir Filo, kalyonlar, fevkalade gemiler ve sefinelerle Venedik limanından hareket ederken görülen manzarayı dünya kuruldu kurulalı kimse seyretmemiştir....”¹⁴⁸

Adriyatik'ten güneye doğru ağır ağır ilerleyen ordunun, hiç acelesi yoktu. Çünkü Akdeniz'i kış mevsiminde aşamazlardı ve bahara kadar Zara şehrinde kalmak zorundaydılar. Haçlı donanması 10 Kasım 1202'de Zara şehrine ulaştı ve taarruz hazırlığına başladı. Şehir halkının surlar üzerine haçlar dikmiş olması, Haçlı taarruzunu engelleyemedi.¹⁴⁹ Clari'ye göre, Zara halkı; Roma'dan, kendileriyle savaşıacak veya zarar verecek olanların aforoz edileceğine dair bir mektup bile temin etmiş durumdaydı. Ama doge Dandolo'yu, bu tehdit de amacından caydıramayacaktı. Haçlıların, söz verdikleri şekilde, kendisine yardım etmesini isteyen Dandolo'ya sadece iki baron karşı çıktı. Kont Simon de Montfort ve Enguerrand de Bove, papanın emrine karşı gelmeyeceklerini ve aforoz edilmek istemediklerini söyleyerek ordudan ayrıldılar ve kışı geçirmek üzere Macaristan'a gittiler.¹⁵⁰

Haçlı baronlarının da desteği ile kuşatma başladı. Önce liman ele geçirildi ve beş günlük bir kuşatmanın ardından Zara, Haçlılar tarafından zapt edildi. Kent Venedikliler ve Haçlılar arasında ikiye bölünürken; Dandolo'nun önerisiyle, kışı geçirmek üzere Haçlılar şehre yerleştiler. Paskalya 'ya kadar orada kalmaya karar verdiler. Şehrin ele geçirilişinden üç gün

¹⁴⁴ Türker ve Ükten, a.g.m., s. 326.

¹⁴⁵ İtalyanca gemi.

¹⁴⁶ Eskiden küçük savaş gemilerinde kullanılan ve mermi olarak çakıl taşı atan bir çeşit hafif top. Büyük Sözlük, I. Cilt, Arkın Kitabevi, İstanbul, 1985, s. 431

¹⁴⁷ Villehardouin, a.g.e., ss. 22-23.

¹⁴⁸ Clari, a.g.e., s. 8.

¹⁴⁹ Nicol, a.g.e., s. 126, Ostrogorsky, a.g.e., s. 384, Vasiliev, a.g.e., ss. 513-514, Nicolle, a.g.e., s. 34.

¹⁵⁰ Clari, a.g.e., s. 9.

sonra, ganimet taksimi sırasında, Venediklilerle Haçlılar arasında şiddetli çatışmalar çıktı. Çatışma o kadar büyüktü ki taraflar zorlukla uzlaştırıldı ve önemli miktarda can kaybı oldu.¹⁵¹

Zara'nın Haçlılar tarafından ele geçirilerek yağmalandığı haberi Roma'ya ulaşınca, Papa çok öfkeleni. Haçlıların Kutsal Topraklara nakledilmesi için Venedikliler ile anlaşmalarına onayını bir şartla, doğruluğu Haçlıların beraberlerinde gidecek Papalık temsilcisinin tescil edeceği haklı bir dava dışında¹⁵² Hristiyanlara saldırmaktan kaçınılması şartıyla vermiş olan Papa; temsilcisinin Zara saldırısının haklı bir dava olduğunu ilan etmesine karşın, tüm Haçlı ordusunu aforoz etti.¹⁵³ Haçlılar hemen Roma'ya bir heyet gönderdiler. Diğer limanlara giden Haçlılar yüzünden ve Haçlı ordusunu bir arada tutabilmek için bu günahı işlediklerini belirttiler ve affedilmeleri için yalvardılar. Innocentius, gerçek suçlunun Venedik olduğunu ve Haçlıları baskı altına alarak, bu suçu işlemelerine sebep olduğunu iyi biliyordu. Bu nedenle Haçlı ordusunun günahlarını bağışladığını bildirdi fakat temsilcilerin bu konudaki ısrarına rağmen, Venediklilerin aforozunu devam ettirdi. Ama zaten bu durum, Dandolo'nun hiç de umurunda değildi.¹⁵⁴

Temsilciler Zara'ya geri döndüklerinde beraberlerinde Doge'u ve adamlarını lanetleyen bir aforoz belgesi getirdilerse de; belge, Boniface de Montferrat tarafından hasıraltı edildi. Çünkü bu belgenin ilanı, Haçlı seferinin sonu anlamına gelirdi. Aslında Haçlı seferinin lideri olarak Boniface, yaşanan süreçte büyük sorumluluk ve suç sahibiydi fakat kendini temize çıkarmak için bir gerekçesi vardı. Olay sırasında suç mahallinde değildi. Zara'ya olaydan iki hafta sonra gelmişti. Villehardouin'e göre, bazı işleri nedeniyle geride kalmıştı. Fakat kronikte işinin ne olduğu ve nerede olduğu konusunda herhangi bir bilgi verilmemektedir.¹⁵⁵

Zara'nın Haçlılar tarafından zapt edilmesi, Dördüncü Haçlı Seferi'nin hemen hemen sembolik ön perdesi idi. Hedeften dönüşün birincisini, genç Bizans prensi Aleksios'un şahsında gerçekleşen ikinci hedef değişikliği izleyecekti.¹⁵⁶

¹⁵¹ Villehardouin, a.g.e., s. 26, Clari, a.g.e., s. 9, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 102, Norwich, a.g.e., s. 161.

¹⁵² Aslında Venedik'e 1202 Temmuz'unda gelmiş olan Papalık temsilcisi Pietro Capuano, Zara'nın kuşatılması kararına başlangıçta karşı çıkmış, hatta kaygılarını Papa'ya aktarmak üzere Roma'ya dönmüştü. Ancak nasıl olduysa Eylül ayında Venedik'e geri döndüğünde, Zara'nın zaptının; Haçlı Seferinin yıkımını önlemek adına, haklı ve gerekli bir dava olduğuna ikna edilmiş durumdaydı. Kendisine verilen yetkiyle bu kararı kutsadı. Nicol, a.g.e., s. 125.

¹⁵³ Runciman, a.g.e., cilt III, s. 102, Nicol, a.g.e., s. 126, Vasiliev, a.g.e., s. 514, Norwich, a.g.e., s. 161. Villehardouin kroniğinde; Papa'nın Haçlıları aforoz ettiğinden bahsetmez, sadece Zara'nın zaptını hoş karşılamadığını belirtir. Villehardouin, a.g.e., s. 30. Clari ise; Papa'nın, Zara'nın zaptı nedeniyle Haçlıları aforoz ettiğini kesin bir şekilde belirtir. Clari, a.g.e., s. 9.

¹⁵⁴ Villehardouin, a.g.e., s. 31, Nicol, a.g.e., s. 126, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 102, Kanat ve Burçak, a.g.e., s. 152.

¹⁵⁵ Villehardouin, a.g.e., s. 23. Runciman'a göre; Dandolo, Boniface'in aracılığı ile kendisi gibi aforoz edilmiş Philipp von Schwaben ile temasa geçmiş, kısa bir süre sonra da Bizans prensi Aleksios'un temsilcileri ve teklifi Zara'ya ulaşmıştır. Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 102.

¹⁵⁶ Ostrogorsky, a.g.e., s. 384.

5.6. Bizans Prensi Aleksios Angelos'un Haçlılara Katılması

Boniface de Montferrat'ın Zara'ya gelişinden birkaç gün sonra, Philipp von Schwaben'in habercileri Zara'ya ulaştılar ve eniştesi Philipp'in tavsiyeleriyle desteklenen genç Bizans prensi Aleksios Angelos'tan bir öneri getirdiler.¹⁵⁷ Aleksios Angelos, babası ve kendisinin Bizans tahtına çıkarılmasını istiyor, bunun için Haçlıların yardımını talep ediyordu. Karşılığını cömertçe ödeyeceğini de taahhüt ediyordu.

Villehardouin; Aleksios'un vaatlerini, elçisinin ağzından, şu şekilde aktarmaktadır:

“Öncelikle, eğer Tanrı'nın izniyle ona mirasını geri verebilirseniz, tüm Romania İmparatorluğu'nu uzun süredir ayrı olduğu Roma'ya itaat ettirecek. Sonra varınızı yoğunuzu harcadığınızı ve yoksul olduğunuzu biliyor; ve size iki yüz bin mark gümüş ve ordudaki küçük büyük herkese erzak verecek. Ve sizinle birlikte bizzat Mısır'a gidecek ya da (siz öyle daha iyi olur diye düşünürseniz) masraflarını kendisinin karşılayacağı on bin adamı sizinle birlikte gönderecek. Ve size bu hizmeti bir yıl boyunca bedava yapacak; ve deniz aşırı Kutsal Topraklar'da, bu toprakları koruyacak beş yüz şövalyeye hayatı boyunca bakacak.”¹⁵⁸

Bunlar, Niketas'ın ifadesiyle; “yaşından çok kafası bakımından çocuk gibi olan” bir gencin vaatleriydi.¹⁵⁹

Böylece Haçlı girişiminin istikametini ve özelliğini değiştirme ihtimalini gören Doge Dandolo'nun, hiçbir teklif daha çok hoşuna gidemezdi. Venedik lehine pek çok avantaj¹⁶⁰ sağlayacak bu teklifi Haçlılara kabul ettirmeye çalışan Dandolo; en büyük desteği, seferin lideri olan Boniface de Montferrat'tan görecekti.¹⁶¹ Çünkü Boniface de aynen Dandolo gibi, Bizans İmparatorluğu ile ilgili olumsuz düşüncelere sahipti. Boniface'in kardeşi Rainier, Bizans imparatoru Manuel I. Komnenos'un kızıyla evlenerek “Caesar”¹⁶² unvanını almıştı ve Thessalonica'da kendisine verilen toprakları krallığı olarak adlandırıyordu. Rainier'in daha sonraları imparator Andronikos I Komnenos'la başı derde girecek ve hayatı karısı ile birlikte gizemli bir şekilde sona erecekti. Diğer kardeşi Conrad ise, imparator İsaakios II. Angelos'un kızkardeşiyle evlenmiş; o da “Caesar” unvanı almış fakat Konstantinopolis'te Latin aleyhtarı duygunun geliştiğini fark edince, Kutsal Topraklar'da daha şanlı bir kariyer hayali ile

¹⁵⁷ Nicol, a.g.e, s. 126-127.

¹⁵⁸ Villehardouin, a.g.e., s. 27.

¹⁵⁹ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s.107.

¹⁶⁰ Bizans tahtına Venedik'e gönül borcu duyan bir imparatoru oturtmak, Konstantinopolis'teki Venedik semtini ve Bizans ile ilişkileri gelecek için garantiye almak anlamına geliyordu. Ayrıca taht müddeisi Aleksios; vaat ettiği paranın küçük bir bölümünü bile verse, Haçlıların Venedik'e olan borçlarını karşılamaya yeterdi. Zaten başka hiçbir Bizans imparatoru da, Aleksios Angelos'un verdiği bu sözleri gerçekleştirmezdi. Nicol, a.g.e., s. 127, Yusuf Ayönü, “IV. Haçlı Seferi'nin Ardından...”, s. 11

¹⁶¹ Vasiliev, a.g.e., s. 515, Ostrogorsky, a.g.e., s. 385, Nicolle, a.g.e., s. 47.

¹⁶² Önceleri imparatora verilen bu unvan, Diokletianos zamanında imparatorlardan sonra gelen en yüksek mevkie dönüştü. 11. Yüzyıldan sonra önemi daha da azaldı. Kinnamos, a.g.e., s. 221.

Konstantinopolis'i terk etmişti. Boniface'ın Haçlı seferini Bizans üzerine yönlendirerek, kardeşi Rainier'nin Thessalonica'daki topraklarını geri almak istemiş olması mümkündür.¹⁶³

Habercilerin teklifi sunmalarından sonraki gün, meclis toplandı ve teklif birçok yönden değerlendirildi. Citeaux tarikatından Vaux Manastırı başrahibi ve bazı Haçlılar, bu antlaşmayı kabul etmeyeceklerini bildirdi. Bu antlaşmanın Hristiyanlar üzerine yürümek anlamına geleceğini ve kendilerinin bunun için yola çıkmadıklarını, bir an önce Suriye'ye gitmek istediklerini belirttiler. Ordudaki bu anlaşmazlığa rağmen Boniface de Montferrat, Flandre ve Hainaut kontu Baudouin, Blois ve Chartres Kontu Louis, Kont Hugues de Saint-Paul ve onların yanındakiler Aleksios'un teklifini kabul ettiler. Aleksios'un bir sonraki Paskalyanın on beşinde Zara'ya gelmesi kararlaştırıldı. Böylece Haçlı ordusu 1202-1203 kışını Zara'da geçirirken, bu antlaşmayı kabul etmeyen Haçlılar ordusu terk ederek Suriye'ye doğru yelken açtılar.¹⁶⁴

Batı dünyasının uzun zamandan beri doğu Hristiyanlarına karşı biriktirdiği bütün kızgınlık ve öfke, Haçlıların önemli bir kısmını¹⁶⁵ kendi taraflarına çekmek açısından, Dandolo ve Boniface'in işini kolaylaştırmıştı.¹⁶⁶

Diğer taraftan Papa III. Innocentius'un, Haçlıların aldığı bu kararı öğrendiğinde endişeleri hiç azalmadı. Çünkü Venedikliler ve Philipp von Schwaben'in dostları tarafından tertip edilen böyle bir girişimin, kilisenin itibarına hizmet edeceği hususu çok şüpheliydi. Ayrıca Papa, tanıştığı Bizans prensi Aleksios'un da önemsiz bir genç olduğu intibasını edinmişti. Ancak böyle bir girişimin; Bizans'ın, inançsızlara karşı savaşa iştirakini sağlaması ve kiliselerin birleşmesi amacına hizmet etmesi mümkün olursa, bu hareket doğru bir mecraya yönelmiş olurdu. Bu nedenle Papa, harekete güçlü bir tepki vermedi ve sadece, kutsal savaşa fiilen engel olmaya çalışanların dışında, artık hiçbir Hristiyan'a taarruz edilmemesini emreden bir beyanname yayınlamakla yetindi.¹⁶⁷

7 Nisan 1203'te Haçlı ordusu Zara'yı boşalttı ve Venedikliler şehir tahkimatını yerle bir ettiler. Gemiler hazırlandı ve yolculuk için yüklendi. Haçlıların birçoğu, 20 Nisan'da, ilk durakları olan Korfu Adası'na doğru yola çıktı. Aleksios, 25 Nisan 1203'te Zara'ya ulaştı ve kendisini beklemekte olan Dandolo ve Boniface ile birlikte yola çıktı.¹⁶⁸

¹⁶³ Nicol, a.g.e., s. 123, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 98. Clari'ye göre de Boniface, Konstantinopolis'e gitmek için çabalayıp duruyordu. Çünkü Bizans imparatorunun kendisine yapmış olduğu bir kötülüğün intikamını almak istiyordu. Clari, a.g.e., s. 12.

¹⁶⁴ Villehardouin, a.g.e., s. 27-29.

¹⁶⁵ Mısır'a Konstantinopolis üzerinden gitme fikrini benimseyen Haçlılar çoğunlukta idi ve Loos Manastırı Başrahibi ile ona bağlı kalan diğer rahipler de, kararsızları onların yanına çekmekte etkili oldular. Villehardouin, a.g.e., s. 28, Nicol, a.g.e., s. 127.

¹⁶⁶ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 103.

¹⁶⁷ Runciman, a.g.e., III. cilt, ss. 103-104

¹⁶⁸ Villehardouin, a.g.e., s. 32, Nicol, a.g.e., s. 128, Nicolle, a.g.e., s. 49.

5.7. Haçlıların Konstantinopolis'e Gelişi

Dandolo ve Boniface, Aleksios'un kendilerine katılmasından sonra, Bizans yönetimi altındaki Durazzo'ya¹⁶⁹ uğrayarak burada kısa bir mola verdi. Buradaki Yunan yurttaşlar, Aleksios'u imparator olarak tanıdı. Ardından Korfu adasına gelen müttelikler, burada Haçlı ordusu tarafından karşılandılar. Ancak Haçlı ordusu ciddi bir erzak sıkıntısı içindeydi. Bizans prensi Aleksios, burada yapılan törenle müttelikleriyle antlaşma imzaladı. Korfu adasında üç hafta kadar kalan Haçlı kuvvetleri, 24 Mayıs 1203'te adadan ayrıldı.¹⁷⁰

Korfu'daki mola, Dördüncü Haçlı Seferi için ya hep ya hiç anydı; çünkü ordunun yarısından fazlası¹⁷¹ Konstantinopolis'e gitmeye itiraz ediyordu. Artık iş ciddiye binmişti ve Haçlıların çoğu aldatıldıklarını düşünüyordu. Diğer taraftan Aleksios'un söz verdiği Bizans yardımı da oldukça cazipti ve ordunun erzak sorununu çözecek gibi görünüyordu. Boniface, Flandre Kontu Baudouin, Kont Louis ve Kont de Saint Paul, ayrılmak isteyenlerle konuşarak onları kalmaya ikna ettiler. Buna göre ordudan ayrılmak ve bir an önce Kutsal Topraklar'a doğru yola çıkmak isteyenler, Saint-Michel yortusuna kadar diğerleriyle birlikte kalacak; ancak o tarihten sonra ne zaman isterlerse, on beş gün içinde, kendilerini Suriye'ye götürmek üzere bir donanma kendilerine verilecekti. Tartışma şiddetli ve uzundu, fakat sonuçta bir karara varılmıştı. Haçlılar, Konstantinopolis'e yelken açacak ve genç prens Aleksios'un imparatorluk iddiasını destekleyeceklerdi.¹⁷²

Diğer taraftan Bizans imparatoru Aleksios III. Angelos, yaklaşan tehlikeden bir süredir haberdardı. Fakat durumun ciddiyetini yeterince kavrayamamıştı. Danışmanları ona, daha çok silah sağlaması ve savaş gemileri yapımına başlaması gerektiğini tavsiye ettiklerinde tepkisiz kalmakla yetindi. Latinler konusunda gelen raporlara inat; süslü hamamlar inşa ettirmekle, tepeleri düzleştirip bağlar dikmekle vakit geçirdi. Gemi yapımı için ağaç kesmeye niyetlenenler, ormanlık dağları koruyan harem ağaları tarafından tehdit edildi; zira imparator bu ormanlarda av partileri düzenlemekle meşguldü.¹⁷³

Aslında III. Aleksios'un yapabileceği pek de bir şey yoktu. Zira kardeşi İsaakios II. Angelos imparatorluk yaptığı dönemde, tüm Bizans gemi inşaat projesini Venediklilere bıraktığı için, tersaneler ihmal edilmiş durumdaydı. Ayrıca imparatoriçenin kız kardeşiyle evli olan donanma komutanı Mikhail Stryphnos, iç limanda çürümeye terk edilmiş az sayıda geminin

¹⁶⁹ Bugün Arnavutluk'un Dürres şehri.

¹⁷⁰ Nicol, a.g.e., s. 128, Nicolle, a.g.e., s. 49, Villehardouin, a.g.e., s. 32.

¹⁷¹ Villehardouin eserinde, bu isimlerden en önemli gördüklerini aktarmaktadır. Villehardouin, a.g.e., s. 33.

¹⁷² Nicolle, a.g.e., s. 49, Villehardouin, a.g.e., ss. 33-34.

¹⁷³ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 108-109

demirlerini, yelkenlerini ve armalarını satmış; Bizans'ı uzun gemilerden yoksun bırakmıştı.¹⁷⁴ Bizans ordusunun ise sadece adı Bizanslıydı, neredeyse bütünü yabancı paralı askerlerden oluşuyordu. Orduyu oluşturan Frank askerler, böyle anlar için güvenilecek durumda değildi, Slav ve Peçenek kuvvetleri ise kendilerine ödenecek para olduğu müddetçe güvenilir idiler. En sadık olanlar, Varanglar adı verilen imparatorluk muhafız birliğindeki Anglosaksonlardı ve bunlar, geleneklerine uygun bir şekilde imparatorun şahsına sadakatle bağlı idiler; fakat III. Aleksios, etrafına güçlü bağlılık duyguları aşılayabilecek karakterde bir imparator değildi. Ama kentin muazzam surları, geçmişte tüm saldırıları durdurabilmişti. Dokuz asırdır kimsenin başaramadığı şeyi, Haçlıların başarabileceğinden korkmak gereksizdi.¹⁷⁵

Haçlı donanmasının Durazzo'daki molası sırasında prens Aleksios Angelos'un imparator olarak tanındığını ve Haçlı ordusunun Korfu adasına demirlediğini duyan imparator Aleksios III. Angelos, nihayet olayın ciddiyetini kavramış ve paniğe kapılmıştı. Hemen şehir surlarının sağlamlaştırılması, surların dışındaki evlerin yıkılması gibi emirler verdi ve sadece 20 tane kalmış, çürük ve kurtlu gemileri tamire başlattı.¹⁷⁶ Muhtemelen bu 20 gemi; Haçlıların şehre ilk saldırısı sırasında Haliç girişinde, liman ağzı boyunca birbirine bağlanmış şekilde kullanılacak ve Haliç'in girişini kapayan zincir kırıldığı zaman Haçlı donanmasının önünde süpürülüp gidecek olan gemilerdi.¹⁷⁷

Haçlı donanması Korfu'dan ayrıldıktan sonra Ege'ye yönelerek, Eğriboz ve Andros adaları üzerinden Abydos'a¹⁷⁸ ulaştı. Bu liman Konstantinopolis'ten yaklaşık yüz fersah uzaklıktaydı. Bu kentlerin halkları, prens Aleksios Angelos'a boyun eğdiler. Abydos'ta sekiz gün kadar kalan Haçlılar; bir yandan erzak ihtiyaçlarını giderdiler, diğer yandan geride kalan naveleri, kadirgaları ve nakliye gemilerini beklediler. Tüm gemilerin katılmasından sonra Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi'nden yukarı doğru ilerlediler ve 23 Haziran 1203'te Konstantinopolis'e üç fersah uzaklıktaki bir manastır olan Ayastefanos (Yeşilköy) açıklarına ulaşarak, oraya demirlediler.¹⁷⁹

Villehardouin kroniğinde; Haçlıların Konstantinopolis'i gördükleri zaman verdikleri tepkiyi, şu şekilde aktarmaktadır.

¹⁷⁴ Norwich, a.g.e., s. 163, Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 109.

¹⁷⁵ Nicol a.g.e., s. 129, Runciman, a.g.e., III. cilt, ss. 104-105.

¹⁷⁶ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 109.

¹⁷⁷ Nicolle, a.g.e., s. 49, Gür, a.g.m., s. 32.

¹⁷⁸ Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında, Nara burnu üzerinde önemli bir ilkçağ kentidir. Umar, a.g.e., s. 13.

¹⁷⁹ Villehardouin, a.g.e., ss. 34-37, Clari, a.g.e., s. 13, Nicol, a.g.e., s. 128., Nicolle, a.g.e., ss. 49-51, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 104.

“Konstantinopolis’i hiç görmemiş olanlar uzun uzun kenti seyretti; çünkü bütün yeryüzünde bu kadar zengin bir kent bulunabileceği akıllarının köşesinden geçmemişti. Kenti çepeçevre kuşatan o yüksek surlara ve zengin burçlara, insan kendi gözleriyle görmese bu kadar çok olduklarına asla inanmayacağı o zengin saraylara ve yüksek kiliselere ve tüm diğer kentleri geride bırakan bu kentin enine ve boyuna uzun uzun baktılar. Ve biliniz ki içlerinden, bu görüntü karşısında tüyleri diken diken olmayacak kadar yiğit kimse çıkmadı. Bunda da şaşılacak bir şey yoktu; çünkü dünya yaratıldığından bu yana hiçbir insan hiçbir zaman bu kadar büyük bir işe girişmemişti.”¹⁸⁰

Ayastefanos Kilisesi’nde toplanan Haçlı baronları; doge Dandolo’nun, Haçlı kuvvetlerinin sayıca az olduğu ve bu nedenle akıllıca davranmak gerektiği şeklindeki önerilerine kulak verdiler. Askerleri doyurmak için, acilen erzak toplamak da şarttı. Dandolo’nun “Erzağı olan asker, erzağı olmayandan daha güvenli savaştır.” görüşüne baronlar da katıldı ve hepsi gemilerine geri döndü.¹⁸¹

24 Haziran sabahı surlar boyunca ilerleyen Haçlı donanması, Dandolo’nun uygun bir üs olarak nitelediği, İstanbul Boğazı’nın güney girişinin Anadolu yakasındaki Khalkedon’a (Kadıköy) yanaştı.¹⁸² Karaya çıkan kontlar ve baronlar, imparator Aleksios’un yazlık sarayına ve çevresine yerleştiler; birçok Haçlı da çadır kurdu. Buldukları bölgeyi yağmalayan Haçlılar, bol bol erzak buldular ve ihtiyaçlarını karşıladılar. İki gün orada konakladıktan sonra, gemiler boğazdan yukarı doğru çıkarak Scutarion’ a (Üsküdar) yelken açtılar ve orada demirlediler. Şövalyeler ise sahil boyunca karadan yolculuk yaparak bölgeye ulaştılar.¹⁸³

Buradaki konaklama sırasında, 1 Temmuz 1203’te, orduyu korumak için devriyeye çıkan ve seksen şövalyeden oluşan bir Haçlı birliği ile Bizans donanma komutanı Mikhail Stryphnos komutasındaki beş yüz Bizans süvarisinden oluşan birlik arasında bir çatışma yaşandı. Haçlılara karşı başarılı olamayan Bizanslılar, kaçıp dağıldılar. Haçlılar, birçok tören ve savaş atı dâhil olmak üzere, pek çok ganimet ele geçirdiler ve Bizanslılara karşı ilk zaferlerini kazandılar.¹⁸⁴

Ertesi gün Bizans imparatoru III. Aleksios’un habercisi Nicolas Roux, Haçlıların kampına gelerek, Scutarion sarayında bulunan kontlarla ve baronlarla görüştü. Elçi Roux, imparatorun; Haçlıların Bizans topraklarına neden geldiğini merak ettiğini söyledi ve Haçlıların Bizans topraklarını terk etmeleri karşılığında, onlara yiyecek ve para (altın, gümüş) yardımıyla bulunulacağını sözlerine ekledi. Haçlıların ileri gelenleri, imparatorun ne altın ne de gümüş istediklerini; imparatorun tahtı terk etmesini ve yerine, yanlarında bulunan tahtın hakiki varisi

¹⁸⁰ Villehardouin, a.g.e., s. 37.

¹⁸¹ Villehardouin, a.g.e., ss. 37-38.

¹⁸² Nicolle, a.g.e., s. 51

¹⁸³ Villehardouin, a.g.e., ss. 38-39.

¹⁸⁴ Villehardouin, a.g.e., ss. 39-40, Nicol, a.g.e., s. 128, Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) *İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 111.

İsaakios'un oğlu Aleksios'un geçmesini istediklerini belirttiler. Haberci bu sözlerle geri gönderildi.¹⁸⁵

Ertesi gün doge Dandolo baronlarla konuşarak, genç Aleksios'u Konstantinopolis halkına göstermeyi önerdi. Baronların da bu fikri tasvip etmesi üzerine genç Aleksios, doge Dandolo ve Montferrat markisi Boniface ile birlikte, gemilerinde bir ateşkes bayrağıyla surların önünde geçit yaptılar. Aleksios, Haçlıları; halkın kendisini görünce ayaklanacağını ve sevinç gösterilerinde bulunacağını söyleyerek, kandırmıştı. Ancak istihkâmlarda biriken halk, onu kurtarıcıları olarak selamlamak bir yana dursun, tam aksine lanetliyor ve gemisine taş atıyorlardı.¹⁸⁶ Aslında Yunanlıların, taht üzerinde hak iddia eden ve onları, kiliseleriyle birlikte sonsuza dek Latin Batı'nın baskısı altına sokma sözü veren bu gencin çevresini almamaları ve onu desteklememeleri garipsenmemeliydi. Muhtemelen, Doge Dandolo'nun Konstantinopolis'teki ajanları, bu konuda ona bilgi vermiş ve Dandolo'nun örgütlediği bu sahte gösteri de, tıpkı onun planladığı şekilde, Haçlıların yapmak istedikleri şey için savaşmak zorunda olduklarını anlamalarına yardım etmiş olmalıydı.¹⁸⁷

5.8. Haçlıların Konstantinopolis'e İlk Saldırısı

Ertesi gün toplanan baronlar, savaş birliklerini düzenlediler. Öncü birlik görevi Flandre Kontu Baudouin'e verildi. Çünkü en iyi adamlar, en çok okçu ve arbaletçi onun emrindeydi. Baudouin'in kardeşi Henri, Kont Hugues de Saint-Paul, Pierre de Amiens, Champagne mareşali Geoffroi gibi diğer bazı şövalyeler onun arkasından gelen birlikleri oluştururken; Marki Boniface de Montferrat, çok büyük olan yedinci ve son birlikteydi. Bu son birliğin artçılık yapması kararlaştırıldı.¹⁸⁸

Haçlı kuvvetlerinin Galata ve Haliç'e saldırmak için ideal bir konumda olması, başından beri böyle yapmayı planladıkları ihtimalini düşündürmektedir.¹⁸⁹ Çünkü Konstantinopolis'in en zayıf surlarının Haliç tarafındaki surlar olduğu bilinmekteydi.

Silahlanarak savaşa hazırlanan tüm şövalyeler, atlarıyla birlikte nakliye gemilerine bindiler. Diğer birlikler de navelere ve kadırgalara binerek, 5 Temmuz sabahı, Galata'da karaya çıktılar. İmparator III. Aleksios, buradaki kulenin (yaklaşık bugünkü Galata Kulesi'nin yerinde) eteklerinde ordusunu toplamıştı. Donanımlı ve planlı bir şekilde karaya çıkan Haçlı kuvvetlerinden ürken Bizanslılar, geri çekildiler ve sahili Haçlılara bıraktılar. Robert de Clari, gemilerden çıkan şövalyelerin Rumları kovalamaya başladığını ve onları şehrin hemen ucundaki

¹⁸⁵ Villehardouin, a.g.e., ss. 40-41, Clari, a.g.e., s. 14

¹⁸⁶ Clari, a.g.e., s. 14, Villehardouin, a.g.e., s. 42, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 105, Nicol, a.g.e., s. 129.

¹⁸⁷ Nicol, a.g.e., s. 129.

¹⁸⁸ Villehardouin, a.g.e., ss. 42-43.

¹⁸⁹ Nicolle, a.g.e., s. 52.

köprüye kadar sürdüklerini; Rumların bu köprünün üstünde bulunan bir kapıdan geçerek Konstantinopolis'e kaçtıklarını aktarmaktadır.¹⁹⁰ Rumları püskürttükten sonra geri dönen Haçlılar burada imparator Aleksios'un bıraktığı çadırlar, armalı tenteler gibi epey ganimet ele geçirdiler. Akabinde, Haçlı ordusu kulenin önünde kamp kurdu.¹⁹¹

Geceyi sıkı bir güvenlik sağlayarak geçiren Haçlılar, kendi aralarında konuştular. Konstantinopolis limanı (Haliç'in girişi) demirden, kalın bir zincirle kapalıydı. Zincirin bir ucu şehre bağlıken diğer ucu limanın öbür tarafındaki kuleye bağlıydı. Venedikliler, gemileri limana sokmayı başaramazlarsa güvende olunamayacağını söylüyorlardı. Bu nedenle kuleyi alıp zinciri koparmaya ve filoyu limana sokmaya karar verdiler.¹⁹²

Ertesi sabah kuledeki Rumlar, Konstantinopolis'ten kayıklarla yardıma gelenlerle birlikte Haçlılara karşı saldırıya geçti. Saldırganları püskürten Haçlılar, şiddetli bir hücumla kuleyi ele geçirdiler. Olayları Konstantinopolis'ten gözlemleyen tarihçi Niketas, "Kısa bir savunmadan sonra Romalı birliklerin kaçıışı görülmeye değer bir manzaraydı. Kaçamayanlar ise ya öldürüldü, ya da esir alındılar. Bazıları da sanki bir halatmış gibi zincirden kayarak gemiler binip kurtuldular veya tutunamayıp kafa üstü denizin derinliklerine düştüler." diye bahsetmektedir. Kısa bir süre sonra zincir kırıldı ve haçlı filosu limana girdi. Limandaki Rum kadırgaları ve gemilerinin bir kısmı güçlü Haçlı donanması önünde süpürülüp gitti, diğerleri Haçlılar tarafından ele geçirildi.¹⁹³

Bütün gemiler limanda emniyet altına alındıktan sonra, Haçlılar; şehre nasıl taarruz edeceklerini müzakere ettiler. Venediklilerin denizden, baronlar ve ordudakilerin karadan taarruz etmesine karar verildi. Yapılan hazırlıklardan sonra beşinci gün, tüm kamp silahlandı ve savaş birlikleri; önceden belirledikleri sırayla harekete geçerek, Blakherna Sarayı'nın¹⁹⁴ (Tekfur Sarayı) karşısına çadırlarını kurup yerleştiler. Donanma da limanın içinden tam onların karşısına geldi. Burada yer alan köprüyü Bizanslılar yıkmışlardı. Bütün gün ve gece çalışan Haçlılar, köprüyü onardılar. Köprüyü geçen Haçlı birlikleri, şehrin önüne geldiler ve burada kamp kurdular. Bütün Haçlı ordusu karadan, Konstantinopolis'in kapılarından sadece birini kuşatabilmiş durumdayken; Venedikliler denizden, mancınıkları ve çakaloslarıyla saldırıya hazırlanmış durumdaydılar. İlk büyük saldırının yapıldığı 17 Temmuz'a kadar Haçlılar, savaş makinelerini korumak ve kentten ani çıkışları kollamak üzere, sürekli olarak silahlı durumda beklediler. Çünkü Bizanslılar, sık sık şehir kapılarından çıkıyor ve Haçlı ordusuna saldırıda

¹⁹⁰ Clari, a.g.e., s. 15.

¹⁹¹ Villehardouin, a.g.e., ss. 44-45, Clari, a.g.e., s. 15, Gür, a.g.m., s. 31

¹⁹² Villehardouin, a.g.e.,s 45, Clari, a.g.e., s. 15, Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 112.

¹⁹³ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 112, Gür, a.g.m., ss. 31-32, Clari, a.g.e., s. 16, Nicolle, a.g.e., s. 58, Villehardouin, a.g.e., ss. 45-46.

¹⁹⁴ Haliç'te, Eğrikapı semtinde bulunan ve 1453 yılına kadar kullanılan bir imparator sarayıdır. Saraydan günümüze bazı harabeler kalmıştır. Clari, a.g.e., s. 16.

bulunuyorlardı. Sayıları Bizanslılara oranla çok az olan Haçlı ordusunun erzak durumu da çok sıkıntılıydı çünkü ancak üç haftalık yiyeceğe sahiptiler. Başka bir deyişle, hayatta kalabilmeleri başarı kazanmalarına bağlıydı.¹⁹⁵

17 Temmuz 1203 sabahı Haçlılar denizden ve karadan saldırıya geçtiler. Doge Dandolo, saldırı için çok değişik savaş aletleri hazırlatmıştı. Gemilerin yelkenlerini taşıyan çok uzun direkleri aldirtıp, sağlam halatlarla serenlere bağlatmış; bunların üstüne köprüler ve halattan parmaklıklar yaptırmıştı. Yanları kalın kumaşlarla örtülerek güvenli hale dönüştürülen bu köprülerden, silahlı üç şövalye yan yana geçebiliyordu.¹⁹⁶ Gemiler yangından zarar görmesin diye öküz derileriyle kaplanmıştı; üzerinde, indirilen ve yukarı çekilen tırmanma merdivenleri gibi tasarlanmış kuşatma merdivenleri yer alıyordu. Halatlarla indirilip kaldırılabilen bu merdivenlerdeki Venedikliler, kulelerin üstündeki savunmacıları kolaylıkla alt ettiler. Çünkü onlara göre daha yüksek bir konumda idiler ve oklarını yukarıdan atabiliyorlardı. Böylece Haliç'e dönük 25-30 kuleyi ele geçiren Venedikliler, büyük bir şahmerdan¹⁹⁷ ile karadan surlara saldıran Haçlılara göre, daha fazla başarı sağladılar.¹⁹⁸ Bu arada Venedik doge'u Dandolo, çok yaşlı ve büyük ölçüde kör olmasına rağmen; Venedik'in sembolü olan San Marco flaması taşıyan kadirgasıyla, en önde hücum katılmış durumdaydı. Onun bu hırsı ve cevvaliyeti, tüm askerlere cesaret aşılamış olmalıydı.¹⁹⁹

Saldırı tüm hızıyla devam ederken şahmerdanın atışları ile Blakherna Sarayı'nın rıhtım tarafında, Apobathra Basileos denilen yerde, surlar yıkılarak Haçlılara geçit oluşturdu. Buradan içeri girmeye çalışan Latinler, Pisalılar ve Romalılar tarafından durduruldu. Gemilerdeki Latinler ise, Haliç'e açılan Petria kapısının yakınındaki surlara yaklaşarak tırmanmaya çalıştılsa da, kulelerin üzerinden onlara ok atan Romalılar yüzünden başarılı olamadılar. Bunun üzerine gemilerini surlara yaklaştıran Latinler, surun üzerine uzattıkları köprülerle surun o bölümünü ele geçirdiler ve surlara bitişik evleri ateşe verdiler. Rüzgârın arkalarından esmesinden faydalanan Haçlılar, Bizanslıların onları görememesinden faydalanarak, zapt ettikleri burçlara geri çekildiler. Haçlıların dumanının arkasına gizlenmek için başlattığı yangın, rüzgârın da etkisiyle, şehre doğru yayılacak ve yaklaşık 20 bin Bizanslıyı evsiz bırakırken, tahmini 1.250.000 metrekarelik bir alana zarar verecekti.²⁰⁰ Niketas'ın anlatımına göre, "O gün

¹⁹⁵ Villehardouin, a.g.e., ss. 46-47, Clari, a.g.e., s. 16., Nicol, a.g.e., s. 129.

¹⁹⁶ Clari, a.g.e., s. 16.

¹⁹⁷ Basınçlı hava, buhar ya da mekanik olarak çalışan bir kayış mekanizmasıyla büyük ağırlıkları periyodik olarak bir kazık ya da ezici bir tabla üzerine düşüren makine. Büyük Sözlük, III. Cilt, s. 1938.

¹⁹⁸ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 114, Nicolle, a.g.e., s. 60.

¹⁹⁹ Villehardouin, a.g.e., s. 50, Gür, a.g.m., s. 32, Nicol, a.g.e., ss. 129-130.

²⁰⁰ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 114, Villehardouin, a.g.e., s. 51, Clari, a.g.e., s. 18, Gür, a.g.m., s. 32, Nicolle, a.g.e., s. 62. Villehardouin, Clari ve Niketas yangını Haçlıların başlattığını söylerken; Abu'l Farac eserinde, yangını imparator III. Aleksios'tan memnun olmayan şehir halkının başlattığını belirtmektedir. Gregory Abu'l Farac (Bar Hebraeus), Abu'l Farac Tarihi Cilt II, çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 483.

acı manzaralarla dolu feci bir gün oldu. Yangını söndürmek için -nehirler gibi- oluk oluk akan gözyaşları gerekiyordu. Zira herşey, Blakhernai Sarayı ile Evergetes Manastırı arasındaki her şey yandı ve kül oldu.”²⁰¹

İmparator Aleksios III. Angelos, halkının tepkisinden çekindiği için, Aziz Romanos Kapısı (Topkapı) denen kapıdan çıkarak Haçlılara karşı ani bir huruç gerçekleştirdi. İmparatorun on yedi taburdan oluşan ordusu, yaklaşık yüz bin süvariye sahipti. Haçlılar ise, toparlayabildikleri kuvvetlerle ancak yedi yüz şövalyelik yedi tabur oluşturabildiler. Üstelik bu yedi yüz kişiden ellisi piyadeydi. Kısa bir süre sonra, iki ordu da okçular ve arbaletçilerin karşılıklı atış yapabilecekleri kadar birbirine yaklaşmıştı. Ancak aralarında, önce Haçlıların ulaşmayı başardığı bir tepe yer alıyordu. Bu durumu gören ve Haçlıların taarruzundan çekinen imparator III. Aleksios, Bizans ordusunun ezici üstünlüğüne rağmen, cesaretini kaybederek surların gerisine çekildi.²⁰²

Aynı gece imparator III. Aleksios, yanına en sevdiği kızı Eirene’yi, adamlarını ve yaklaşık 450 kilo altının yanı sıra değerli taşlardan ve yarı saydam incilerden yapılmış imparatorluk ziynetlerini de alarak kaçtı. Burgaz Körfezi’ndeki, kendisi için gerekli her şeyi hazırlattığı, korunaklı Develtos şehrine gitti.²⁰³ Bizans, tarihinin bu en büyük kriz anında başsız kalmış durumdaydı ve alelacele toplanan bir meclis, hapisten çıkardığı İsaakios II. Angelos’u apar topar tahta çıkardı (17/18 Temmuz 1203). Bizanslılar, İsaakios’u tahta iade etmekle; şüphesiz, Haçlıları durdurabileceklerini ummuşlardı.²⁰⁴ Ancak Bizanslıların bütün umutları boşa çıkacak ve Haçlılara verilen ağır sözleri yerine getiremeyen yeni imparatorlar; İsaakios II. Angelos ve oğlu Aleksios IV. Angelos Konstantinopolis’e, tarihi boyunca rastlamadığı ve bir daha rastlamayacağı en büyük yıkımı yaşatacaklardı.

²⁰¹ Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) *İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, ss. 114-115, Işın Demirkent, “Haçlılar İstanbul’u Nasıl Yaktı?”, *Popüler Tarih Dergisi*, sayı 40, (Aralık 2003), Dünya Yayıncılık, s. 34.

²⁰² Clari, a.g.e., ss. 17-20, Nicolle, a.g.e., ss. 60-62. Villehardouin; *Haçlıların Bizans ordusuna saldırmaları halinde, Bizans ordusunun ezici sayı üstünlüğü nedeniyle, Haçlı ordusunun asla başarılı olamayacağını belirtir. Villehardouin, a.g.e., s. 51. Niketas ise; imparatorun ordusunun kitle halinde hareket ettiği takdirde Latinlere karşı başarılı olabileceğinden, ancak Bizans ordusundaki firar eğilimi ve imparatorun beceriksizliği yüzünden bu fırsatın kaçtığından bahseder. Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) *İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 116.*

²⁰³ Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) *İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 116, Nicolle, a.g.e., s. 62, Villehardouin, a.g.e., ss. 52-53, Clari, a.g.e., s. 21, Abu’l Farac, a.g.e., s. 483, Ostrogorsky, a.g.e., s. 385.

²⁰⁴ Norwich, a.g.e., s. 164, Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) *İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 120.

5.9. İsaakios II. Angelos'un Oğlu Aleksios IV. Angelos ile Beraber İkinci İktidarı (1203-1204)

İsaakios II. Angelos, ikinci kez tahta çıkışının sabahında, Haçlı kampına haberciler gönderdi. Haberciler, Haçlı seferini yolundan çeviren amaca ulaşıldığını bildiriyor ve artık savaşa gerek olmadığını ifade ediyorlardı. Bunu duyan Haçlılar ve genç Aleksios, şaşkına dönmüşlerdi. Çünkü Bizans geleneğine göre, kör olması, kişinin imparator olmasını engellerdi. Zaten Haçlılar da bu kadar yolu, hiç görmedikleri yaşlı baba için değil, korumaları altındaki Aleksios için gelmişlerdi. Ancak bir komplo olabileceğinden kuşkulanan Haçlılar, kente haberciler gönderdiler. Bu haberci heyeti; Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin, Mathieu de Montmorency ve Venedik doge'nun seçtiği iki elçiden oluşuyordu. Haberciler İsaakios II. Angelos'tan; Haçlıların, oğlu Aleksios'la yaptıkları anlaşmayı kabul etmesini ve oğlunu müşterek imparator ilan etmesini istediler. Aksi takdirde Aleksios'un kente girmesine izin verilmeyecekti.²⁰⁵

İmparator II. İsaakios antlaşma şartlarını çok ağır bulmakla birlikte, onaylamak zorunda kaldı ve Aleksios, koruyucularının eşliğinde kente girdi. Genç Aleksios, nüfuzlu Haçlı liderlerinin de bulunduğu bir törenle, Ayasofya Kilisesi'nde IV. Aleksios unvanıyla babasıyla ortak imparator olarak taç giydi (1 Ağustos 1203).²⁰⁶

Şimdi IV. Aleksios, ülkesinden uzaktayken düşüncesizce yaptığı vaatleri yerine getirmek zorundaydı. Ancak Konstantinopolis halkı için, onun Haçlılara verdiği sözlerin ve duyduğu gönül borcunun pek de bir anlamı yoktu. Hatta sokaklarda çalın satarak yürüyen ve kiliselere burunlarını sokan kibirli Latinlerin varlığı, Bizanslıları ciddi anlamda rahatsız ediyordu. Ortamın gerginleştiğini gören baba-oğul imparatorlar; Haçlılardan, limanın öbür yakasında Galata ve Estanor tarafına yerleşmelerini rica ettiler. Çünkü kente yerleşirlerse, Bizanslılarla aralarında çatışma çıkabilirdi. Haçlılar bu isteği kabul ederek öbür yakaya yerleştiler ancak istedikleri zaman şehre geliyorlardı.²⁰⁷ Ordudan pek çok kişi, şehrin zengin saraylarını, büyük kiliselerini ve diğer zenginliklerini görmeye geliyordu. Villehardouin'e göre, o sırada kentte, dünyanın geri kalanının toplamı kadar kutsal emanet vardı.²⁰⁸ Bu zenginliklere hayran kalan Haçlılar, ilerleyen süreçte Konstantinopolis'e gerçekleştirecekleri ikinci saldırıda, bu hayranlıklarını ve açgözlülüklerini doyurma imkânına fazlasıyla sahip olacaklardı.

Aslında Bizans yönetimi, Aleksios'un, Haçlılara söz verdiği erzak yardımı ile mali ve askeri yardımı sağlayacak durumda değildi. İmparatorluk hazinesi, bu kadar büyük miktarda bir

²⁰⁵ Villehardouin, a.g.e., ss. 53-55, Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 120, Nicol, a.g.e., s. 130.

²⁰⁶ Villehardouin, a.g.e., ss. 55-56, Nicol, a.g.e., s. 130, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 105.

²⁰⁷ Villehardouin, a.g.e., s. 56, Clari, a.g.e., s. 23, Nicol, a.g.e., ss. 130-131.

²⁰⁸ Villehardouin, a.g.e., s. 56.

ödemeyi kaldıramazdı. Ancak başlangıç ödemesi olarak, bir şekilde toparlanan yüz bin mark (borcun yarısı) Haçlılara verildi; Haçlılar da Venediklilere olan borçlarını ödediler. Böylece doge Dandolo, alacaklarını tahsil etmeyi başarmıştı.²⁰⁹ Fakat Niketas'a göre; "... bu paraları alanlar bunu bir damla su saydılar, aslında onların üzerlerine Tirhen Denizi'nin suyunu boşaltsan yetmezdi; zira bu ırk kadar paraya ve ziyafete düşkün kimse yoktur..."²¹⁰

Aleksios IV. Angelos, ödemenin geri kalanı için oyalama taktiğine girişti ve ertesi bahara (mart ayına) kadar onunla kalmaları için Haçlılara yalvardı. Haçlılar sayesinde tahtı ele geçirdiği için, halkının ona pek de yakınlık duymadığının farkındaydı ve kendisini bırakıp gidecek olurlarsa tahttan derhal indirileceği belliydi. Haçlıların, Venediklilerle yaptığı anlaşmanın bitimine kadar (29 Eylül 1203) ödemeyi tamamlaması da mümkün değildi. Eğer Haçlılar kalış sürelerini uzatırlarsa, onlara ödeyeceği parayı; aristokrat ailelerin, özellikle selefine sadık kalanların özel servetlerine el koymak ve kiliselerde ayinlerde kullanılan kutsal kap kacakları, altın ve gümüş levhaları eritmek suretiyle bulacaktı.²¹¹

Haçlılar önemli bir kısmı, özellikle Korfu adasında iken anlaşmazlık çıkaranlar, bu işin çok uzadığını düşünüyor; bir an önce gemileri alarak Suriye'ye doğru yollarına devam etmek istiyorlardı.²¹² Ancak doge Dandolo onları sakinleştirdi ve donanmasını kış boyunca, gerekirse bir sonraki Saint-Michel Yortusu'na (29 Eylül 1204) dek, Konstantinopolis'te tutmayı önerdi. İmparator IV. Aleksios da bu anlaşmanın gerektirdiği ekstra parayı ödeyecek ve Haçlıların ihtiyaçlarını karşılayacaktı. Doge, Bizans'taki Venedik çıkarlarının, ancak iki seçenekten biriyle korunabileceğinin farkındaydı. Ya IV. Aleksios desteklenmeli ve iktidarda kalması sağlanmalı, ya da Konstantinopolis'i ele geçirmek ve Venedik'e, şehrin zaptıyla aslan payını kazandırmak üzere Haçlılar kullanılmalıydı ki; ikinci seçenek, çok daha uygun görünüyordu. Çünkü Haçlıların kalış süresi uzadıkça, savaşa dönüşecek bir çatışmanın patlak verme ihtimali de giderek yükseliyordu.²¹³

Haçlılara borçlu oldukları ödemeleri tamamlamakta zorlanan imparator IV. Aleksios, bir yandan yeni vergiler koydu; diğer yandan kiliseye ait değerli eşyalar toplandı ve madeni olanlar, haçlılara verilmek üzere eritildi.²¹⁴ Niketas ateş püskürüyor; imparator için, " dokunulmaz olana dokundu, artık Roma Devleti (Bizans) yok olmaya mahkûmdur." diye yazıyordu.²¹⁵ Bir yandan, toplanan bu vergilerin nereye gideceğini bilen halk arasında giderek daha fazla huzursuzluk baş

²⁰⁹ Nicolle, a.g.e., s. 62, Nicol, a.g.e., s. 131, Villehardouin, a.g.e., s. 56.

²¹⁰ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 121.

²¹¹ Georgios Akropolites, Vekayiname, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 20. Nicol, a.g.e., s. 131, Villehardouin, a.g.e., s. 57.

²¹² Villehardouin, a.g.e., s. 58.

²¹³ Nicol, a.g.e., ss. 131-132.

²¹⁴ Runciman, a.g.e., III Cilt, s. 106, Eyice, a.g.m., s. 190.

²¹⁵ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 121.

gösterirken; diğer yandan, Ortodoks din adamları kiliselerdeki kıymetli eşyaların Haçlılara verilmesinin ve Papaya bağlanacak olma sözünün şoku içerisindeydi. Bizans halkının tepkisi giderek büyüyordu. Ortak imparatorlar, II. İsaakios ve oğlu IV. Aleksios, halkın ve haçlıların talepleri arasında sıkışıp kalmış durumdaydı.²¹⁶

Bu arada sabık imparator III. Aleksios, Develtos'tan ayrıldı ve Hadrianapolis'i (Edirne) işgal etti. Muhtemelen imparatorluğu yeniden ele geçirmek niyetindeydi. Genç imparator, yine Latinlerden yardım almak zorundaydı. Ancak kendisiyle birlikte harekete geçmesi için, 16 kentenare altın karşılığında, sadece Boniface de Montferrat'ı ikna edebildi.²¹⁷ 19 Ağustos 1203'te amcası üzerine sefere çıkan IV. Aleksios, bütün Trakya şehirlerini dolaştı ve düzenlediği baskınlarla, aralarında Hadrianapolis'in de bulunduğu bazı şehirleri ele geçirdi. Bu arada eski imparator Aleksios daha da batıya kaçtı. Yaklaşık üç ay süren ve pek de başarılı olmayan bu seferden sonra IV. Aleksios, Konstantinopolis'e geri döndü.²¹⁸

Ancak Konstantinopolis'teki durum da hiç iç açıcı değildi. Çünkü sarhoş Haçlılar civar köyleri yağmıyorlardı, şehir surları dışında kimsenin can güvenliği kalmamıştı.²¹⁹ Bu arada, aralarında Pisalılar ve Amalfililerin de bulunduğu bazı Konstantinopolis sakinleri, Batılıların varlığından rahatsızlık duyan bir kısım Bizans halkının saldırısına uğradılar. Bunun üzerine yaklaşık on beş bin kişilik bir Latin topluluğu, limanın Haçlıların bulunduğu yakasına geçtiler ve Haçlılara katıldılar. Bu topluluk, Yunanlılarla Latinler arasında gittikçe daha kaçınılmaz olduğu anlaşılan çatışmaya gerekli yeni insan gücü olarak, sevinçle karşılandı.²²⁰ Bizzat Villehardouin; onların haçlılara katılmalarının, sonradan Haçlıların işine çok yarayacağını ifade ederken; Bizanslı tarihçi Georgios Akropolites de benzer ifadeler kullanmaktadır.²²¹ Ertesi gün (19 Ağustos) Felemenkler, Pisalılar ve Venediklilerden oluşan bir grup, Haliç'i geçerek şehre geldi. Selahaddin'le dostluğun nişanesi olarak inşa edilmiş bir camiyi, bir gün önceki olaya mukabele olsun diye yaktı ve etrafı yağmalamaya başladı. Müslümanlar kendilerini savunmaya çalışırken, Bizanslılar da onların yardımına geldi. Geri çekilmek zorunda kalan Latinler, iki gün iki gece devam edecek olan büyük bir yangın başlattılar. Avrupa tarihindeki en büyük şehir yangınlarından birine dönüşen bu kundakçılık hareketi sonucunda, büyük agora mahvoldu ve

²¹⁶ Norwich, a.g.e., s. 165, Nicolle, a.g.e., s. 62.

²¹⁷ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, ss. 126-127. Niketas'ın bu anlatımına karşılık Villehardouin; bu sefere Boniface'in dışında Henri de Flandre, Kont Hugues de Saint-Paul ve daha pek çok asilin katıldığını belirtiyor. Villehardouin, a.g.e., s. 59, Clari ise; hiç isim vermeden, baronların ve ordunun en az yarısının bu sefere iştirak ettiğini ifade ediyor. Clari, a.g.e., s. 24.

²¹⁸ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 127, Nicolle, a.g.e., s. 63.

²¹⁹ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 106, Abu'l Farac, a.g.e., s. 483.

²²⁰ Nicolle, a.g.e., s. 63, Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 122, Nicol, a.g.e., s. 132.

²²¹ Villehardouin, a.g.e., s. 60, Akropolites, a.g.e., ss. 20-21.

sütunları yıkıldı; yaklaşık yüz bin kişi evsiz kalırken, bir kilometrekarelik alan harabeye döndü.²²² Niketas, yangının çıkış ve yayılış sürecini detaylarıyla bize aktarmaktadır:²²³

“... (Latinler) silahlarla mücadelenin nafiye olduğunu görüp ateşe yöneldiler. Zira tecrübe ile biliyorlardı ki, ateş en etkili silahtı ve şehri ellerine geçirmek hususunda diğer silahlardan çok daha hızlı bir araçtı. Bunlar birbirinden uzak bulunan birçok yerdeki binaları, evleri ateşe verdiler. O gece alevler onların da tahmin edemeyeceği kadar yükseldi.... Daha önce dünyada görülmemiş acayip bir manzaraydı bu.... Bölünen alevler çeşitli yönlere yayıldı; alevler bir ateş nehri gibi değişik yönlere yayılıp sonra tekrar birleşiyordu.... Alevlere hiçbir şey karşı koyamıyordu.... Büyük Kilise (Ayasofya) bile tehlikede idi.... Konstantinos Forumu (Çemberlitaş) ile şehrin o bölgesinde kuzeyden güneye uzanan her taraf yıkıldı, harap oldu. Hippodrom bile kurtulamadı.... Böylece alevler ateşten bir kemer gibi bir denizden ötekine (Marmara’dan Haliç’e) uzandı ve sanki şehri ateşten bir nehir gibi ikiye böldü.... Heyhat! Bu muhteşem, harikulade güzelliklerle dolu binaların yok olması ve herkesin hayran olduğu, gıpta ettiği bu zenginliğin kaybolması, ne acı idi!”²²⁴

Böylece şehir halkının Haçlılara olan nefreti daha da arttı. Her şeyi yakıp yıkan Batılıları Konstantinopolis’e getirdiği için halk; imparator IV. Aleksios’u suçluyor, tepkiler giderek büyüyordu. Amcasına karşı çıktığı seferden sonra, 11 Kasım’da başkente geri dönen genç imparator direnişi kırmak için, babasının tahttan indirilmesinde rolü olan ve amcası Aleksios ile işbirliği yapan herkesi astırdı. Haçlılara vadettiklerini ödeme konusundaki ümitsiz gayretlerini de bir kenara bırakmıştı. Babası İsaakios ise, bir yandan idarenin kendi elinden kayıp, oğluna geçtiğini gördükçe sinirleniyor; diğer yandan fallarla ve kehanetlerle vakit geçirerek etrafına topladığı münecimlerden ve onların geleceğe dair söylediklerinden medet umuyordu.²²⁵

Kış yaklaşırken, Aleksios, yaptığı antlaşmanın şartlarını asla yerine getiremeyeceğini artık kabullenmeye başlamış durumdaydı. Sürekli olarak paralarını talep eden Haçlıları artık başından savıyor; ödemeyi durmadan erteleyerek, ara ara ufak ödemeler yapıyordu. Borcun tümünü ödemesi olanaksız olduğundan Aleksios, onu daha fazla rahatsız etmeyecekleri ümidiyle, Haçlılara daha kaba davranmaya başlamıştı.²²⁶ Diğer taraftan Haçlıların bazıları esas yola çıkma nedenlerini düşünerek, Konstantinopolis’ten ayrılmak istese de, ipler Venedik doge’u Dandolo’nun elindeydi. O, donanmaya yola çıkma emri vermeden Haçlıların Konstantinopolis’ten ayrılması mümkün değildi. Dandolo ise, imparatorun huzursuzluğunu

²²² Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 122-123, Gür, a.g.m., s. 33, Nicolle, a.g.e., s. 63, Villehardouin, a.g.e., s. 60, Demirkent, “Haçlılar İstanbul’u...”, s. 36.

²²³ Parantez içi vurgular bana aittir.

²²⁴ Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 123-125. Villehardouin, kimliği bilinmeyen birtakım insanların kötülük olsun diye bu yangını çıkardığını ve limanın öbür tarafındaki Haçlı baronlarının, güzel kiliselerin ve zengin sarayların yanarak çökmesine çok üzülüklerini ama ellerinden bir şey gelmediğini söylemektedir. Villehardouin, a.g.e., s. 60.

²²⁵ Nicolle, a.g.e., s. 63, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 106, Niketas Khoniates’in *Historia’sı* (1195-1206) İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 127-128, Eyice, a.g.m., s. 191.

²²⁶ Nicol, a.g.e., s. 132, Villehardouin, a.g.e., s. 61, Clari, a.g.e., s. 25.

iyice körükleyerek durumdan yararlanmaya ve Bizans İmparatorluğu'nu devirerek, tahta bir Venedik kuklası geçirmeye kararlıydı.²²⁷

1203'ün sonlarına doğru Haçlılar, imparatora bir heyet gönderdiler. Amaçları, imparatorun verdiği sözleri tutması için, ona son ve kesin bir uyarıda bulunmaktı. Bu heyette; Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin, Conon de Bethune, Provins'li Milon le Brebant ile doge Dandolo'nun kendi meclisinden seçtiği üç kişi vardı. Elçiler, imparatora hitaben, kendisi için haçlıların yaptığı onca şeyden sonra eğer sözlerini yerine getirmezse; Haçlıların, alacaklarını zor yoluyla tahsil etmek üzere savaş açmakta haklı olacaklarını ifade ettiler. Bizans sarayında her zaman, hitabet sanatının incelikleriyle perdelenen açıklamalara alışık olan Bizanslılar, bu meydan okumayı büyük bir saygısızlık olarak kabul ettiler. İmparator ise artık tek kuruş dahi ödemeyeceği, derhal memleketinden çıkıp gitmeleri yanıtını verdi.²²⁸

Bizanslılar üzerinde baskı kurmaya çalışan Latinler, çevre bölgeleri yakıp yağmaladılar. 1203 Aralık - 1204 Ocak arası özellikle limanda, çatışmalar oldu. Çıkan çatışmalarda Bizans tarafından bir isim ön plana çıktı; Aleksios Dukas.²²⁹ Niketas'a göre; tahtı ve halkın sevgisini kazanmak isteyen Aleksios Murtzuphlos, Latinlerle çatışmayı göze alan tek isimdi. 7 Ocak 1204'te, "Delikli Taş" denilen yerde Latinlerle savaşan Murtzuphlos, onlara esir düşmekten sonra anda kurtuldu.²³⁰ Bu arada Bizanslılar, şehir tahkimatını güçlendirmeye çalışıyor; bir yandan erzak ve mühimmat tedarik ederken, diğer yandan surlarını ve kulelerini daha da yükseltiyorlardı. Taş kulelerin üzerine ahşap kuleler inşa ediyor; taarruza uğrayacağını düşündükleri yerlerde, surlara toplar yerleştiriyorlardı.²³¹

Bizanslı savunucular, 1204 yılının ilk gecelerinden birinde, on yedi büyük gemiyi inceli kalınlı odunlarla, katranla ve fiçılarla doldurarak ateşe verdiler. Ardından gemileri akıntıya bırakıp, Haliç'te demirli bulunan Haçlı donanmasını yakmaya çalıştılar. Ancak usta birer denizci olan Venedikliler; derhal kadirgalara ve kayıklara atlayıp, tutuşmuş gemilere kancalar atarak, onları limanın dışına çekmeyi başardılar. Bizanslılar, aynı taktiği iki hafta sonra tekrar denedilerse de yine başarı sağlayamadılar.²³² Rus ya da İskandinav Vareg Muhafız askerlerinin anılarından oluşan Novgorod Vakaynamesi'nde "İsokoviç'in (II. İsaakios'un oğlu IV. Aleksios) düşmanı uyardığı" iddia edilir.²³³ Haçlılarla arayı iyice açan bu girişimi kimin tertip ettiği

²²⁷ Norwich, a.g.e., s. 165, Nicol, a.g.e., s. 132.

²²⁸ Villehardouin, a.g.e., ss. 62-63, Nicol, a.g.e., ss. 132-133, Clari, a.g.e., s. 26.

²²⁹ Aleksios Dukas, Murtzuphlos adıyla bilinen ve sabık imparator III. Aleksios'un damadı olan asilzadedir. Kaşları burnunun üstünde birleştiği için çocukken, arkadaşları tarafından Murtzuphlos (çatık kaşlı) olarak adlandırılmıştı. IV. Aleksios imparator olduğu zaman, onun güvenini kazanmış ve yanında görev almıştı. Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 106, Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 131.

²³⁰ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 132, Nicolle, a.g.e., s. 64.

²³¹ Clari, a.g.e., s. 27.

²³² Clari, a.g.e., ss. 26-27, Villehardouin, a.g.e., ss. 63-64, Eyice, a.g.m., ss. 191-192, Nicolle, a.g.e., s. 64.

²³³ Nicolle, a.g.e., s. 64, Özcan, a.g.m., s. 111.

bilinmemekle beraber; Murtzuphlos'un, bu işte parmağı olduğu düşünülebilir. Çünkü tecrübesiz genç bir çocuk ile çeşitli felaketlerin perişan ettiği bir insan enkazı olan babasından böyle bir girişim beklenemezdi. Zaten Aleksios da, halkın taşkınlığı olarak gösterdiği bu olaydan dolayı Haçlılardan özür dilemiş ve tahtının tehlikeye düştüğünü ileri sürerek onlardan yardım istemiştir.²³⁴

Bizans halkı, artık bu yaşananlardan iyice bıkmış ve sabrı tükenmişti. 25 Ocak 1204'te, büyük bir kitle Ayasofya'da toplandı. Senato üyeleri, piskoposlar topluluğu, kilise idarecileri ve halk yeni bir imparator belirlemeye çalıştılar. Ancak yaşanan dehşetli durum karşısında kimse bu mesuliyeti üzerine almak istemiyordu. Uzun süre kararsız kaldıktan sonra, üçüncü gün tacı, tüm itirazlarına rağmen, Nikolaos Kanabos adlı bir asilzadeye taktılar ve onu imparator ilan ettiler. Durumun kontrolden çıktığını gören Aleksios, Blakhernai Sarayı'na kapandı ve Haçlılardan yardım istedi. Aleksios'un, Haçlılarla yeniden işbirliği yaptığını öğrenen Aleksios Murtzuphlos, halkı kıskırtarak bir isyan hareketi başlattı. Halk, sarayın kapılarına dayanarak bağrışmaya başlamıştı. Murtzuphlos'un kendisi zaten, taşıdığı protobestiarios²³⁵ unvanı sebebiyle imparator Aleksios'un yanındaydı ve telaşa kapılan imparatoru, sözde yardım etme bahanesiyle kandırarak تنها bir yere çekti ve zincire vurdurdu. Ardından halka, devletin ve dinin menfaati için imparatoru hapsedtiğini ilan etti ve 5 Şubat 1204'te Ayasofya'da yeni imparator olarak, V. Aleksios unvanıyla, taç giydi.²³⁶

5.10. Aleksios V. Dukas'ın İktidarı

Yeni imparator V. Aleksios, hala halkın bir kısmının desteklediği Nikolaos Kanabos'u hapsedtirdi. Zindana attırdığı sabık imparator IV. Aleksios'u ise birkaç kez zehirletmeye çalıştı fakat genç adam bir türlü ölmeyince, 7-8 Şubat gecesi onu boğdurttu. IV. Aleksios toplamda 6 ay 8 gün imparatorluk yapmıştı. Babası İsaakios ise, kasıtlı kötü muameleden ve üzüntüden dolayı birkaç gün sonra öldü.²³⁷

Bu saray ihtilali, Haçlıların nezdinde, onlara karşı açıkça bir meydan okumaydı. Yeni imparatorun niyeti, sefeinin Latinlerle imzaladığı antlaşmayı tümüyle yadsımak ve onları olabildiğince çabuk bir şekilde kentten çıkarmaktı. Nitekim Murtzuphlos, Haçlılardan sekiz gün içinde kendi toprağından çekip gitmelerini istedi. Haçlılar ise, kendi vesayetlerindeki IV.

²³⁴ Eyice, a.g.m., s. 192.

²³⁵ İmparatorun gardırobundan sorumlu kişidir. 11. yüzyıldan itibaren önemi artan bu unvan, 12. yüzyıldan itibaren bir şeref unvanı haline geldi ve birçok üst düzey asil kişiye verildi. Kinnamos, a.g.e., s. 223.

²³⁶ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 132-135, Eyice, a.g.m., s. 192, Nicol, a.g.e., s. 133.

²³⁷ Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 135-136, Villehardouin, a.g.e., s. 65, Nicolle, a.g.e., s. 65, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 107. Clari; Murtzuphlos'un, İsaakios'u da boğdurttuğunu söylemektedir. Clari, a.g.e., s. 27.

Aleksios'un davasını terk etmeyi reddettiler. Artık Aleksios ve babasının gitmesiyle ahlaki yükümlülüklerinden kurtulmuşlardı. Doge Dandolo'nun seçeneklerinden ikincisini benimsemek; yani Bizans'ı ve zenginliklerini diledikleri gibi almak ve kendi seçtikleri bir imparatoru tahta çıkarmak konusunda, önlerinde hiçbir engel kalmamıştı. Artık Konstantinopolis'in zaptı ve Bizans İmparatorluğu'nun fethi, açıkça Dördüncü Haçlı Seferi'nin amacı haline dönüşmüştü.²³⁸

Bir toplantı düzenleyerek durum değerlendirmesi yapan Haçlılar, böyle bir cinayet işleyen iktidarı elinde tutmaya hakkı olmadığı ve bu işi onaylayan herkesin de suç ortağı sayılacağı konusunda mutabakata vardılar. Bu toplantıya katılan din adamları ve piskoposlar da Yunanlılara karşı bir savaşın, IV. Aleksios'un öldürülmesinin intikamını almak ve Bizans Kilisesi'ni, Roma'nın hükmü altına almak amacı ile yapılacağından, haklı bir savaş olduğu konusunda onlara güvence verdiler. Ruhban sınıfına göre; inatla ayrılıkçılıklarını sürdüren Yunanlılara karşı savaşırken ölenler, kâfirlere karşı savaşan Haçlılara denk sayılacaklardı ve bu haklı savaşa katılan herkesin günahları affolunacaktı. Hak ve adalet onlardan yanaydı. Ama tüm bu söylenenler aynı zamanda çaresizlikten doğmaktaydı. Çünkü Haçlılar, ne kaçabilecek ne de Bizans'taki yeni yönetimden erzak ve korunma ümit edebilecek durumdaydılar. Bir kez daha, hayatta kalabilmeleri başarı kazanmalarına bağlıydı.²³⁹

Artık sahne nihai çarpışma için kuruluyor ve Haçlılar şehrin zaptı için hazırlanırken, V. Aleksios Konstantinopolis savunmasını güçlendirmeye çalışıyordu. Şehrin deniz surlarını kalas ve kirişlerle yükseltti, sur kapılarını sağlamlaştırdı, surlara ve kulelere uygun sayıda adamlar yerleştirdi. Sergilediği ateşli tavır ile ordunun moralini yükseltti ve cesaretini artırdı. Ancak şehir halkının mücadele ruhu, bitmek bilmeyen ihtilaller yüzünden bozulmuş ve eyaletlerden askeri birlikler getirmek için de yeterli zaman kalmamıştı. Ayrıca ciddi anlamda paraya ihtiyacı olan V. Aleksios, Angelos hanedanı zamanında önemli mevkilere yükselmiş olan kişilerden mevkilerini korumaları karşılığında, para talep etti. Elde ettiği paraları şehrin savunması için harcadı.²⁴⁰ Bizans hükümeti, bu kriz esnasında Anadolu Selçuklu Devleti'yle de temasa geçti; fakat Ankara'nın ilhaki ve Gürcistan seferi gibi iç meselelerle uğraşan Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah, onlara yardım edemedi.²⁴¹

Haçlılarla Bizans kuvvetleri arasında ilk büyük çatışma, yine şubat ayı içerisinde gerçekleşti. Flandre kontu Baudouin'in kardeşi Henri, bazı savaşçılarla birlikte yiyecek arayışına çıktı ve İstanbul'un kuzeybatısında, Karadeniz kıyısındaki Philea'ya saldırarak orayı yağmaladı. Haçlılar kampa dönmek için yola çıkmışken, imparator V. Aleksios, onların geçeceği yola pusu

²³⁸ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 107, Nicolle, a.g.e., s. 65, Nicol, a.g.e., s. 133, Clari, a.g.e., s. 28

²³⁹ Villehardouin, a.g.e., ss. 65-66, Nicol, a.g.e., ss. 133-134, Norwich, a.g.e., s. 166.

²⁴⁰ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 138, Nicolle, a.g.e., s. 65, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 108, Norwich, a.g.e., s. 166, Villehardouin, a.g.e., s. 68.

²⁴¹ Abu'l Farac, a.g.e., s. 483, Nicolle, a.g.e., s. 65, Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328)*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 271.

kurdu. Yanına dört bin kadar silahlı süvari ile birlikte Bizanslıların kutsal kabul ettiği Meryem ikonasını da almıştı. İkonanın üzerinde Meryem ve havarilerin resimleri, içinde ise Hz. İsa'nın süt dişi, vücuduna saplanan mızrağın ve kefeninin bir parçası bulunuyordu. Bizanslılar, başkomutan saydıkları bu ikonaya çok güvenirler ve bunu savaşta yanında bulduranların asla yenilmeyeceğine inanırlardı. Bizanslılar saldırıya geçtiğinde mutlak savunma nizamına geçen Haçlılar, atlı şövalyelerin önüne sekiz arbaletçi yerleştirdiler.²⁴² Clari'nin anlatımına göre; imparator Murzuphlos ile Rumlar, Haçlılara saldırdılar. Fakat kendilerini şiddetle müdafaa eden Haçlılar, Rumlardan pek çoğunu öldürdüler ya da esir aldılar. Rumlar, mağlup olacaklarını anlayınca kaçmaya başladılar. İmparator V. Aleksios'u da kovalayan Haçlılar, neredeyse onu da esir edeceklerdi. Kaçan Rumlar, imparatorluk sancağı ile ikonayı düşürdüler ve bu değerli ganimetlerin Haçlıların eline geçmesine izin verdiler.²⁴³ Niketas'ın ifadesine göre; bu, Bizanslılar için korkunç bir kayıptı.²⁴⁴ Ertesi gün Haçlılar, hazırladıkları bir Venedik gemisine ikonayı yerleştirdiler ve onu, davullar eşliğinde surların önünde turlar atarak Bizanslıların moralini bozmak için sergilediler.²⁴⁵

Artık taraflar nihai savaş için hazırlanıyor; Haçlılar, gemiler için tırmanma merdivenleri ve her çeşit kuşatma makinesi inşa ederken, Bizanslılar yüksek surlar ve burçlarla zaten iyi bir şekilde korunan kenti tahkim ederek, savunmaya hazırlanıyorlardı. 1204 Martında Haçlı ve Venedik komutanları, Bizans İmparatorluğu'nu aralarında paylaştıran resmi bir antlaşma düzenleyerek yemin ettiler. Buna göre, kent ele geçirildikten sonra orada sağlanacak tüm kazanç, birlikte dışarı taşınacak ve hep birlikte paylaşılacaktı. Bütün ordu mensupları; alet edevat, yiyecek içecek hariç olmak üzere, yağmalayacakları, değeri beş veya beş akçeden yukarı olan altın, gümüş ve yeni kumaşları ordugâha getirip vereceklerdi. Altı kişi Haçlılardan, altı kişi Venediklilerden seçilecek ve bu kişiler, en iyi aday olduğuna inandıkları kişiyi imparator seçeceklerdi. Onların seçimiyle imparator olacak kişi, hem kent içindeki ve dışındaki ganimetlerin dörtte birine sahip olacak; hem de Bukoleon ve Blakherna Sarayları'nı alacaktı. Geri kalan dörtte üçlük pay ikiye bölünecek, yarısını Venedikliler, diğer yarısını Haçlılar alacak ve hepsi, seçilen imparatora tabi olacaktı. Ayasofya'nın mülkiyet hakkı ve patrik seçimi imparatorun seçilmediği tarafa bırakılacaktı. Anlaşmaya, bir yıl sonraki mart ayı sonunda isteyen kişilerin gidebileceği maddesi konuldu. Buna göre Haçlılar, ellerindeki toprakları Mart 1205'e kadar imparatorundan yurtluk olarak almış olacak, kalmak isteyenler ise imparatora karşı

²⁴² Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 139, Clari, a.g.e., s. 30, Nicolle, a.g.e., s. 65, Villehardouin, a.g.e., s. 66, Gür, a.g.m., s. 33.

²⁴³ Clari, a.g.e., s. 31. Clari; *Haçlıların, bu değerli ikonayı büyük bir sevinçle ordugaha getirdiklerini ve Troyes piskoposu Garnier de Trainel'e verdiklerini, daha sonra da kendi aralarında anlaşan baronların onayıyla, ikonanın Fransa'daki Citeaux Manastırı'na yollandığını yazmıştır.*

²⁴⁴ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 139.

²⁴⁵ Clari, a.g.e., ss. 31-32, Gür, a.g.m., s. 33.

belirlenen yükümlülükleri yerine getireceklerdi. Ancak doge'un kendisi, elindeki hisse için, imparatora askeri ya da başka bir hizmet yükümlülüğüne tabi olmayacaktı. Bu antlaşma metni, gelecekteki Latin İmparatorluğu'nun üzerine kurulacağı temeli oluşturuyordu.²⁴⁶ Antlaşma, bazı eksiklikler ve öngörülemeyen olasılıklar içermesine rağmen, her şeyden çok Venedik'in çıkarlarını koruyor ve genişletiyordu.²⁴⁷ Bu arada seferin her hangi bir tarihte Müslümanlara karşı devam edip etmeyeceği hususu ise, sessizce bir kenara bırakılmıştı.²⁴⁸

Aslında seferin başından beri yaşanan süreç incelendiğinde, ortaya çıkan manzara şu şekildeydi; Haçlıların, yollarından yaptıkları bu uzun süreli sapmanın açıklanan amacı, haksızlığa uğramış bir prensin kalıtsal hakkını yeniden elde etmesine yardım ederek, bu inayetlerinin ödülleri toplamaktı. Aslında hiç biri, daha önce Konstantinopolis'e gitmemişti. Sadece Venedikliler, özellikle doge Dandolo, kent ve halkı hakkında geniş bilgiye sahipti ve Venediklilerin Konstantinopolis'te, çok uzun süredir muhafaza ettikleri semtleri nedeniyle, önemli çıkarları vardı. Bu çıkarlar dönem dönem imparatorların kaprisleri ya da izledikleri politikalar nedeniyle tehdit altında kalmıştı. Diğer taraftan Haçlılar, kentteki kiliselerin ve manastırların zenginliğinden; kutsal yadigârların sayısının fazla olmasından çok etkilendiler. Kendi ruhbanları da, bu kutsal yadigârların sapkın Hristiyanların elinde bulunmasının bir utanç vesilesi olduğu konusunda, onları kıskırttı. Dolayısıyla tüm Haçlılarda, Konstantinopolis'in Batı denetimine sokulması ve Roma kilisesine bağlanması durumunda, buranın ahlaki ve maddi açıdan daha bir yer olabileceği fikri yerleşmeye başlamıştı. Zaten uzun süredir bu fikirlerle dolu olan Batılılar için, Mart 1204 tarihi geldiğinde, işin kapsamı daha da genişlemiş ve sadece Konstantinopolis değil; tüm Bizans İmparatorluğu'nun fethi, mevzubahis olmuş durumdaydı. Bu genişletilmiş fetih vizyonunun gerektirdikleri ise, yine Venedikliler tarafından belirlenecekti. Fetihden önce yapılan paylaşım planında, Haçlılar için isimden başka bir şey ifade etmeyen pek çok kent, ada, liman ve eyalet yer alacak; ancak altı yıl önce, III. Aleksios tarafından kendilerine verilen ferman metninde imparatorluktaki yer adlarının listesi bulunan Venedikliler, bu yerleri tanyor olmanın ayrıcalığını sonuna kadar kullanacaktı.²⁴⁹

²⁴⁶ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 139, Villehardouin, a.g.e., ss. 68-69, Clari, a.g.e., s. 32, Nicolle, a.g.e., s. 68, Vasiliev, a.g.e., s. 520,

²⁴⁷ Nicol, a.g.e., s. 134.

²⁴⁸ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 108

²⁴⁹ Nicol, a.g.e., ss. 134-135.

6. KONSTANTİNOPOLİS'E İKİNCİ TAARRUZ VE SONRASI

6.1. Konstantinopolis'e İkinci Taarruz ve Şehrin Haçlılar Tarafından Yağmalanması

Dördüncü Haçlı Seferi'nin ikinci Konstantinopolis saldırısı, 9 Nisan Cuma sabahı başladı. Geçmiş saldırılarından önemli dersler çıkararak Haçlı komutanları, Venediklilerin daha önce başarı kazandığı deniz surları tarafına odaklandılar.²⁵⁰ Villehardouin, saldırının bir gün öncesinde, bütün Haçlıların gemilere doluştuğunu ve atların da nakliye gemileriyle götürüldüğünü anlatır. Her savaş birliğinin kendi gemisi olduğunu ve hepsinin yan yana dizildiğini aktaran kronikçi, hazırlanan bu saldırı cephesinin uzunluğunun yaklaşık yarım Fransız fersahı (yaklaşık 1,5 kilometre) kadar olduğunu aktarır.²⁵¹ Niketas ise, önceden hazırlanmış tırmanma merdivenlerini taşıyan ve kuşatma makinelerini yerleştiren gemilerin, Evergetes Manastırı'ndan Blakherna Sarayı'na kadar uzanan surların karşısına dizildiğini belirtir. Bu sırada savunma için hazırlanan imparator V. Aleksios ise çadırını, Haçlı gemilerini daha iyi gözleyebileceği, Pantetoptes Manastırı'nın (Bugünkü Fatih semti) bulunduğu tepenin üzerine kurdurtmuştu.²⁵²

Saldırı şafak sökerken başladı. Haçlı gemileri surların önüne yanaşırken savaşçılar merdivenlere tırmanıyor; burçlara yaklaşmayı başaranlar, Bizanslılarla mızrak mızrağa savaşıyordu. Yüzden fazla noktada gerçekleşen saldırı, akşama kadar çok sert bir biçimde devam etti. Nihayetinde Haçlı gemileri surların önünden geri püskürtüldü ve Haçlılar, Bizanslılardan daha çok kayıp verdi. Özellikle Bizans mancınıkları, Haçlılar karşısında bir hayli etkili oldu ve çok sayıda Haçlı askeri atılan taşlarla öldü. Bunun üzerine çekilmek zorunda kalan ve verdikleri kayıplardan dolayı çok sarsılan Haçlılar, aynı akşam bir meclis topladılar ve görüş alışverişinde bulundular. Aldıkları karar şuydu: ertesi gün ve Pazar günü kendilerine çekidüzen vererek günah çıkaracak ve 12 Nisan pazartesi günü tekrar saldırıya geçeceklerdi. İçlerinden bazıları, Konstantinopolis'in güneyindeki deniz surlarına saldırmayı önerdilerse de; Marmara denizini Haçlılardan daha iyi tanıyan Venedikliler, o bölgedeki akıntının gemileri boğazdan sürükleyebileceğini belirttiler. Yine Haliç surlarına saldırılacaktı ama bu sefer tırmanma merdivenlerini taşıyan gemiler çiftler halinde bağlanarak, tek bir burca daha şiddetli bir şekilde saldıracaktı.²⁵³

²⁵⁰ Nicolle, a.g.e., s. 68, Norwich, a.g.e., s. 167.

²⁵¹ Villehardouin, a.g.e., s. 69.

²⁵² Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, ss. 141-142.

²⁵³ Villehardouin, a.g.e., ss. 70-71, Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, ss. 142-143, Clari, *ordugâhtaki herkesin Pazar sabahı verilen vaaza katıldığını ve kampta bulunan iffetsiz kadınların uzaklaştırılarak, günah çıkarıldığını aktarır. Clari, a.g.e., s. 34.*

12 Nisan Pazartesi sabahı günahlarından arınmış Haçlı ordusu tekrar saldırıya geçti. Bu sefer şehirdekiler Haçlılardan daha az korkuyorlardı ve tüm surlar, burçlar insan kaplıydı. İmparator V. Aleksios, savaş hattındaki bir meydanda, bütün kuvvetleriyle birlikte kamp kurmuştu. Tüm gücüyle saldıran, kulelere ok ve ateş yağdıran Haçlılara karşı savunmacılar, gün ortasına kadar etkili olabildiler. Saldırı devam ederken çıkan kuvvetli bir poyraz, gemileri kürekçilerin asla başaramayacağı kadar karaya ve surlara yaklaştırdı. Birbirine bağlı iki gemi; Pelerine ve Parvis, kulelerden birine yaklaştı ve Pelerine'nin merdiveni burca ulaştı. Bir Venedikli ile Andre d'Urboise adındaki bir Fransız şövalyesi burca girmeyi başardılar. Venedikli; İngiliz, Danimarkalı ve Rum askerler tarafından delik deşik edildi fakat baştan aşağıya zırlı Andre d'Urboise, düşmanın darbelerinden korunmayı başardı. Kılıcını çekerek ayağa kalkan Fransız şövalyesini gören müdafiler, ahşaptan yapılmış üst kuleyi hemen terk ettiler. Bizanslı askerlerin dehşet içinde kaçıştığını gören Haçlı şövalyeleri, surlara merdivenler dayayarak tırmandılar ve dört burç daha ele geçirdiler.²⁵⁴

Denizle sur arasından karaya çıkan Amiens muhafızı Pierre, on şövalyesi ve altmış askeri, kanatları çıkarılarak duvar örülmüş gizli bir kapı gördüler. Bizanslıların surlar üzerinden ok yağdırmalarına, koca koca taşlar atmalarına rağmen kapıyı, baltalar ve kılıçlarla parçalayarak büyük bir delik açtılar. Kente ilk giren kişi, Robert de Clari'nin kardeşi Aleaume de Clari oldu. Aslında papaz olan bu Haçlı askerinin hançerini çıkararak içeridekilere saldırmasıyla, Bizanslılar çil yavrusu gibi dağıldılar. Dışarıdaki Haçlıların da içeri girdiğini gören imparator V. Aleksios, atını mahmuzlayarak yarı yola kadar geldiyse de, Haçlıların gözü peklüğünden çekinerek geri döndü. Gemilerdeki atlarını da karaya çıkaran şövalyeler, açılan kapılardan içeri girdiler. V. Aleksios bu durumu görünce, çadırlarını ve hazinesini bırakarak, Bukoleon Sarayı'na sığındı.²⁵⁵ Niketas'a göre; imparator, halkı toplayıp savunma yapmak için şehrin dar sokaklarında oraya buraya koşturduysa da halk, yoğun bir umutsuzluk içindeydi. Herkes malını götürmek veya gömmek için uğraştı ve bazıları şehri terk etti. Bir şey yapamayacağını anlayan imparator, Latinlerin sofrasına meze olmaktan korktuğu için, yanına III. Aleksios'un karısı Euphrosyne ve âşık olduğu kızı Eudokia'yı alarak, 12-13 Nisan 1204 gecesini şehirden kaçtı. Toplamda 2 ay 16 gün imparatorluk yapmıştı.²⁵⁶

Haçlılar, surların aşılmasının sonrasında, tam bir katliama giriştiler. Villehardouin bile dehşete düşmüş durumdaydı. Ölü ve yaralıların sayısının haddi hesabı yoktu. Akşam olduğunda Haçlılar, Konstantinopolis içinde büyük bir meydanda toplanmaya başladılar ve geceyi zapt ettikleri surların yanında geçirdiler. Flandre kontu Baudouin, V. Aleksios'un kurulu vaziyette bıraktığı çadırlara, kardeşi Henri Blakherna Sarayı'nın önüne, Boniface de Montferrat ise kentin

²⁵⁴ Villehardouin, a.g.e., s. 71, Clari, a.g.e., ss. 35-36, Norwich, a.g.e., s. 167, Nicolle, a.g.e., ss. 72-73.

²⁵⁵ Clari, a.g.e., ss. 36-38, Villehardouin, a.g.e., s. 72.

²⁵⁶ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 144-145.

merkezine yerleşti. O gece Haçlılar, Bizans saldırısından çekindikleri için, Evergetes Manastırı'nın biraz doğusundan itibaren şehrin doğu bölgesini ateşe verdi. Ertesi gün akşama kadar devam eden ve Haçlılar eliyle çıkarılan bu üçüncü yangında, Fransa Krallığı'nın en büyük üç kentinde bulunandan daha fazla ev yandı.²⁵⁷

İmparator V. Aleksios'un kaçmasından sonra Bizans seçkinleri, yeni bir imparator bulmaya çalıştılar. Konstantinos Laskaris²⁵⁸ adındaki genç bir soylu, alelacele imparator ilan edildi. Ancak imparatorluk nişanlarını reddeden Laskaris, patrik ile birlikte Ayasofya ile Bukoleon Sarayı arasında kalan Million taşına giderek, orada toplanan halkı Haçlılara karşı direnmeye çağırdı. İmparatorun muhafız askerleri olan Varanglara da baskı yaparak mücadeleden vazgeçmemelerini istedi. Eğer Bizans İmparatorluğu başka bir milletin eline düşerse, ücretli askerlerin aldığı bol parayı alamayacaklarını hatırlattı. Sayıları ancak 20 bini bulan düşmanın, halk ve askerler tarafından yapılacak ani bir gece baskını ile yok edilebileceğini anlatmaya çalıştı. Ancak savunmayı yeniden örgütlemek için çok geç kalınmıştı ve Laskaris, gerçek anlamıyla destek bulamadı. Halk ümitsizlik içindeydi, Varang muhafızları ise o anda para karşılığı dövüşmeyi kabul etmelerine rağmen; 13 Nisan sabahı, zırhlı Latinleri gördükleri zaman kendilerini kurtarmanın derdine düşerek başkenti terk edeceklerdi. Konstantinos Laskaris ve kardeşi Theodoros da, Bizans aristokrasisinin geri kalan büyük bölümü gibi, şehirden kaçmak zorunda kaldı.²⁵⁹

13 Nisan Salı günü şafak söktüğünde, gece olup bitenlerin; Bizans direnişinin sonlandığının farkında olmayan Haçlı ordusu, çarpışma için hazırlandı. Ancak büyük bir hayretle kimsenin kendilerine karşı çıkmadığını ve çatışmaya girmediğini gördüler. Aksine Varang muhafızlarının eşliğinde Bizans din adamlarından oluşan bir heyet, Haçlı ordugâhına gelerek Latinlerden aman diledi. Bizans halkı ise Haçlıları yatıştırmak umuduyla, törenlerde ve festivallerde adet olduğu şekilde, ellerinde haçlar ve İsa tasvirleri taşıyarak onları karşıladılar. Haçlılar beklenmedik bir şekilde kendilerini Konstantinopolis'in tek sahibi olarak bulmuşlardı. Haçlı liderleri imparatorluk saraylarına girerken, Haçlı askerleri kenti yağmalamak üzere bırakıldı. Bukoleon Sarayı Boniface de Montferrat'a, Blakherna Sarayı da Kont Baudouin de Flandre'nin kardeşi Henri'ye; içerdekilerin hayatı bağışlanmak koşuluyla, teslim edildi. Her ikisi

²⁵⁷ Villehardouin, a.g.e., ss. 72-73, Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, s. 144.

²⁵⁸ Konstantinos Laskaris, daha sonra İznik-Bizans imparatoru olacak olan I. Theodoros Laskaris'in kardeşi idi. Ancak birçok tarihçi, imparator V. Aleksios'un İstanbul'dan kaçışından sonra Ayasofya'da seçilen bu kişinin aslında Konstantinos değil, kardeşi Theodoros Laskaris olduğunu kabul etmektedir. Karşılaştırma için bkz. Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 108, Ostrogorsky, a.g.e, s. 395, Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, ss. 145-146.

²⁵⁹ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, ss. 145-146, Nicolle, a.g.e., s. 76, Nicol, a.g.e., s. 135, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 108, Eyice, a.g.m., s. 193.

de teslim edilen sarayları adamları ile doldurdu ve buralardaki hazineleri koruma altına aldı. Ancak şehre dağılan Haçlılar, üç gün boyunca, kenti yağmalamaya bırakıldı.²⁶⁰

Yağmalama işinin başlamasından sonra ortada ne düzen ne disiplin kaldı. Ganimetlerin toplanması ve kullanımı ile ilgili aşırılıkları önlemeye yönelik düzenlemeler, hiçbir işe yaramadı. Batılı şövalye ve askerler, Latin rahip ve keşişler; hain olarak kabul ettikleri Rumlara karşı ürkek nefretlerinin dizginlerini çözdüler ve şehre kasıtlı ve kalıcı şekilde; hesaplanamayacak ölçüde zarar verdiler. Daha çok yağmalama ve soygun işleriyle uğraşan Haçlılar, cinayet vakalarını daha sınırlı sayıda tuttular. Şehir ele geçirildikten sonra, şehrin sakinlerinden öldürülenlerin sayısı takriben iki bini aştı.²⁶¹

Yağmalama olayları sırasında, Konstantinopolis'in dokuz yüzyıldır barındırdığı, antik çağın hazineleri olan anıtlar yıkıldı, taşındı veya eritildi. Ne manastırlara, ne kiliselere ne de kütüphanelere hürmet edildi; bunların taşıdığı tüm zenginlikler barbarcasına tahrip edildi. Özel konaklardaki tüm zenginliklere el kondu. Lahitler açıldı, mezarlar soyuldu. Büyük Constantinus ile birçok halefinin gömütleri yağmalandı. İmparatorluk mezarlarında kalan tüm değerli eşyalar çalındı; Ayasofya'yı yaptıran imparator İustinianos'un cesedine bile saygısızlık edildi. Mücevherleri sökülen kutsal kupalar içecek kaplarına dönüştü, kutsal ikonalar oyun tahtası ve masa niyetine kullanıldı. Soyulan manastırlardaki rahibelere tecavüz edildi. Ayasofya Katedrali'nde; askerler sunağı çiğnediler, ipekli duvar halılarını söktüler, kilisenin altın ve gümüşten oluşan mihrabını parçaladılar. Yağmalanan kıymetli malları taşımak için kiliseye sokulan at ve katırların bazıları, taşıyamadığı yükün altında ezilip kaldı ve kilisenin mermer kaldırımları bu hayvanların ölüleriyle ve kanlarıyla lekelendi. Kilisede, patriğin oturduğu tahta bir fahişe oturtuldu ve uygunsuz şarkılar söylemeye, erotik danslar yapmaya zorlandı. Tüm bu yapılanlar, Rumların asla unutmayacağı hakaretler olarak tarihe kalacaktı.²⁶²

Konstantinopolis'in ele geçiriliş ve yağmalanışının görgü tanıklarından biri olan Niketas Khoniates'in başına gelenler, şehir ahalisinin maruz kaldığı durumu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Haçlıların çıkardığı son yangında evini kaybeden Niketas, Venedikli bir arkadaşının evine sığındı. Şarap tacirliği yapan Dominicus adlı bu Venedikli, III. Aleksios döneminde şehirdeki yabancılar tehdit edildiği zaman, Niketas tarafından korunmuştu. Dominicus, sırtına Haçlıların giydiği zırhtan geçirerek ve bir Haçlı askeri gibi davranarak, Niketas'ı ailesi ile birlikte sakladığı barınağa, önce kendisinin el koyduğunu iddia etti. Gelen yağmacıları bir süreliğine savmayı başardıysa da Haçlılar daha fazla sayıda gelmeye devam ettiler. Bunun üzerine Venedikli, Niketas'a şehirden kaçmasını tavsiye etti ve onları kendi esiri

²⁶⁰ Villehardouin, a.g.e., ss. 73-74, Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 146-147, Clari, a.g.e., s. 39, Nicol, a.g.e., s. 136, Nicolle, a.g.e., s. 76.

²⁶¹ Nicol, a.g.e., s. 136, Vasiliev, a.g.e., s. 521.

²⁶² Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 148, Nicol, a.g.e., s. 136, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 109, Vasiliev, a.g.e., s. 521, Hayri Fehmi Yılmaz, "Kostantiniye'de Katliam ve Tecavüz", #tarih Dergisi Sayı 7, (Aralık 2014), Promat Basım Yayın, s. 37.

gibi göstererek, tehlikeli bölgeden çıkarmayı başardı. Şehrin işgalinin beş gün sonrasında, 17 Nisan 1204'te Niketas ve ailesi şehirden kaçmayı başardı ve İznik'e yerleşti.²⁶³

Niketas eserinde, Haçlılar tarafından şehre reva görülen zulüm, yağma ve şiddete, kutsal değerlere karşı yapılan hakaretlere ve şehrin tahrip edilmesine yönelik olarak bize, çarpıcı bir anlatım sunar.

"Bu katil adamların cüret ettikleri şeylerin hangisini daha önce, hangisini daha sonra anlatayım? Ah, utanç verici şekilde o kutsal ikonların yerlere atılması! Azizlerin kutsal emanetlerinin, İsa adına acı çeken bu kişilerin kirli yerlere atılması ve İsa'nın kutsal bedenindeki kanının akıtılıp yerlere fırlatılmasını görmek ne kadar acı idi!... Bütün başlar acı içindeydi. Dar sokaklarda acı acı haykırmalar ve ağlamalar vardı, geniş caddelerde ağıtlar duyuluyordu, kiliselerden inlemeler, erkeklerin haykırırları, kadınların çığlıkları yükseliyordu. Üstelik insanlar yakalanıp esir ediliyor, sevdiklerinin kollarından koparılıp alınıyor ve yerlerde sürükleniyordu.... Kaçacak, sığınacak hiçbir yer yoktu, her yer, bütün bu felaketlerden kaçmaya uğraşan insanlarla doluydu.... Uzun hikâyeyi kısaltacak olursak, işte böyleydi Batılı orduların İsa'nın seçkin halkına karşı işledikleri korkunç cürüm! Hiç insanlık göstermeden herkesten para ve mal, ev ve elbise aldılar, Romalılara kullanacak hiçbir şey bırakmadılar.... Altın ve gümüş uğruna haçın üzerinde tepinmeye bile çekinmediler. İncileri avuçlayarak İsa'yı reddettiler. En adi hayvanlara en değerli, en kutsanmış incileri dağıttılar.... İsmailoğulları²⁶⁴ böyle davranmamıştı! Çünkü onlar Sion (Kudüs)'ü zapt edince Latinlere merhamet ve iyilikle davranmışlardı.²⁶⁵.... Ah, benim şehrim, benim sevgili şehrim! Bütün şehirlerin gözbebeği, kâinatın gururu olan olağanüstü şaheseri, kiliselerin anası, dinin en büyük lideri, Ortodoksluğun rehberi, ilimlerin yaşam kaynağı, bütün güzelliklerin yuvası! Sen, Tanrı'nın elindeki kupadan onun kızgınlığını içmek zorunda kaldın....²⁶⁶

Niketas şehrin yağmalanma sürecini bu şekilde anlatırken, Haçlı komutanlarından biri sıfatıyla Villehardouin; şehirde elde edilen ganimetin ne kadar büyük olduğundan bahsetmekte, Tanrı'nın Haçlılara bahsettiği zafer ve onur sayesinde hepsinin sevinç içinde olduklarını aktarmaktadır. Yazdığı kronikte; sadece yirmi bin silahlı adamdan oluşan Haçlıların, bütün dünyanın en kuvvetli ve en iyi korunan kentinde, en az dört yüz bin kişiyi esir aldıklarını büyük

²⁶³ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 166-168, Eyice, a.g.m., s. 194, Gür, a.g.m., s. 33.

²⁶⁴ Müslümanların, İbrahim Peygamberin oğlu İsmail'den geldikleri kabul edilir.

²⁶⁵ Kudüs'ü Haçlıların elinden geri alan Selahaddin Eyyubi, şehir halkına karşı çok merhametli davrandı ve çok küçük bir fidye karşılığında halkın şehri terk edebileceğini söyledi. Hâlbuki 1099'da Haçlılar şehri ele geçirdiklerinde şehir halkına karşı büyük bir kıyım gerçekleştirmişti. Yahudiler havralara doldurularak yakılmış; Müslümanlar ise sayıca çok olduklarından, bir hafta boyunca kılıçtan geçirilmiştir. Yaklaşık 70 bin Müslümanın katledildiğini dönemin kaynakları belirtmektedir. Bkz. Ahmet Ocak, "Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı ve (Doğu- Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar", AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:14, Sayı:3, 2014, s. 144. Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü teslim alışı ve şehirdeki Hristiyan halka karşı gösterdiği merhamet ve iyiliğin detayları için bakınız Runciman, a.g.e., II. cilt, ss. 389-391, Kanat ve Burçak, a.g.e., s. 135.

²⁶⁶ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 147-152. Niketas, kentte yapılan yıkım ve yağmanın canlı bir tasvirini vermiştir; fakat kullandığı ifade ve betimlemeler, modern araştırmacılar tarafından aşırı duygusal ve abartılı bulunmaktadır. Yine de, tahrip edilen antik heykellerin ve sanat eserlerinin ciddi ve doğrulanabilir listesini, onun eserinde bulmak mümkündür. Yılmaz, a.g.m., s. 38, Nicol, a.g.e., s. 136.

bir sevinç içinde aktardığı görülmektedir.²⁶⁷ Robert de Clari ise bir Haçlı askeri sıfatıyla; şehirdeki muhteşem kilise, manastır ve sarayları, olağanüstü güzellikteki süslemeleri ve mukaddes emanetleri, büyük bir hayranlık içinde, uzun uzadıya anlatmaktadır.²⁶⁸

İstanbul yağmasının tarihte hiçbir örneği yoktur. Bu olağanüstü şehir, dokuz asır boyunca Hristiyan medeniyetinin en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Hem Antik Yunanistan'dan kalmış, hem de Roma medeniyeti döneminde vücuda getirilmiş sanat şaheserleri ile doluydu. Şehrin Haçlılar tarafından zaptı sırasında, Fransız ve Flamanlar duygusuzca ve zarar vererek her şeyi yağmalarken; Venedikliler şehri yakıp yıkmaya çalışırken uzak durdular. Elbette, asırlardır ticaretle uğraşmalarının ve güzel eserlerden anlamalarının da etkisiyle, bu eserlerin değerini takdir ediyorlardı. Bu nedenle ellerinden geldiği kadar bu değerli hazineleri toplayarak kendi ülkelerine götürdüler. Ganimetin büyük bölümü; sarayları, kiliseleri ve meydanları süslemek üzere Venedikliler tarafından kendi şehirlerine taşındı.²⁶⁹ San Marco Kilisesi, taşınan ganimetlerle, Dördüncü Haçlı Seferi'nin en büyük anıtı haline getirildi. Yapının tüm cepheleri ve içi, İstanbul'daki kiliselerden sökülen malzemeler ile kaplanırken; sütunlar, sütun başlıkları, kaideler, korkuluk levhaları, vaiz kürsüsü parçaları bu kiliseye yerleştirildi.²⁷⁰

Venediklilerin kaçırdığı eserler arasında en önemlisi ve en bilineni, kuşkusuz; Hipodrom Meydanı'nda bulunan dört adet bronz at heykelidir. V. yüzyılda II. Theodosios tarafından İstanbul'a getirildikleri bilinen ve heykeltıraş Lisippos tarafından yapıldığı için "Lisippos'un Atları" diye anılan bu atlar, Venedikliler tarafından İstanbul'dan kaçırılarak, San Marco Kilisesi'nin batı cephesindeki bir galeriye yerleştirilmiş; sekiz yüz yıldan fazla bir süre, kiliseyi süslemiştir. 1790'larda Napolyon tarafından Paris'e götürülen atlar, kısa bir ayrılığın ardından, 1815'te tekrar Venedik'e getirilmiştir. 1975'te, hava kirliliği tehlikesiyle kilisenin içindeki karanlık bir odaya alınan atların yerine fiberglastan yapılmış kopyaları yerleştirilmiştir. İstanbul'dan kaçırılan bu atlar, günümüzde "San Marco Atları" olarak tanınmaktadır.²⁷¹ Yine kilisenin içinde, kuzey transeptinde, meşhur "zafer getiren Meryem ikonası" asılıdır. Aziz Polyuktos Kilisesi'nin taşıyıcı ayakları (payeleri) şu anda San Marco Kilisesi'nin önünde yer alırken; bazı sütun başlıkları da kilisenin inşaatında kullanılmış durumdadır. Kilisenin ön cephesinde, birbirine sarılmış durumda dört Roma hükümdarını temsil eden kabartma heykel, Philadelphion Meydanı'ndan alınarak Venedik'e kaçırılmıştır. Tetrarhi Heykeli²⁷² adıyla bilinen

²⁶⁷ Villehardouin, a.g.e., s. 74.

²⁶⁸ Clari, a.g.e., ss. 41-46.

²⁶⁹ Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 109.

²⁷⁰ Yılmaz, a.g.m., s. 39.

²⁷¹ Yılmaz, a.g.m., s. 39, Eyice, a.g.m., s. 195, Derya Uzun Aydın, "İstanbul At Meydanı Anıtları Üzerine Bir Deneme (Dikilitaşlar, Heykeller Ve Lisippos'un Atları)", Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Batman, 2013, ss. 39-40.

²⁷² MS. 285 yılında sınırları çok genişlemiş olan Roma İmparatorluğu; dışardan barbar akınları, içerden isyanlarla sarsılırken Roma imparatoru Diocletianus, tetrarkia adı verilen dörtlü bir yönetim mekanizmasının temelini atmıştır. Bu mekanizmaya göre, imparatorluğun doğu ve batı kısımlarını

bu önemli eserin teşhisi ve İstanbul'dan kaçırıldığına anlaşılması; heykellerden birinin kırık ayağının, 1950'lerde, Laleli'de yapılan kazılar esnasında bulunmasıyla mümkün olmuştur.²⁷³ Bunlar haricinde, yine Avrupa genelinde pek çok kilise ve müzede, 1204 sonrası İstanbul'dan götürüldüğüne inanılan kutsal emanetler yer almaktadır. Bunlardan Aziz Yahya'nın kafatası Fransa, Amiens Katedrali'nde; Hz. İsa'nın gerildiği çarmıhın parçaları ve Son Akşam Yemeği'nin masa örtüsü Viyana, Schatzkammer Müzesi'nde; Meryem Ana'nın kıyafeti ise Fransa'da, Chartres Katedrali'nde bulunmaktadır. Fransa'daki manastırlara götürülen kutsal emanetlerin büyük bir bölümü de Fransız Devrimi sırasında kaybolmuştur. İstanbul'un yağmalanmasının Rumları en çok yaralayan boyutlarından biri de zaten, rölik denilen bu kutsal emanetlerin kaçırılması ve Avrupa kiliselerinde sergilenmesi olmuştur.²⁷⁴

Doğu ve Batı bundan daha hoyrat biçimde birbirinden ayrılamazdı. Bu talanın anısı mutlak bir kalleslik olarak Ortodoksların hafızasından hiç silinmedi.²⁷⁵

6.2. İstanbul Latin İmparatorluğu'nun Kurulması ve Bizans Topraklarının Paylaşımı

Bizanslılar açısından dehşet dolu üç günün sonunda, yağmaya ve yıkıma son verilmesi çağrısı yapıldı. Ele geçirilen ganimetin üç kilisede toplanması kararlaştırılarak, oralara güvenilir Fransız ve Venedikli muhafızlar kondu. Saklananların dışındaki ganimet bile ki saklanan ve alıkoyulan miktarın oldukça fazla olduğu tahmin edilmektedir, on bin binek hayvanı ve en azından 400 bin gümüş mark; yani Venediklilerin, Dördüncü Haçlı Seferi'nin ulaşımını sağlamak için istediği paranın dört katından fazlaydı. Seçilecek imparatora dörtte bir pay ayrıldıktan sonra, geri kalan Haçlılar ve Venedikliler arasında eşit bir şekilde paylaştırıldı. Haçlılar kendi paylarından 50 bin mark gümüşü, Venediklilere ödediler. Bu iş tamamlandıktan sonra ikinci meseleye sıra geldi ki; o da, yeni Bizans imparatorunun seçimi idi.²⁷⁶

Boniface de Montferrat, Dördüncü Haçlı Seferi'nin görünürdeki başkomutanı sıfatıyla, muhtemelen, kendisinin imparator olacağını düşünüyordu. Hatta bu yüzden, Konstantinopolis'in doğu kıyısı boyunca atını sürerek, Bizans imparatorlarına ait Bukoleon Sarayı'nı bizzat kendisi teslim almıştı. Bununla yetinmeyen Boniface, adaylığını güçlendirmek

"Augustus" unvanı taşıyan iki imparator yönetecek ve bunların "Sezar" unvanını taşıyan birer yardımcıları olacak; 20 yıl boyunca ülkeyi yöneten bu imparatorlar, daha sonra tahtı yardımcıları olan Sezarlara bırakacaklardı. Artık Augustus unvanı taşıyan bu imparatorlar da kendilerine yeni Sezarlar seçeceklerdi. İşte bu Tetrarhi Heykeli, aralarında Diocletianus'un da bulunduğu ilk dört yöneticiyi göstermektedir. Önder Kaya, "13. Yüzyılda İstanbul'dan Batıya Taşınan Eserler", 1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi, 5. Sayı, İstanbul, 2009, ss. 154-155.

²⁷³ Yılmaz, a.g.m., ss. 39-41, Norwich, a.g.e., s. 169, Eyice, a.g.m., s. 197.

²⁷⁴ Enis Batur, "Haçlı Yağması ve Kutsal Nesnelere Kataloğu", #tarih Dergisi Sayı 7, (Aralık 2014), Promat Basım Yayın, ss. 44-46, Yılmaz, a.g.m., s. 39, Vasiliev, a.g.e., s. 521.

²⁷⁵ J. M. Roberts, Avrupa Tarihi, çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 259

²⁷⁶ Villehardouin, a.g.e., s. 75, Nicol, a.g.e., s. 137, Norwich, a.g.e., s. 169.

amacıyla, İsaakios Angelos'un dul karısı imparatoriçe Maria ile evlendi.²⁷⁷ Ancak iradesi ve arzuları son iki yıla hâkim olmuş ve Konstantinopolis'in zaptından önceki paylaşım antlaşmasını ilham etmiş bulunan doge Dandolo, bu adaylığa pek sıcak bakmıyordu. Dandolo, Boniface'i fazla güçlü ve ihtiraslı buluyor; Venedik çıkarları açısından, daha az belirli bir şahsiyeti tercih ediyordu. Boniface'in Cenevizlilerle olan ilişkisi de sıkıntı yaratabilirdi. Doge tercihini, daha yumuşak başlı ve söz dinler nitelikte bir isim olarak, Flandre Kontu Baudouin'den yana kullandı. İmparatoru seçmek üzere toplanan altı Latin ve altı Venedikliden oluşan kurul; Latinler ikiye bölündüğü, Venedikliler müşterek davrandığı için, doge'un tercihi doğrultusunda, Kont Baudouin'i imparator seçti.²⁷⁸

Flandre ve Hainaut kontu Baudouin, 16 Mayıs 1204'te, Ayasofya'da, görkemli bir törenle taç giydi. O, bir yıldan daha az süre içinde, Konstantinopolis'te taç giyen üçüncü imparatordu.²⁷⁹

Robert de Clari, kroniğinde Baudouin'in taç giyme törenini oldukça ayrıntılı bir şekilde betimlemektedir. Anlatımı, Batı gelenekleri, giyim tarzı ve kültürü üzerine fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır.

"Ayasofya kilisesine götürülen imparator kilisenin bir köşesindeki bir odaya girdi. Orada üstündeki elbiselerle pabuçları çıkarttıktan sonra kırmızı atlastan pantolonla üzeri kıymetli taşlarla bezenmiş pabuçlar giydirildi. Üstüne, önü arkası, omuzdan bele kadar altın düğmelerle dikilmiş fevkalade kıymetli bir gömlek geçirdiler. Elbisesini giydirdiler.... Elbise çok muhteşem olup baştan aşağıya mücevherlerle işlenmişti. Bunun üstüne yine kıymetli taşlarla işli fevkalade bir harmaniye giydirildi. Üstündeki, mücevherle yapılmış kartallar öyle parlıyordu ki, harmaniye alev alev yanıyormuş gibi görünüyordu. İmparator bu şekilde giyinip kuşandıktan sonra, mihrabın önüne götürüldü.... İmparator mihrabın önüne gelince, diz çöktü. Üzerinden harmaniyesiyle elbisesini çıkardılar. Gömleğinin önden, arkadan altın düğmelerini çözdüler. Bu suretle belinden omuzlarına kadar çıplak kaldı. Bedenini mukaddes yağ ile ovdular. Bundan sonra gömleğini altın düğmelerini ilikleyerek giydirdiler. Gömleğinin üstüne elbisesini geçirerek harmaniyeyi omuzun üzerinden kapattılar. Giyindikten sonra, mihrabın üzerinde tacı tutan iki piskoposun elinden piskoposlar hep beraber tacı aldılar, takdis ederek imparatorun başına koydular.... İmparator başına taç giydirildikten ve yüksek bir tahta oturtulduktan sonra ayin yapıldı.... Ayinden sonra, imparator getirilen kır bir ata bindi. Baronlarla beraber Bukoleon sarayına döndü...."²⁸⁰

²⁷⁷ Nicolle, a.g.e., ss. 81-82, Norwich, a.g.e., s. 169, Nicol, a.g.e., s. 137, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 110.

²⁷⁸ Vasiliev, a.g.e., s. 522, Runciman, a.g.e., III. cilt, ss. 107-110, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 390-391, Norwich, a.g.e., s. 169, Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından...", s. 13. Niketas da doge Dandolo'nun üçkağıtçılık ve yalanla bu neticeyi sağladığını, imparatorluğun kendi emir ve isteklerine uyan birisi tarafından idare edilmesini istediğini ifade etmektedir. Boniface devlet işlerinde daha tecrübeli iken, daha otuz iki yaşında olan Baudouin'in fazla bir tecrübesi yoktu ve Dandolo'ya karşı son derece itaatkâr davranıyordu. Ayrıca Dandolo, gelecekteki imparatorun topraklarının Venedik sınırlarından uzakta olmasını da çok önemsiyordu. Çünkü imparator, Venedikliler ile bozuşursa ordusunu kolayca çağırıp Venedik sınırlarını aşamamalıydı ki, Lombardia'lı Boniface, bunu yapabilecek güçteydi. Lombardia, Venedik ile sınır komşusuydu ve hiç güçlük çekmeden Venediklilere ağır zarar verebilirdi. Ama Baudouin'in toprakları (Gallia) Venedik'e oldukça uzaktı ve tehlike yaratamazdı. Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s.177.

²⁷⁹ Nicol, a.g.e., s. 137, Norwich, a.g.e., s. 169, Nicolle, a.g.e., s. 84, Ostrogorsky, a.g.e., s. 391.

²⁸⁰ Clari, a.g.e., ss. 47-48.

Baudouin, İstanbul Latin devletinin ilk imparatoru olurken, Ayasofya'nın efendisi ve İstanbul'un ilk Latin patriği Venedikli Thomas Morosini oldu. Çünkü Mart 1204 antlaşmasının hükümleri doğrultusunda, imparator şövalyeler arasından seçildiğine göre, İstanbul patriğinin Venediklilerden olması gerekiyordu.²⁸¹ Bu seçim, oldukça ilginç bir durum ortaya çıkardı ki; o da, Venediklilerin hala Papalık'ın aforoz yasağı altında olmasıydı. Doge Dandolo, 1204 yazında Papa'ya bir mektup yazarak, Tanrının ve Roma Kilisesi'nin zaferi için ifa ettikleri büyük hizmetlerin tanınmasını ve haklarındaki aforoz yasağının kaldırılmasını istedi. III. Innocentius, önce işi sürüncemede bıraktıysa da, bir kez daha, olayların kendisinden hızlı geliştiğini ve Venediklilerin kurnazlıklarıyla kendisine üstün geldiklerini kabul etmek zorunda kaldı. Ocak 1205'te doge'a yazdığı bir mektupla, Morosini'nin Konstantinopolis patriğine atanmasını onayladı.²⁸²

İmparatorun ve patriğin seçiminden sonraki mesele, Bizans İmparatorluğu'nun Haçlılar arasında nasıl paylaşılacağıydı. Mart antlaşması koşulları üzerine uygulamaya konan paylaşım, şu şekildeydi: Latin devletinin imparatoru sıfatıyla Baudouin, bütün devlet arazisinin dörtte birini alacak; kalan dörtte üçün yarısı Venediklilere, diğer yarısı imparatorluk iktası olarak şövalyelere verilecekti. Baudouin'e Trakya ve Anadolu'nun kuzeybatı kısmı verildi. Arazisi Boğaziçi'nin her iki yakası, Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi'ndeki bazı büyük adaları (Midilli, Sakız, Sisam vb.) kapsıyordu. Boniface de Montferrat'a, imparatorluk tacından feragat etmiş olmasının telafisi amacıyla, Anadolu'da bazı topraklar ile Yunanistan'ın orta ve doğu kesimleri ve Girit adası teklif edildiyse de; O, Selanik ve Makedonya'yı talep etti. Bu durum Baudouin ile Boniface arasında gerilime yol açtı. Fakat Boniface; ağabeyi Rainier'in, Bizans imparatoru Manuel I. Komnenos'un damadı olarak önceden Selanik'e hâkim olması nedeniyle, veraset iddiasını sürdürüyordu ve Girit adasını kendilerine satmak suretiyle Venedik'i de kendi tarafına çekmiş durumdaydı. Nitekim imparatorun vassalı sıfatıyla Selanik kralı oldu.²⁸³

Toprakların paylaşımı sürecinde aslan payını, Venedikliler elde ettiler. Çünkü Bizans dünyasının coğrafyasına ilişkin doğrudan bilgiye sahip olanlar sadece Venediklilerdi ve doge ile danışmanları bu avantajı kullanarak, ülkelerinin fethedilen topraklarındaki payında çok seçici davrandılar. Venedik Cumhuriyeti; Adriyatik kıyılarındaki bazı önemli noktaları (Dyrrhakhion, İyonya Adaları ve Ragusa), Ege adalarının büyük bir kısmını, Mora yarımadasındaki bazı

²⁸¹ Ostrogorsky, a.g.e., s. 391, Norwich, a.g.e., s. 167, Nicol, a.g.e., s. 138.

²⁸² Nicol, a.g.e., ss. 138-139.

²⁸³ Ostrogorsky, a.g.e., s. 391, Vasiliev, a.g.e., ss. 522-523, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 110, Villehardouin, a.g.e., s. 78. Ancak Baudouin ile Boniface arasındaki gerilim, daha sonraki süreçte de devam edecektir. Villehardouin'in anlatımına göre; Baudouin birilerinin kışkırtmasıyla harekete geçerek Boniface'e ait Selanik'i teslim alırken, Boniface de onun komutası altındaki Hadrianapolis'i kuşatacaktır. Başta Geoffroi de Villehardouin olmak üzere araya giren haberciler, tarafların arasının düzelmesini sağlayacak ve Selanik Krallığı tekrar Boniface'e bırakılacaktır. Villehardouin, a.g.e., ss. 82-90. Karşılaştırma için bkz. Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 179-181 ve Clari, a.g.e., s. 49.

noktaları, Girit'i²⁸⁴, Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi kıyısındaki en önemli liman şehirleri olan Gallipolis (Gelibolu), Rhaidestos (Tekirdağ) ve Herakleia (Ereğli) ile imparatorluk Trakyasının iç tarafındaki Hadrianapolis'i elde etti. Böylece Venedik'in Akdeniz'deki gücünü artıracak ve ona kesintisiz bir ticaret kolonileri zinciri sağlayacak şekilde, Venedik Lagünü'nden Karadeniz'e kadar olan tüm önemli limanları ve Venedik ile Konstantinopolis arasındaki ticaret güzergâhında kendileri için çok elverişli atlama taşları olabilecek adaları eline geçirmiş oldu. Bu yeni kazanımların bazıları sadece birkaç on yıl elde tutulabilecek ancak diğerleri, XVIII. yüzyıl başlarına dek Venedik'te kalacaktı. Bundan başka İstanbul da, devlet toprakları gibi taksim edildi ve Venedik burada da, bütünü sekizde üçüne sahip oldu. Dandolo'ya Bizans kökenli "despotes"²⁸⁵ unvanı verildi ve imparatora biat etmekten muaf tutularak, vassallık vecibelerinden istisna edildi. Dandolo, kendisini " Bütün Roma İmparatorluğu'nun dört buçuğunun hâkimi" olarak isimlendirdi. Bu unvan, Venedik doge'ları tarafından XIV. yüzyıl ortalarına kadar kullanılacaktı. Doğuda bir "Venedik Koloni İmparatorluğu" kuran Dördüncü Haçlı Seferi; Venedik Cumhuriyeti'ne sayısız ticari avantajlar sağlarken, onu hem siyasi hem ticari anlamda gücünün zirvesine çıkardı. Böylece, Dördüncü Haçlı Seferi'nden uzun vadeli çıkar sağlayan tek Batılı güç Venedik oldu.²⁸⁶

6.3. Seferin Etkileri

Dördüncü Haçlı Seferi, başlangıçta amaçlananın aksine, Filistin'deki Haçlılara yardım götürmedi. Müslüman Dünyası açısından hiç bir tehlike de yaratmadı. Aksine Bizans İmparatorluğu'na vurduğu ağır darbeyle, Anadolu'daki Türk ve Müslüman hâkimiyetinin güçlenmesine fayda sağladı. Anadolu Selçuklu Devleti, sınırlarını Akdeniz ve Karadeniz kıyılarına kadar genişletmeyi başarırken; hâkimiyeti altındaki ticaret yolları Akdeniz ve Karadeniz'de elde edilen limanlarla, dünya ticaretine açıldı ve önem kazandı.²⁸⁷

Dördüncü Haçlı Seferi'nin kurbanı olan Yunanlı Hristiyanlara göre apaçık ortada olan bu felaketin, Batı bilincinde ortaya çıkışı oldukça yavaş olacaktır. Papa III. Innocentius, önce kiliselerin birleştirilmesi ve Latin İmparatorluğu'nun Kudüs'e yardım etmesi vaatleri nedeniyle

²⁸⁴ Ashında Girit adası, marki Boniface de Montferrat'a bırakılmıştı. Boniface'in adanın satışı için Cenevizlilerle pazarlık ettiğini duyan ve adanın Cenova'nın eline geçmemesi için harekete geçen doge Dandolo, bin mark karşılığında adayı Boniface'den satın aldı. Nicol, a.g.e., s. 141.

²⁸⁵ Efendi. Hiyerarşik bakımdan imparator ve ortak imparatorlardan sonra gelen en üst sıradaki unvanlardan biridir. Kinnamos, a.g.e., s. 221.

²⁸⁶ Ostrogorsky, a.g.e., ss. 391-392, Vasiliev, a.g.e., s. 523, Norwich, a.g.e., s. 169, Nicol, a.g.e., ss. 141-142, Nicolle, a.g.e., s. 86.

²⁸⁷ Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri ve Türkler", Türkler Ansiklopedisi (Editör: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Cilt 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara s. 667.

bu gerçekleşen sürece ses çıkarmamış²⁸⁸; ancak vaatlerin boş çıkması ve seferin yarattığı taşkınlıkları²⁸⁹ öğrenmesi sonrasında, bu seferin amacından sapmasından bahseden ilk kişi o olmuştur. Papa bu konuda Venedik'i suçlamış ve şöyle söylemiştir.

“Siz doğru yoldan yanlış yola saptınız ve Hristiyan ordusunu da saptırdınız..., toplamakta onca zorlandığımız, yönetilmesi o kadar pahalıya mal olan ve sadece Kudüs'ü geri almaya değil, Mısır Krallığı'nın büyük bölümünü almaya hizmet edeceğimiz de umduğumuz böylesine kalabalık bir orduyu doğru yoldan saptırdınız.”²⁹⁰

Papa bundan başka, Haçlıların; kendi arzusunu ve Papalık hukukunu bir kenara bırakarak, Bizans devletini ve kiliseyi de aralarında paylaşmış olduklarını gördüğünde Haçlıların Venedikliler tarafından oyuna getirildiğini anlamıştı.²⁹¹

Diğer taraftan Dördüncü Haçlı Seferi, İstanbul'da yaşayan Ortodoksların hafızasında çok acı izler bıraktı. Seferden iki yüz elli yıl sonra bu kez Osmanlılar şehri kuşattığında, Bizans İmparatoru Konstantin, Papa'ya yardım isteği ile elçiler gönderecek ve hatta Roma ve Bizans kiliselerinin birleşmesini teklif edecek, ancak ileri gelen devlet adamları ve Ortodoks din adamları kiliselerin birleşmesine karşı çıkacaklardı. Bu aleyhtarların başında gelen kişi, imparatorun sonra en yüksek dereceli devlet adamı olan Grandük Loukas Notaras'tı. Notaras, ünlü “Konstantinopolis'te Latin serpuşu görmektense Türk sarığı görmeyi yeğlerim.” sözünün de sahibidir. Nitekim mutaassıp Ortodokslar da; Türk hâkimiyetini, Latin hâkimiyetine tercih ediyorlardı.²⁹²

Dördüncü Haçlı seferi sonrasında Konstantinopolis, Ortaçağ'ın 300 bin nüfuslu en büyük Avrupa kenti, 40-50 bin nüfuslu yoksul, sönük bir kente dönüşecek; eski görkemini gölgesinden ibaret hale gelecekti. Şehir, 1204 felaketinin izlerini asla silemedi.²⁹³

Dördüncü Haçlı Seferi, diğer Hristiyanlara karşı Haçlı Seferi başlatmanın talihsiz örneklerini de yaratmıştır. Bunun en bilinen örneği Güney Fransa'da yaşayan ve gnostik²⁹⁴

²⁸⁸ Zaten Papa, başından itibaren seferin kontrolünü kaybetmiş olarak görünmektedir. Fransız şövalyeleri, Thibaut de Champagne'yi lider seçerken ve Mısır'a saldırı kararını alırken Papa III. Innocent'a danışma gereği bile duymamışlardır. Bkz. Louis Brehier, “The Crusade Against Constantinople (1204)”, *Catholic Encyclopedia Vol. IV, New York, Robert Appleton Company, 1908.*

²⁸⁹ Özellikle şehrin yağması sırasında meydana gelen ve Tanrı iradesiyle alay eden hunharca sahnelerden haberdar olan III. Innocentius; bir Hristiyan sıfatıyla derin bir hiddete, bir siyaset adamı olarak da büyük bir endişeye düştü. Bkz. Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 113.

²⁹⁰ Morrisson, a.g.e., s. 64.

²⁹¹ Runciman, a.g.e., III. cilt, ss. 113-114.

²⁹² İsmail Hakki Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, ss. 465-467.*

²⁹³ Alaeddin Şenel, *Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 765, Mango, a.g.e., s. 9, Mantran, a.g.e., s. 139.*

²⁹⁴ Gnostisizm, Yunanca gnostikos; gizli bilgiye sahip olan. İS 2. yüzyılda, Yunan ve Roma dünyasında geçerli olan felsefi ve dinsel bir akımdır. Gnostik felsefeye sahip mezheplerde, öğrenme veya deneysel gözlem yerine, tanrısal vahiyle edinilen bilginin kurtarıcı gücü vurgulanmaktadır. “Gnostisizm”, *Ana Britannica, 9. Cilt.*

felsefeye sahip olan "Cathar"lara²⁹⁵ yönelik gerçekleştirilen "Beziars" Katliamıdır. 22 Temmuz 1209'da Beziars kasabası ele geçirildiğinde, 20.000'den fazla erkek, kadın ve çocuk Haçlılar tarafından öldürülmüştür.²⁹⁶

²⁹⁵ Catharlar diğer adıyla Albililer yeryüzüne iyilikten çok kötülüğün egemen olduğuna inanan, maddesel olan her şeyin kötülüğün gücü olduğunu savunan köktenci bir tarikattı. Onlar, İsa'nın yoksulluğuna geri dönülmesini istiyorlardı. Fikirleri çok tehlikeli görülen Albililer; Hristiyan değil, puta tapıcı sayıldılar. Papa III. Innocentius tarafından üzerlerine Haçlılar gönderildikten sonra, dağılan Albilileri ortadan kaldırmak ve akımın kökünü kazımak için Engizisyon örgütü kuruldu. Şenel, a.g.e., s. 822.

²⁹⁶ Jones, a.g.m., s. 20.

7. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ SONRASI VE KURULAN YENİ DEVLETLER

7.1. İstanbul Latin İmparatorluğu

Dördüncü Haçlı Seferinin hemen sonrasında kurulan İstanbul Latin İmparatorluğu, feodal temeller üzerine inşa edildi ve fethedilen topraklar küçüklü büyüklü tımarlara bölündü. Altı yüzü aşkın sayıdaki şövalye, kendilerine ayrılan topraklar karşılığında, imparator Baudouin'e vassallık yemini ettiler.²⁹⁷

Venedik kendi koloni imparatorluğunu kurarken, Bizans İmparatorluğu'nun Asya ve Avrupa'daki geri kalan tüm topraklarının fethini gerçekleştirmek Haçlılara kalmıştı. Daha 1204 yılı sona ermeden fetih hareketleri başladı. İmparator Baudouin ve kardeşi Henri, Kuzeybatı Anadolu'yu istila etmek üzere Konstantinopolis'ten yola koyulurken; Boniface de Selanik'ten Yunanistan'a doğru inecek bir orduya komuta etmeye başladı. 1205 yılı sona ermeden Haçlılar, Yunanistan topraklarının büyük bir bölümünü fethetmiş durumdaydı. İmparator Baudouin'in Küçük Asya'daki ilerleyişi ise daha çetin oldu. Baudouin'in kardeşi Henri de Flandre ve Haçlılar arasında yapılan taksimat doğrultusunda İznik'i alması gereken kont Louis de Blois'in şövalyeleri, 1204 sonlarında Anadolu'nun zaptı için yola çıktılar. Latinlerin buradaki en kararlı hasmı; Konstantinopolis Haçlıların eline düşmeden önceki gece, Bizans tacının sunulduğu Konstantinos Laskaris'in kardeşi Theodoros Laskaris'ti. Aynı zamanda III. Aleksios'un damadı olan Theodoros, Haçlılarla Aralık 1204'te ilk karşılaşması başarısızlıkla sonuçlansa da; direniş hareketini, sürgünde bir imparatorluğa dönüştürmeyi başaracak ve İstanbul Latin İmparatorluğu'na son verecek olan İznik Rum İmparatorluğu'nun kurucusu olacaktı. Theodoros'un 6 Aralık 1204'te Poimanenon'da²⁹⁸ uğradığı büyük hezimet sonrasında, Bizanslılar Anadolu'da da hâkimiyeti kaybetmiş gibi görünüyordu ki; bu kritik anda Latin İmparatorluğu'nun Balkanlarda uğradığı bir felaket, Bizanslılar için beklenmeyen kurtuluşun ilk adımını oluşturdu.²⁹⁹

Bu sırada Trakya'nın kuzeyinde Bulgaristan krallığı doğuyordu. 1196'dan beri Bulgar tahtında bulunan Kaloyan, 1204'te Papa tarafından Bulgar ve Ulahların Kralı olarak tanınmayı başarmıştı. Angelos hanedanı döneminde Bizans'ın baş düşmanlarından olan Kaloyan'ın İstanbul Latin İmparatorluğu ile dostluk kurmak için yaptığı girişimler, imparator Baudouin tarafından kaba bir şekilde geri çevrildi ve taraflar arasına düşmanlık tohumları serpilmiş oldu. Balkan yarımadası üzerindeki hâkimiyetini kesinleştirmek isteyen Kaloyan, Trakya ve Makedonya'daki Yunanlıların da desteğini alarak, Latin İmparatorluğu'na savaş açtı. Latin hâkimiyetine karşı

²⁹⁷ Vasiliev, a.g.e., s. 523, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 111.

²⁹⁸ Mysia kenti. Eski Manyas (şimdi Soğuksu) köyüne lokalize ediliyor. Umar, a.g.e., s. 670.

²⁹⁹ Villehardouin, a.g.e., ss. 95-96, Nicol, a.g.e., ss. 142-143, Ostrogorsky, a.g.e., s. 394. Norwich, a.g.e., s. 176.

Ortodoksluğun ve Yunan-Bulgar nüfusun koruyucusu olarak ortaya çıkan Kaloyan, Bizans imparatorluk tacını giyebilmek üzere harekete geçti.³⁰⁰

Balkan yarımadasında Yunan-Bulgar isyanı patlak verince Haçlılar, Theodoros Laskaris'e karşı mücadele ettikleri Anadolu'dan birliklerini geri çektiler. İsyanın yayılması sonucunda, Latin imparatoruna tabi Didymoteikhos (Dimetoka), Venedik'e bağlı Hadrianapolis ve diğer birçok Trakya şehrinde Latin garnizonları kılıçtan geçirildi veya buraları terk etmeye zorlandı. İmparator Baudouin, ele geçirmek üzere gittiği Hadrianapolis yakınlarında, Kaloyan'ın Bulgar-Kuman birliklerinden oluşan ordusu tarafından yenilgiye uğratıldı ve Kaloyan'a esir düştü. Tırnova'ya götürülen Baudouin, muhtemelen Bulgar kralının emriyle orada katledildi. Savaşta aralarında kont Louis de Blois'in de bulunduğu pek çok seçkin şövalye hayatını kaybetti (14 Nisan 1205). Baudouin'in kardeşi Henri, takviye kuvvetler getirdiyse de çok geç kalınmıştı. Kendi kuvvetlerinin başında bulunan doge Dandolo ise, ordudan geri kalanları kurtarmayı başararak onları güven içinde kıyıya getirmeye yardım etti. Konstantinopolis'e döndükten kısa bir süre sonra, ilerlemiş yaşının da etkisiyle, 1 Haziran 1205'te hayatını kaybetti ve Ayasofya'ya gömüldü.³⁰¹ Niketas; Dandolo'nun kaçıışı sırasında at üzerinde çok uzun süre kaldığı için, fitık olduğunu ve bağırsaklarının şişip fırladığını söylemektedir.³⁰²

Böylece Konstantinopolis'in zaptından tam bir yıl sonra, Latinlerin kuvvet ve kudreti temellerine kadar sarsılmış oldu. Eğer Baudouin'in yerine; önce naip olarak, 20 Ağustos 1206 itibarıyla de Latin imparatoru olarak seçilen kabiliyetli kardeşi Henri akılcı ve uzak görür politikalar izlemeseydi, Latin imparatorluğu derhal mahvolabilirdi. Ancak Henri, on yıllık imparatorluğu süresince, Trakya'daki Latin hâkimiyetini yeniden kurmayı başardı. Yunan-Bulgar işbirliğinin uzun sürmemesinden faydalanarak, Yunanlılara karşı izlediği uzlaşmacı politikalarla, Yunan asalet sınıfının bir kısmını kendi tarafına çekmeyi başardı.³⁰³

Bulgar kralı Kaloyan, yeni kurulan Latin İmparatorluğu'nun zayıflığını kanıtlamıştı. Artık Konstantinopolis'i ele geçirebilir ve hedeflediği büyük Yunan-Slav devletini kurabilirdi. Nitekim bu amaçla, Trakya'da elde ettiği avantajı kullanmaya çalıştı ve birbiri ardına yaptığı seferlerle, Latin İmparatorluğu'nu zayıflatma mücadelesine devam etti. Latinler tüm güçlerini, Konstantinopolis'in savunulması ve Kaloyan'la mücadele edilmesi için seferber ettiler. Ancak

³⁰⁰ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 194, Villehardouin, a.g.e., s. 100, Vasiliev, a.g.e., s. 573, Nicol, a.g.e., s. 143, Ostrogorsky, a.g.e., s. 394. Clari'nin anlatımına göre; Haçlıların Konstantinopolis'e ikinci saldırısı öncesinde, Kaloyan Haçlı baronlarına haberci göndererek işbirliği teklifinde bulunmuş; kendisini kral olarak tanıyıp Eflak toprağının efendisi yaparlarsa, silahlı yüz bin kişiyle Konstantinopolis'in fethine yardımcı olacağını bildirmişti. Ancak baronlar bu isteğe olumsuz cevap verdiler. Kaloyan bu cevabı onlara pahalya mal edecekti. Clari, a.g.e., ss. 28-30.

³⁰¹ Villehardouin, a.g.e., ss. 100-109, Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 196-198, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 394-395, Nicol, a.g.e., ss. 143-144, Vasiliev, a.g.e., s. 574.

³⁰² Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 198.

³⁰³ Ostrogorsky, a.g.e., ss. 395-396, Runciman, a.g.e., III. cilt, s. 112.

yeni imparator Henri'ye bağlılığını bildirmiş ve kızını onunla evlendirmiş olan marki Boniface de Montferrat, Eylül 1207'de, Bulgarlar tarafından pusuya düşürülerek öldürüldü. Böylece Bulgar kralı Kaloyan, Bizanslılar açısından iyi iş görmüş oldu. Yaklaşık iki buçuk yıllık bir süre içerisinde Baudouin, Dandolo ve Boniface'in ölümleri onun elinden olmuştu. Fakat onun da ömrü uzun sürmeyecek, Boniface'in ölümünden birkaç hafta sonra, Selanik kuşatması sırasında hayatını kaybedecekti. Kaloyan'ın ölümünden sonra Bulgar İmparatorluğu büyük bir karışıklığa düşerken, Latin İmparatorluğu rahat bir soluk alacaktı.³⁰⁴

Latin imparatoru Henri de Flandre, imparatorluk sürecinin ilk on sekiz ayında, Bulgar kralı Kaloyan ile mücadele etmek zorunda kaldı. 1206 yazında Hadrianapolis (Edirne)'i yağmalayıp başkent surlarına kadar dayanan Kaloyan'ın, İstanbul Latin İmparatorluğu için oluşturduğu tehdit; 26 Ekim 1207'de Selanik'i kuşattığı sırada, bir Kuman beyi tarafından öldürülmesi ile ortadan kalktı. İmparator Henri artık İznik'teki hasmına, Theodoros Laskaris'e, yoğunlaşabilirdi. 1209'da Laskaris'e karşı Selçuklu sultanı I. Gıyasettin Keyhüsrev ile askeri ittifak kuran Henri'nin umutları, İznik Rum Devleti'nin Selçuklulara karşı 1211'de kazandığı zafer ile suya düştü. Bir süre daha mücadeleye devam eden Henri ve Laskaris, 1214 sonlarında, Nymphaion'da³⁰⁵ bir barış antlaşması imzaladılar. Latinler, Anadolu'nun Edremit'e kadar olan kuzey batı ucunu muhafaza ederken; Selçuklu sınırına kadar olan kısım, İznik devletine kaldı. Böylece her iki imparatorluk birbirinin varlığını tanımış oluyordu. Sonrasında İznik Devleti için bir yükselme dönemi başlarken; 1216'da yetenekli ve enerjik imparatorları Henri'nin ölümü ile Latin İmparatorluğu için çöküş başlayacaktı.³⁰⁶

Kabiliyetli ve enerjik bir lider olan imparator Henri, sadece 40 yaşlarında ve hayatının en verimli döneminde iken, 1216'da, Selanik'te öldü. Henri, Yunanlılar tarafından bile sevilip takdir edilen bir liderdi ve ölümü, Latin Devleti için çöküşün başlangıcı oldu. Halefleri, ne kabiliyet ne güç ne de uzlaşma becerisi adına, onun yakınından bile geçemediler. Henri'nin çocuğu olmadığı için, Haçlı baronları kız kardeşi Yolande'nin kocası Pierre de Courtenay'ı imparator seçtiler. O sırada Fransa'da bulunan Pierre, 1217'nin ilk haftalarında Konstantinopolis'e ulaşmak için yola çıktıysa da; Durazzo'da, Epir despotu Theodoros'a esir düştü ve öldürüldü. Bunun üzerine karısı

³⁰⁴ Nicol, a.g.e., s. 144, Vasiliev, a.g.e., s. 575. Villehardouin, Baudouin'in ölümünden sonraki Latin-Bulgar mücadelesi hakkında oldukça detaylı bilgiler vermekte, İznik Rum imparatoru Theodoros Laskaris ile Kaloyan'ın ittifak yaptığını da aktarmaktadır. Villehardouin, a.g.e., ss. 115-150. Niketas da, Villehardouin kadar detaylı ele almaya da, bu mücadeleyi aktarmıştır. Niketas daha çok, İskitler diye bahsettiği Bulgarların, Yunan halkına yaptığı eziyetleri aktarmakta; Yunanlıların, bir yandan İskitler diğer yandan Latinler tarafından zulme uğratıldığından bahsetmektedir. Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, ss. 199-236.

³⁰⁵ İzmir iline bağlı ilçe merkezi Nif/Kemalpaşa kasabasının eski adı. Umar, a.g.e., s. 606.

³⁰⁶ Akropolites, a.g.e., ss. 38-39, Norwich, a.g.e., ss. 176-178, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 397-398, Vasiliev, a.g.e., s. 581.

Yolande, 1217-1219 arası imparator naipliği yaparak ülkeyi yönetti. Onun 1219'da ölümünden sonra, imparatorluk tacı zayıf ve beceriksiz oğlu Robert'a geçti.³⁰⁷

Bu arada Epir despotu Theodoros Angelos iyice güçlenmiş ve Latinlere karşı büyük çapta bir mücadeleye girişmişti. Yani, eski Bizans sınırları içinde; biri Latin, ikisi Rum olmak üzere üç imparatorluk ortaya çıkmıştı. Bir de dördüncü bir imparatorluk olmak üzere arka planda Bulgar Çarlık Devleti vardı ki; Bulgar kralı II. İvan Asen (1218-1241), bu imparatorluklar arasındaki ilişkilerde belirleyici rol oynayacaktı.³⁰⁸

1224'te, İznik Rum Devleti hükümdarı Ioannes III. Vatatzes ile Poimanenon'da yaptığı savaşı kaybeden Robert de Courtenay, imparatorluğunun Anadolu'daki topraklarının neredeyse tamamını kaybetti. Diğer taraftan Selanik'i ele geçirmiş olan Theodoros Angelos, Konstantinopolis'i tehdit etmeye başlamıştı. 1228 yılında Robert hayatını kaybedince imparatorluk tacı, henüz reşit olmayan kardeşi II. Baudouin'e geçti. Bu sıkıntılı ortamda genç imparatorun, II. Asen'in kızı ile evlenmesi ve çarın, imparatora naiplik yapması düşünüldüyse de; Latin şövalyeler ve ruhban sınıfı bu fikre sıcak bakmadılar. Onların naip olarak düşündüğü isim, eski Kudüs kralı ve oldukça yaşlı bir zat olan Jean de Brienne idi. II. Asen'in, 1230'da Klokotinitza'da Theodoros Angelos'a karşı kazandığı zafer, Konstantinopolis'i Theodoros'un yarattığı tehlikeden kurtarınca Asen'in naipliği fikri önem kaybetti. 1231'de, Jean de Brienne imparator naibi olarak atandı.³⁰⁹

Konstantinopolis'teki imparator naipliğini elde edemediği için öfkelenen II. Asen ile İznik hükümdarı Ioannes III. Vatatzes ittifak yaptılar ve 1235'te, Konstantinopolis'i hem karadan hem denizden kuşattılar. Şehir, Venedik donanmasının desteğiyle direndiyse de; umutsuzluğa düşen Latin imparatoru II. Baudouin, yardım istemek üzere Avrupa'ya gitti. Ancak Asen'in; İznik İmparatorluğu'nu, zayıflamış Latin İmparatorluğu'ndan daha tehlikeli olarak görmesi ve Vatatzes ile yaptığı ittifakı bozması ile Konstantinopolis bir kez daha kurtulmuş oldu.³¹⁰ Ancak yine de kaçınılmaz son değişmeyecek ve Latin İmparatorluğu giderek daha fazla güç kaybederken, İznik Rum İmparatorluğu gücünü artırmaya devam ederek Konstantinopolis'i Latinlerin elinden geri almayı başaracaktı. Son Latin hükümdarı II. Baudouin şehirden kaçarken, 57 yıllık İstanbul Latin İmparatorluğu tarihe karışacaktı.

³⁰⁷ Akropolites, a.g.e., ss. 36-37, Norwich, a.g.e., ss. 178-179, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 398-400, Vasiliev, a.g.e., ss. 582-585.

³⁰⁸ Norwich, a.g.e., s. 179, Ostrogorsky, a.g.e., s. 401, Vasiliev, a.g.e., s. 587.

³⁰⁹ Norwich, a.g.e., s. 180, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 402-404, Vasiliev, a.g.e., ss. 589-590.

³¹⁰ Vasiliev, a.g.e., ss. 591-592, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 405-415.

7.2. Bizans'ın Devamı Niteliğindeki Devletler

Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından zaptının ardından Bizans soylu sınıfının önemli bir kısmı, şehri terk ederek, henüz Latinler tarafından ele geçirilmemiş yerlere kaçtılar.³¹¹ Bu soylular, yerel halkın desteği ile Bizans'ın devamını sağlayan yeni devletler kurdular. Bu devletlerden en güçlüsü ve tartışmasız en önemlisi Aleksios III. Angelos'un damadı Theodoros Laskaris'in idaresinde kurulan İznik Rum İmparatorluğu'dur.³¹²

Bizans'ın devamı niteliğinde olan diğer iki devlet, İznik Rum İmparatorluğu'na nazaran, daha az önemlidir. Epiros (Epir) Despotluğu, Adriyatik sahilinde; Trabzon İmparatorluğu ise Karadeniz'in güneydoğu ucunda yer aldığı için olayların gidişatına yön veremeyecek kadar uzaktadır. Ayrıca patriklik makamının İznik'te yeniden oluşturulması sebebiyle de, İznik Rum İmparatorluğu'nun ayrıcalığına asla ulaşamamışlardır. Bizans'ın gerçek varisi olduğunu iddia eden bu üç siyasi gücün de ortak bir amacı vardı: Bizans İmparatorluğu'nun mirasına sahip çıkmak.³¹³

7.2.1. İznik Rum İmparatorluğu

Sürgündeki imparatorluk olarak anılan İznik Rum İmparatorluğu'nun³¹⁴ kurucusu, sabık imparator III. Aleksios'un kızı Anna ile evli olan Theodoros Laskaris, Bizans başkentinin düşmesinin ardından ailesi ile birlikte Bithynia³¹⁵ bölgesine geldi. Latinler, Anadolu'nun önemini henüz takdir edemediği ve Boniface de Montferrat kendisi için uygun görülen Anadolu'yu bir tarafa bırakıp Selanik'e gittiği için, devleti koruyucu Bizans kuvvetleri burada; Theodoros'un etrafında toplandı.³¹⁶

Başlangıçta Theodoros'u büyük sorunlar bekliyordu. Bir yandan Epir ve Trabzon'daki rakipleri, diğer yandan sınırlarında ortaya çıkan yerel Rum prenslikleri vardı. Yetmezmiş gibi, Anadolu'daki ihmallerini telafi için yola çıkan Henri de Flandre ve kont Louis de Blois komutasındaki Latin ordusu, Boğaz'ı geçerek Anadolu'ya doğru ilerlemeye başlamıştı. Bizanslılar, bu bölgede siyasi ve askeri anlamda teşkilatlanamadan, üstün Latin kuvvetleri ile

³¹¹ Akropolites, eserinde; Latinlerin, kentte kalmayı ve onların kontrolü altında yaşamayı tercih eden halka oturma izni verdiklerini, ayrılmak isteyenlerin de istedikleri yere gitmelerini engellemediklerini belirtir. Bu nedenle, kentin ileri gelenlerinden bazıları açıkça, bazıları gizlice kentten ayrılmışlardır. Akropolites, a.g.e., ss. 23-24.

³¹² Ostrogorsky, a.g.e., s. 393, Norwich, a.g.e., s. 172, Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından...", s. 14.

³¹³ Norwich, a.g.e., s. 173, Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından...", s. 15.

³¹⁴ İznik Rum İmparatorluğu'nun kuruluşu ve faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Akropolites, a.g.e., ss. 23-172.

³¹⁵ Anadolu'nun kuzeybatısında, yaklaşık olarak bugünkü Bursa, Bilecik, Bolu, Sakarya, Kocaeli illerini, İstanbul ilinin Anadolu'daki parçasını, Zonguldak ilinin batı yarısını kapsayan bölgenin adıdır. Umar, a.g.e., s. 167.

³¹⁶ Ostrogorsky, a.g.e., s. 394, Norwich, a.g.e., ss. 173-176, Vasiliev, a.g.e., s. 571.

çarpışmak zorunda kaldılar. Theodoros ağır bir mağlubiyete uğrarken, Bithynia'nın tüm sahil bölgesi ve Prusa (Bursa) Haçlıların eline geçti. Bizans ordusu karşısında rahat bir galibiyet kazanan Latinlerin bir sonraki hedefi, İznik idi. Theodoros Laskaris'in devleti, daha kurulmadan yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelmişti. Ancak Bulgar kralı Kaloyan'ın Balkanlarda yarattığı tehlike Theodoros'u ve kurulma arifesindeki devletini kurtaracaktı. Eğer Haçlılar, Anadolu'daki ilerleyişlerini yüz kilometre mesafede bulunan Nikea (İznik)'ya doğru sürdürebilseler, Theodoros'un imparatorluğu belki de daha doğmadan ortadan kalkacaktı.³¹⁷

Theodoros Laskaris, merkezi İznik olmak üzere yeni Bizans devletini teşkilatlandırmaya girişti. Kurduğu devlet; bütün kurumlarıyla, eski Bizans'ı örnek almıştı. Soylular ve kilisenin seçilmişleri, despotes olarak tanınan Theodoros'un nasıl imparator ilan edileceğini müzakere ettiler. Fakat Theodoros'un imparatorluğunun, patrik tarafından tasdik edilmesi gerekiyordu ve Konstantinopolis Ortodoks patriği Ioannes Kamateros orada değildi. Latinler'in Konstantinopolis'i zaptı sırasında Didymotoikhon (Dimetoka)'a gitmişti ve Theodoros tarafından çağrıldığı zaman istifasını yazarak, oraya gitmeyi reddetti. 26 Haziran 1206'da Dimetoka'da hayatını kaybeden patrik Ioannes'in yerine, Mikhail Autoreianos patrik olarak atandı.³¹⁸

Ancak Theodoros Laskaris'in, yeni atanan Rum Patriği Mikhail Autoreianos tarafından takdis edilmesi ve o zamana kadar taşımış olduğu despotes unvanını bırakarak imparator unvanını alması, resmi olarak 1208 Nisanında gerçekleşti. Böylece Bizanslıların meşru tek imparatoru artık Theodoros Laskaris olmuştu. İstanbul'un Latin imparator ve patriğine karşı, İznik'te bir Bizans imparatoru ve bir Ortodoks patrik vardı ve İznik, İstanbul'dan kovulan Bizanslılığın devlet ve kilise merkezi durumuna gelmişti.³¹⁹

İznik Rum İmparatorluğu'nun yeni bir devlet olarak ortaya çıkışı, sadece İstanbul Latin İmparatorluğu için değil; Anadolu Selçuklu Devleti için de rahatsız edici bir durum ortaya çıkarmıştı. Çünkü bu yeni devlet; Türklerin, Ege kıyılarına doğru ilerleyişi için bir tehdit unsuru oluşturacaktı. Bu sebeple sultan, Theodoros'a karşı, imparator Henri ile bir antlaşma yaptı. Bu sırada, sabık Bizans imparatoru ve Theodoros'un kayınpederi III. Aleksios, Selçuklu sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in sarayına giderek tahtı ele geçirmek için ondan yardım istedi. Aleksios'un gelişyle elde ettiği fırsatı iyi değerlendirmek isteyen sultan Keyhüsrev, Theodoros Laskaris'den tahtını Aleksios'a devretmesini istedi. Sultanın amacı bütün Anadolu topraklarına sahip olmaktı. Taraflar, 1211 ilkbaharında, Denizli ve Lâdik arasındaki Antiokheia'da karşı karşıya geldi. Theodoros, çekirdeğini 800 paralı Latin askerinin oluşturduğu mütevazı ordusuyla, büyük kayıplar vermesine rağmen, zaferi kazandı. Sultan Keyhüsrev savaş

³¹⁷ Ostrogorsky, a.g.e., s. 394, Norwich, a.g.e., ss. 173-176, Vasiliev, a.g.e., s. 571, Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından...", s. 16.

³¹⁸ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması, s. 218, Akropolites, a.g.e., ss. 24-25, Ostrogorsky, a.g.e., s. 395, Vasiliev, a.g.e., s. 576.

³¹⁹ Ostrogorsky, a.g.e., ss. 395-396, Vasiliev, a.g.e., s. 576, Norwich, a.g.e., s. 176.

meydanında öldürülürken; III. Aleksios, Theodoros'a esir düşerek kalan ömrünü İznik'teki bir manastırda tamamladı.³²⁰

Bundan sonra Latinlere karşı mücadelesine devam eden Laskaris, imparator Henri'ye karşı kayda değer bir başarı elde edemedi. 1214 sonunda Nymphaion'da, İznik Rum ve Latin İmparatorluğu arasında sınırı tespit eden bir antlaşma yapıldı.

I. Theodoros Laskaris'in ölümünden sonra yerine damadı Ioannes III. Vatatzes (1222-1254) geçti. Dönemin kaynaklarının büyük bir övgüyle bahsettiği Vatatzes'in, özellikle dışa dönük faaliyetleri önemlidir. Çünkü Bizans İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmeye aday olan Selanik, Epiros ve Bulgar yöneticilerini kademeli olarak saf dışı bırakmayı başaran Vatatzes, Bizans İmparatorluğu'nu Konstantinopolis'te yeniden kurmak anlamında en önemli rolü oynayacak kişiydi. 1261'de Konstantinopolis'i tekrar ele geçiren İznik Rum hükümdarı Mikhail Palailogos yalnızca, Vatatzes'in enerjisinin ve ısrarının meyvelerini toplayacaktı.³²¹

İznik İmparatorluğu'nun son hükümdarları Vatatzes'in oğlu II. Theodoros Laskaris (1254-1258) ve torunu IV. Ioannes Laskaris (1258-1261) oldu. Ancak babasının genç yaşta ölümü nedeniyle, sadece yedi yaşında iken tahta geçen IV. Ioannes'in müşterek hükümdarı olarak imparatorluk tacını elde eden Mikhail Palailogos, devletin son dönemlerine damgasını vuran kişi olacaktı. Konstantinopolis'i tekrar ele geçirmek için harekete geçen VIII. Mikhail Palailogos, sahip oldukları güçlü donanma ile kendisine engel oluşturacak Venedik'e karşı, onların en büyük rakibi olan Cenevizliler ile ittifak kurdu. Ancak öldürücü bir darbe vurmalarına gerek kalmadan, Mikhail'in birlikleri Konstantinopolis'i ele geçirdi (25 Temmuz 1261). Kısa bir süre sonra Ayasofya'da ikinci kez taç giyen Mikhail'in emriyle, IV. Ioannes Laskaris kör edildi. Mikhail Palailogos Bizans İmparatorluğu'nu yeniden ihya ederken, başkent İznik'ten Konstantinopolis'e aktarıldı.³²²

Bizanslılar Konstantinopolis'i geri aldıklarında, harabeye dönmüş bir başkentle karşılaştılar. Kamu alanlarını bezeyen bütün anıtlar, revaklar talan edilmiş; tahrip edilen yapılar onarılmamıştı. Blakhernai ve Bukoleon sarayı oturulacak durumda değildi, Hipodrom'un bir bölümü harap olmuştu. Latinler, her ikisi de Galata'da bulunan Hagios Frangiskos Kilisesi ve San Domenico Kilisesi'nin yeniden yapımı dışında, hiçbir yeni yapı inşa etmemişler; yalnızca bazı Bizans kiliselerini Katolik kültürüne tahsis etmişlerdi. Yani imparator Mikhail Palailogos'u,

³²⁰ Akropolites, a.g.e., ss. 27-30, Vasiliev, a.g.e., s. 579, Ostrogorsky, a.g.e., s. 397, Norwich, a.g.e., s. 177, Sevim ve Yücel, a.g.e., s. 108, Osman Turan, a.g.e., s. 289. Akropolites'e göre; ordusunun sayıca üstün durumda olmasına güvenen Sultan Keyhüsrev, imparatora büyük hızla hücum etmiş ve imparator Laskaris'in başına gürzle vurarak onu atından düşürmüştür. Ancak atsız kalmasına rağmen, imparator Theodoros, Sultan Keyhüsrev'i atından düşürmüş ve başının kesilmesini sağlamıştır. Sultanın kafasını kimin kestiği ise belli değildir. Akropolites, a.g.e., s. 30.

³²¹ Ostrogorsky, a.g.e., s. 402, Vasiliev, a.g.e., s. 600, Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından...", s.21.

³²² Vasiliev, a.g.e., ss. 600-605, Ostrogorsky, a.g.e., s. 413, Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından...", ss. 21-22. Konstantinopolis'in Rumlar tarafından geri alınışının detayları için bkz. Akropolites, a.g.e., ss. 166-168.

gerçekleştirilmesi olanaksız bir iş; şehrin yeniden eski görkemine kavuşturulması için yapılacak çalışmalar bekliyordu.³²³

İznik Rum İmparatorluğu'nun kuruluşunun ve varlığının Türk tarihine etkisi değerlendirilecek olursa; Dördüncü Haçlı Seferi öncesinde Anadolu'nun batı sahillerine kadar ulaşmayı başaran Selçuklu Türklerinin bu ilerleyişi durdu ve İznik İmparatorluğu, yarım asır boyunca Selçuklular için aşılmaz bir engel oluşturdu. Bu başarının en önemli nedeni, yeni kurulan devletin merkezinin Anadolu'da olmasıydı. Bizans Devleti'nin kalbinin attığı yer haline dönüşen Anadolu artık eskisi gibi Konstantinopolis'ten gönderilen kuvvetlerle değil, bizzat imparator ve imparatorluk kuvvetleri tarafından savunulmaktaydı. Ancak 1261'de başkentini tekrar ele geçirmeyi başaran Bizans, tüm dikkatini batıdaki mücadelelere verecek ve doğu sınırını savunmasız bırakacak; böylece sonunu getirecek esas tehlikenin, doğudan geleceğini öngöremeyerek tarih sahnesinden çekilecekti.³²⁴

7.2.2. Epiros Devleti

Konstantinopolis'in Latinler tarafından zaptından sonra, II. İsaakios ve III. Angelos'un kuzenleri olan Mikhail Angelos, merkezi Arta olmak üzere Epiros Devleti'ni kurdu. Epiros hanedanı yöneticileri, Komnenos ve Dukas hanedanları ile ilişkileri nedeniyle bazen uzunca "Angelos Komnenos Dukas" hanedanlık unvanıyla anılmışlardır. Epiros Devleti, 1204-1215 arasında hüküm süren despot I. Mikhail döneminde, Yunanistan'ın kuzey batı sahili ve Tesalya'nın bir kısmına hâkim olmayı başardı. Bunda ülkenin dağlık ve ulaşılması zor yapısının sağladığı avantajın rolü büyük oldu. Mikhail'in 1215'te ölümünün ardından yerine üvey kardeşi Theodoros Angelos geçti. Mikhail döneminde İznik Rum Devleti ile herhangi bir husumet yaşamayan Epir Despotluğu, Theodoros döneminde bu tavrını değiştirdi ve İznik devletine karşı açıkça düşmanlık beslemeye başladı.³²⁵

Theodoros Angelos'un ilk önemli faaliyeti, daha yeni Konstantinopolis Latin imparatoru olarak seçilmiş olan Pierre de Courtenay'ı tutsak ederek, öldürtmesi oldu. Ardından marki Boniface de Montferrat'ın ölümünün ardından kargaşa içerisine düşen Selanik Krallığı'nı ele geçirdi. Selanik'i alıp topraklarını Adriyatik'ten Ege'ye kadar genişleten Theodoros, İznik tahtında oturan Ioannes Vatatzes'in imparatorluğunu reddederek, 1222'de kendisini imparator ilan etti. Trakya'nın bir kısmını ele geçirmeyi başaran Theodoros, İstanbul üzerine yürüdü fakat aynen onun gibi Konstantinopolis üzerinde hak iddia eden Bulgar çarı II. İvan Asen, Theodoros'u

³²³ Kuban, a.g.e., s. 156, Mantran, a.g.e., s. 139.

³²⁴ Yusuf Ayönü, "Dördüncü Haçlı Seferi'nin Batı Anadolu'nun Türkleşme Sürecine Etkisi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XXIV, Sayı 1, Temmuz 2009, s.16.

³²⁵ Vasiliev, a.g.e., ss. 583-584, Norwich, a.g.e., s. 173, Işın Demirkent, "Bizans", *DİA*, Cilt VI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, s. 239.

tehdit etmeye başladı. 1230'da Edirne ile Plovdiv arasında, Klokotinitza'da yapılan savaşta Kuman süvarileriyle desteklenmiş Bulgar ordusu, kesin zafer elde etti. Esir düşen Theodoros'un gözlerine mil çekildi. Bu savaşta ağır darbe alan Epiros Despotluğu, bundan sonra çok varlık gösteremedi. Theodoros'un kardeşi Manuel Selanik, Tesalya ve Epiros'ta hâkimiyeti elinde tuttuysa da artık devletin eski gücü kalmamıştı.³²⁶

1242'de İznik imparatoru İoannes Vatatzes, Theodoros'un oğlu İoannes'i imparator unvanından vazgeçip, despotes unvanını almaya zorladı. Dört yıl sonra da Selanik'e el koydu ve şehrin son hükümdarı, Theodoros'un oğlu Demetrios'u esir aldı. Bundan sonraki süreçte Epiros Despotluğu etkisini tamamen kaybetti. 1337'de, Türklerin de yardımını alan imparator İoannes VI. Kantakouzenos zamanında, artık Konstantinopolis başkentli Rum İmparatorluğu, bu devlete tamamen son verdi.³²⁷

7.2.3. Trabzon Rum İmparatorluğu

İznik Rum İmparatorluğu ve Epiros Devleti'nin aksine, Trabzon Rum İmparatorluğu'nun kuruluşu Konstantinopolis'in Latinler tarafından zaptıyla alakalı değildir. Bizans imparatoru I. Andronikos Komnenos'un oğlu Manuel'den olan torunları, Aleksios ve David Komnenos, dedeleri Andronikos'un 1185'te ölümünden sonra kendilerine akraba olan Gürcü kral hanedanının sarayına götürülmüşlerdi. Gürcü kraliçesi Tamar'ın (1184-1212) desteğini alan kardeşler; 1204 Nisanında, yani Konstantinopolis'in Latinler tarafından işgali ile aynı günlerde, Trabzon'u ele geçirdiler. Doğu Karadeniz Bölgesi'ne hâkim olarak, Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurdular. Komnenos kardeşler, Laskaris'e kıyasla daha soylu bir aile olan Komnenos hanedanından geldikleri için, kendilerini imparator Laskaris'ten daha üstün görüyorlardı. Kardeşlerin küçüğü David, Gürcüler ve paralı askerlerden oluşan ordusuyla, batıya doğru Karadeniz sahili boyunca ilerleyerek Paphlagonia ve Karadeniz Ereğlisi'ni işgal etti. Ancak kısa süre sonra bu toprakların çoğunu kaybetti. İznik'te Theodoros Laskaris'in kurduğu devletin güçlenmesi ve Anadolu Selçuklu Devleti'ne altın çağını yaşatan I. Alaeddin Keykubat'ın (1220-1237) Anadolu'da siyasi birliği sağlamasıyla; Trabzon Rum İmparatorluğu, sınırlarını genişletme planından erken vazgeçmek zorunda kaldı. Trabzon Rum İmparatorluğu, 1461 yılında Türk hâkimiyetine geçmeden önceki 257 yıllık tarihinin büyük bir bölümünde, Kaçkar dağları ile sahil arasındaki altı yüz kilometrelik dar bir sahil şeridiyle sınırlanmış olarak yaşadı.³²⁸

³²⁶ Vasiliev, a.g.e., ss. 584-590, Ostrogorsky, a.g.e., ss. 402-403.

³²⁷ Norwich, a.g.e., s. 173, Ostrogorsky, a.g.e., s. 407, Akropolites, a.g.e., s. 8.

³²⁸ Ostrogorsky, a.g.e., s. 393, Norwich, a.g.e., s. 173, Murat Keçiş, "Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 28, Sayı 46, Ankara, 2009, ss. 144-156.

8. SONUÇ

İnsanlık tarihini şekillendiren önemli olaylar söz konusu olduğunda ilk aklımıza gelecek örneklerden biri tartışmasız Haçlı Seferleridir. Bu büyük kitlesel hareket; gerek ortaya çıkış sebepleri ve gerçekleşme şekli, gerek yarattığı büyük yıkım ve önemli sonuçlar değerlendirildiğinde, farklılığını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu seferler, günümüzde çok tartışılan “Medeniyetler Çatışması” tezi için de önemli bir başlangıç noktası teşkil etmektedir. Hristiyan Avrupa ile İslam Dünyasını karşı karşıya getiren bu tarihsel süreç; hem tarih boyunca insan toplulukları arasında büyük sorunlar yaratan mal ve zenginlik paylaşımı mücadelesinin somut bir örneği, hem de dini inanışların ve dinsel muhafazakârlığın başka örtülü amaçlara kılıf olarak nasıl kullanılabileceğini gösteren önemli bir örnektir. Bu seferler, bugün her anlamda kendini Doğu’ya göre daha modern kabul eden Batı uygarlığının medenileşme sürecinin başlangıcı olarak da kabul edilebilir.

Dünya tarihinin gördüğü en büyük devletlerden biri olan Doğu Roma İmparatorluğu, çeşitli yönlerden gelen akınlarla karşılaşmakla beraber hiçbir zaman yabancı bir kuvvetin istilasına uğramamıştı. Ta ki Dördüncü Haçlı Seferi’ne kadar...

Dördüncü Haçlı Seferi, tüm Haçlı seferleri içerisinde en ayrıksı olanıdır. Hedefinden saparak, Filistin’deki Haçlılara yardım götürmek ve Kudüs’ü Müslümanlardan geri almak yerine, Bizans başkenti Konstantinopolis’e yönelmiş ve şehre, geri dönülemez şekilde büyük zararlar verilmesine yol açmıştır. İngiliz Ortaçağ tarihçisi Sir Steven Runciman’a göre; “İnsani bakımdan bütün dünya tarihinde dördüncü haçlı seferinden daha büyük bir cinayet işlenmemiştir.”³²⁹

Dördüncü Haçlı Seferi’nin hazırlanmasında ve ortaya çıkışında iki kişi hayati önem arz etti. Bunlardan birincisi bu girişimin manevi yönünü temsil eden ve Kutsal Toprakları Müslümanların elinden almayı, Doğu ve Batı Hristiyan âlemini birleştirmeyi arzu eden Papa III. Innocentius; ikincisi ise girişimin dünyevi ve seküler yönünü temsil eden ve öncelikle materyalist ve ekonomik niyetleri birinci sıraya koyarak hareket eden Venedik doge’u Enrico Dandolo idi. Onların dışında iki kişi daha seferin gidişatı üzerinde etkili oldu. Bu kişiler ise tahttan indirilmiş babasının ve kendisinin imparatorluk hakkını savunmak üzere Batı’ya kaçarak yardım talep eden Bizanslı prens Aleksios ve Aleksios’un kız kardeşiyle evli olan ve Aleksios’a yardım ederek Bizans İmparatorluğu’nu kontrolü altına almak isteyen Alman kralı Philipp von Schwaben’di.³³⁰

Seferin, başlangıçtaki amacından sapmasında etkili olan tüm bu aktörler incelendiğinde görülecektir ki; Venedik, Dördüncü Haçlı Seferi’nin hedefinden sapmasında, başrolü oynayan güç

³²⁹ Runciman, a.g.e., III. Cilt, s. 114.

³³⁰ Vasiliev, a.g.e., ss. 512, 513.

oldu. Daha kuruluşundan itibaren ticari anlamda kendini geliştirmeyi başaran bu İtalyan cumhuriyeti; tüm siyasi hedeflerini, ticari çıkarları üzerinden şekillendirdi. Bu doğrultuda, Haçlı seferlerinin başlangıcından itibaren, yaşanan süreçten nasıl kendi çıkarına faydalanabileceğinin hesaplarını yapmaya başladı. İlk üç Haçlı seferinde çok etkili olamayan Venedik'in beklediği fırsat, Dördüncü Haçlı Seferi'nde ayağına geldi. Haçlı askerlerinin Kutsal Topraklara nasıl taşınacağı sorunu, bu denizci devleti, seferin baş aktörlüğüne taşıdı. Kendisine söz verdikleri ödemeyi yapamayan Haçlılar sayesinde seferin kontrolünü ele geçirmeyi başaran Venedik; seferi önce Macaristan ile hâkimiyet mücadelesinde bulunduğu Zara şehrine, ardından Konstantinopolis üzerine yönlendirdi. Böylece Haçlı kuvvetlerini kendi siyasi ve ticari menfaatlerinin hizmetine almayı başaran Venedik'in; seferi Konstantinopolis üzerine yönlendirme sürecinde, Bizans İmparatorluğu'ndaki taht kavgaları da işini kolaylaştırıcaktı. Venedik'in bu anlamda işini kolaylaştıran bir diğer faktör, Katolik Batı ile Ortodoks Doğu arasında yaklaşık 150 yıl önce serpilmiş olan düşmanlık tohumlarıydı.

Seferi hedefinden saptıran Venedik, hem önemli ticari ilişkiler içinde bulunduğu Mısır üzerine düzenlenecek Haçlı seferini engellemeyi başardı hem de Konstantinopolis'in fethi ile, diğer İtalyan cumhuriyetleri ile rekabet içinde bulunduğu Karadeniz ve Ege ticaretini tamamen kendi kontrolüne aldı. Sefer sonrasındaki paylaşım sürecinde, ticari anlamda en değerli yerleri kendi payına alan Venedik, kendi koloni imparatorluğunu kurdu. Böylece Bizans İmparatorluğu ile yaşadığı inişli-çıkışlı ilişkilerden ve bu ilişkilerin yarattığı güvensiz ticaret ortamından da kurtulmuş oldu.

Seferin Venedik çıkarlarına hizmet eden bir diğer yönü, Konstantinopolis'in yağmalanması sürecinde ortaya çıktı. Konstantinopolis'in varlıklarını, tacirleri kanalıyla yakından bilen Venedikliler, en değerli eserleri ve zenginlikleri alıp götürdüler. Götürdükleri eserlerle kendi ülkelerinde küçük bir Konstantinopolis yaratmayı başardılar. Soygun o kadar büyüktü ki; ileriki yıllarda, bu yağmadan Fransız savaşıculara düşen sekizde üç payın, 20 milyon altın frank olduğu hesaplanacaktır.³³¹ Nitekim Villehardouin yazdığı kronikte, Dünya yaratıldığından beri hiçbir şehirde bu kadar büyük ganimet kazanılmadığını dile getirmiştir.³³² Robert de Clari de yazdıklarıyla onu onaylamaktadır. "Dünya kuruldu kurulalı ... bu kadar büyük, bu kadar zarif, bu kadar fevkalade servet ne görülmüş ne alınmıştır. Kanaatimce, dünyadaki en zengin kırk şehirde Konstantinopolis'te bulunan bu servet bulunamaz...."³³³

Dördüncü Haçlı Seferi'nin ulaşım ve finansmanını karşılayan Venedik; ustalıklı bir şekilde Bizans üzerine yönlendirdiği bu seferi, cumhuriyetin çıkarları için kullanmayı başardı.

³³¹ Şenel, a.g.e., s. 765.

³³² Villehardouin, a.g.e., s. 74.

³³³ Clari, a.g.e., s. 40.

Sefer sayesinde doğudaki pozisyonu daha etkili hale gelen Venedik, siyasi ve ticari anlamda gücünün zirvesine çıktı.³³⁴

³³⁴ Vasiliev, a.g.e., s. 523, Roberts, a.g.e., s. 258.

BİBLİYOGRAFYA

BİRİNCİL KAYNAKLAR

- [1]. Abu'l Farac, Gregory (Bar Hebraeus). Abu'l Farac Tarihi, Cilt II. Çev. Ömer Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987.
- [2]. Akropolites, Georgios. Vekayiname. Çev. Prof. Dr. Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.
- [3]. Clari, Robert de. İstanbul'un Zaptı (1204). Çev. Prof. Dr. Beynun Akyavaş. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- [4]. *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*. Yayıma hazırlayan: Işın Demirkent. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001
- [5]. Khoniates, Niketas. *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. Çev. Fikret Işıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- [6]. Komnena, Anna. *Alexiad*. Çev. Bilge Umar. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.
- [7]. Niketas Khoniates'in *Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Yağmalanması ve Zaptı*. Çev. Prof. Dr. Işın Demirkent. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004.
- [8]. Villehardouin, Geoffroi D. ve Henri de Valenciennes. IV. Haçlı Seferi Kronikleri. Çeviren: Ali Berktaş. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

İKİNCİL KAYNAKLAR

- [9]. Ana Britannica, 9. Cilt. İstanbul: Ana Yayıncılık, 2004.
- [10]. Aydın, Derya Uzun. " İstanbul At Meydanı Anıtları Üzerine Bir Deneme (Dikilitaşlar, Heykeller Ve Lisippos'un Atları)". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* Cilt 3. Sayı 1. Batman, 2013. ss. 29-44.
- [11]. Ayönü, Yusuf. "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından Batı Anadolu'da Mücadele eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu". *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* Sayı I-1 Temmuz 2015. ss. 9-25.
- [12]. ----, Yusuf. "Dördüncü Haçlı Seferi'nin Batı Anadolu'nun Türkleşme Sürecine Etkisi". *Tarih İncelemeleri Dergisi* Cilt XXIV. Sayı 1. Temmuz 2009. ss. 5-20.
- [13]. Batur, Enis. "Haçlı Yağması ve Kutsal Nesnelere Kataloğu". *#tarih Dergisi* Sayı 7 (Aralık 2014). İstanbul: Promat Basım Yayın. ss. 44-46.
- [14]. Bréhier, Louis. "The Crusade Against Constantinople (1204)", *Catholic Encyclopedia* Vol. IV, New York: Robert Appleton Company, 1908.
- [15]. Büyük Sözlük, I. Cilt. İstanbul: Arkın Kitabevi, 1985.
- [16]. Chrysostomides, Julian. "11. Yüzyıldan 15. Yüzyıla Kadar Bizans İmparatorluğu". *Türkiye Tarihi/Bizans'tan Türkiye'ye/1071-1453* (Ed. Kate Fleet) cilt 1 içinde. Çev. Ali Özdamar. İstanbul: Kitap Yayınları, 2012.
- [17]. Daş, Mustafa. "Bizans'ın Megali İdea'sı Üzerine Bir Değerlendirme". *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-II. Cilt 34. sayı 34. İstanbul, 2009. ss. 87-103.
- [18]. Demirkent, Işın. "Bizans". *DİA* Cilt VI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992. ss. 230-244.

- [19]. ----, "Haçlılar". DİA Cilt XIV. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996. ss.525-546.
- [20]. ----, *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler, Bildiriler, İncelemeler*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2007.
- [21]. ----, "Haçlılar İstanbul'u Nasıl Yaktı?". *Popüler Tarih Dergisi* Sayı 40 (Aralık 2003). İstanbul: Dünya Yayıncılık, ss. 32-37
- [22]. ----, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*. Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı. No: 35. İstanbul, 1994. ss. 65-78.
- [23]. ----, *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997.
- [24]. ----, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118-1146)*. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- [25]. ----, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1995. ss. 17-56.
- [26]. ----, "Haçlı Seferleri ve Türkler". *Türkler Ansiklopedisi* (Editör: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca). Cilt 6. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 651-668.
- [27]. Diehl, Charles. *Bizans İmparatorluğu'nun Tarihi*. Çev. A. Gökçe Bozkurt. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2017.
- [28]. Eyice, Semavi. "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı". *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi* Sayı 16. 2004/1. s. 183-208.
- [29]. Folda, Jaroslaw. "The Review *The Fourth Crusade: The Conquest of Constantinople, 1201-1204* by Donald E. Queller and Thomas F. Madden". The University of Chicago Press, 1979. ss. 620-622.
- [30]. Gür, Aysen. "Haçlıların İstanbul'u Fethi". *#tarih Dergisi* Sayı 7 (Aralık 2014). İstanbul: Promat Basım Yayın. ss. 28-34.
- [31]. Haldon, John. *Bizans Tarih Atlası*. Çev. Ali Özdamar. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.
- [32]. Harris, Jonathan. "The Debate On The Fourth Crusade". Wiley Online Library. Volume 2. Issue 1, Ocak 2004. 05.11.2016 tarihinde <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1478-0542.2004.00114.x> adresinden alınmıştır.
- [33]. Huberman, Leo. *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*. Çev. Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- [34]. Jones, Robert. *The Crusades: A Brief History (1095-1291)*. Georgia, 2004. 29.10.2016 tarihinde www.sundayschoolcourses.com adresinden alınmıştır.
- [35]. Kanat, Cüneyt ve Devrim Burçak. *Sorularla Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2015.
- [36]. Kaya, Önder. "13. Yüzyılda İstanbul'dan Batıya Taşınan Eserler". *1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi* 5. Sayı, İstanbul, 2009, ss. 144-157.
- [37]. Keçiş, Murat. "Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri". *Tarih Araştırmaları Dergisi* Cilt 28. Sayı 46. Ankara, 2009. ss. 143-162.
- [38]. ----, "Georgios Akropolites ve "Tarih" Adlı Eseri". *Tarih Araştırmaları Dergisi* Cilt 28. Sayı 45. Ankara, 2009. ss. 191-205.
- [39]. Kuban, Doğan. *İstanbul, Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul*. Çev. Zeynep Rona. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000

- [40]. Küçüksipahioğlu, Birsal. "Haçlı Seferleri'nin Başından 1204'e kadar Batıların Bizans'ı Zapt Etme Planları". *"Around the Fourth Crusade Before and After (Dördüncü Haçlı Seferi: Öncesi ve Sonrası)" Sempozyumu*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 25-29 Ağustos 2004. ss. 47-55.
- [41]. Lemerle, Paul. *Bizans Tarihi*. Çev. Galip Üstün. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994
- [42]. Madden, Thomas F. *Enrico Dandolo and the Rise of Venice*. John Hopkins University Press, 2003.
- [43]. Mango, Cyril. *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*. Çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: YKY, 2008.
- [44]. [36]. Mantran, Robert. *İstanbul Tarihi*. Çev. Teoman Tunçdoğan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- [45]. Morrisson, Cecile. *Haçlılar*. Çev. Nermin Acar. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005.
- [46]. Nicol, Donald M. *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel ilişkiler Üzerine Bir Araştırma*. Çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2000.
- [47]. Nicolle, David. *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204*. Çev. Gürkan Engin. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- [48]. Norwich, John Julius. *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*. Çev. Selen Hırçın Riegel. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2013.
- [49]. Ocak, Ahmet. "Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı ve (Doğu- Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar". *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt 14. Sayı 3. Bolu, 2014. ss. 133-155.
- [50]. Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. Çev. Fikret İşıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.
- [51]. Özyayın, Abdülkerim. "İbnü'l İbri". *DİA* Cilt XXI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2000. ss. 92-94.
- [52]. Özcan, Altay Tayfun. "Novgorod I Kroniğinde İstanbul'un Latinlerce İlgali ile İlgili Kayıtlar". *Tarih İncelemeleri Dergisi*. Cilt XXIV. Sayı 1. İzmir, (Temmuz 2009). ss. 101-116.
- [53]. Pirenne, Henri. *Ortaçağ Kentleri Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*. Çev. Şadan Karadeniz. İstanbul: İletişim yayınları, 2011.
- [54]. Queller, Donald E. and Gerald, W. Day. "Some Arguments in Defense of the Venetians on the Fourth Crusade". *The American Historical Review*, Vol. 81. No. 4. Oxford University Press, 1976. ss. 717-737.
- [55]. Riley – Smith, Jonathan. *Haçlılar Kimlerdi?*, Çev. Berna Kılınçer. İstanbul: Bileşim Yayınevi, 2005.
- [56]. Roberts, J. M. *Avrupa Tarihi*. Çev. Fethi Aytuna. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2010.
- [57]. Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi, II. Cilt Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*. Çev. Fikret İşıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1992.
- [58]. Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi, III. Cilt Akka Krallığı ve Daha Sonraki Haçlı Seferleri*. Çev. Fikret İşıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1992.
- [59]. Sevim, Ali ve Yaşar, Yücel. *Türkiye Tarihi I. (Fetihden Osmanlılara Kadar) (1018-1300)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990.
- [60]. Şenel, Alaeddin. *Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2009.
- [61]. Şeşen, Ramazan. "Eyyubiler". *DİA* Cilt XII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, s. 20-31.
- [62]. Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye; Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998.

- [63]. Turan, Şerafettin. *Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*. İstanbul: Metis Yayınları, 1990.
- [64]. ----, "Levant", *DİA Cilt XXVII*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003. ss.145-147.
- [65]. Türker, Özgür ve Serkan S. Ükten. "Haçlılar, Moğollar ve Ortadoğu'da Haçlı -Moğol Münasebetleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54. Ankara, 2014. ss. 319-344.
- [66]. Umar, Bilge. *Türkiye'deki Tarihsel Adlar: Türkiye'nin Tarihsel Coğrafyası ve Tarihsel Adları Üzerine Alfabetik Düzendeki Bir İnceleme*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993.
- [67]. Usta, Aydın. *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman - Haçlı Siyasi İttifakları*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008.
- [68]. Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Büyük Osmanlı Tarihi*. Cilt 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- [69]. Vasiliev, Alexander A. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. Çev. Tevabil Alkaç. İstanbul: Alfa Tarih, 2016.
- [70]. Yılmaz, Hayri Fehmi. "Kostantiniye'de Katliam ve Tecavüz". *#tarih Dergisi*. Sayı 7 (Aralık 2014). İstanbul: Promat Basım Yayın. ss. 35-43.

EKLER**EK I. Bizans İmparatorları (324-1453)**

I. Konstantinos	324 -337	Aleksandros	912-913
Konstantinos	337-361	VII. Konstantinos	913-959
Iulianos	361-363	Romanos I. Lakapenos	920-944
Iovianos	363-364	II. Romanos	959-963
Valens	364-378	Nikephoros II. Phokas	963-969
I. Theodosios	379-395	Ioannes I. Çimiskes	969-976
Arkadios	395-408	II. Basileios	976-1025
II. Theodosios	408-450	VIII. Konstantinos	1025-1028
Markianos	450-457	Romanos III. Argyros	1028-1034
I. Leon	457-474	IV. Mikhail	1034-1041
II. Leon	474	V. Mikhail	1041-1042
Zenon	474-475	Zoe ve Theodora	1042
Vasiliskos	475-476	Konstantinos IX. Monomakhos	1042-1055
Zenon (ikinci defa)	476-491	Theodora (ikinci defa)	1055-1056
I. Anastasios	491-518	VI. Mikhail	1056-1057
I. Iustinos	518-527	Isaakios I. Komnenos	1057-1059
I.Iustinianos	527-565	Konstantinos X. Dukas	1059 -1067
II. Iustinos	565-578	Romanos IV. Diogenes	1068-1071
Konstantinos I. Tiberios	578-582	Mikhail VII. Dukas	1071-1078
Mavrikios	582-602	Nikephoros III. Botaneiates	1078-1081
Phokas	602-610	Aleksios I. Komnenos	1081-1118
Herakleios ve III. Konstantinos	610-641	Ioannes II. Komnenos	1118-1143
II. Konstans	641-668	Manuel I. Komnenos	1143-1180
IV. Konstantinos	668-685	Aleksios II. Komnenos	1180-1183
II. Iustinianos	685-695	Andronikos I. Komnenos	1183-1185
Leontios	695-698	Isaakios II. Angelos	1185-1195
II. Tiberios	698-705	Aleksios III. Angelos	1195-1203
II. Iustinianos (ikinci defa)	705-711	Isaakios II. (ikinci defa) ve	
Filipikos	711-713	Aleksios IV. Angelos	1203-1204
II. Anastasios	713-715	Aleksios V. Murtzuphlos	1204
III. Theodosios	715-717	Theodoros I. Laskaris	1204-1222
III. Leon	717-741	Ioannes III. Dukas Vatatzes	1222-1254
V. Konstantinos	741-775	Theodoros II. Laskaris	1254-1258
IV. Leon	775-780	Ioannes IV. Laskaris	1258-1261
VI. Konstantinos	780-797	Mikhail VIII. Palaiologos	1261-1282
Irini	797-802	Andronikos II. Palaiologos	1282-1328
I. Nikephoros	802-811	Andronikos III. Palaiogolos	1328-1341
I. Mikhail Rangabe	811-813	Ioannes V. Palaiologos	1341-1376
V. Leon	813-820	Ioannes VI. Kantakuzenos	1347-1354
II. Mikhail	820-829	Andronikos IV. Palaiologos	1376-1379
Theophilos	829-842	Ioannes V. Palaiologos	1379-1390
III. Mikhail	842-867	(ikinci defa)	
I.Basileios	867-886	Ioannes VII. Palaiologos	1390
VI. Leon	886-912	Manuel II. Palaiologos	1391-1425
		Ioannes VIII. Palaiologos	1425-1448
		Konstantinos XI. Palaiologos	1448-1453

EK II. Venedik Doge'ları (8. yy - 13. yy)

Paolo Lucio Anafesto	697-717
Marcello Tegalliano	717-726
Orso İpato	726-737
Teodato İpato	742-755
Gala Gaulo	755-756
Domenico Monegario	756-764
Maurizio Galbaio	764-797
Giovanni Galbaio	797-803
Obelerio Antenoreo	804-810
Angelo Participazio	811-827
Giustiniano Participazio	827-829
I. Giovanni Participazio	829-836
Pietro Tradonico	836-864
I. Orso Participazio	864-881
II. Giovanni Participazio	881-887
I.Pietro Candiano	887
Pietro Tribuno	887-912
II. Orso Participazio	912-932
II. Pietro Candiano	932-939
Pietro Participazio	939-942
III. Pietro Candiano	942-959
IV. Pietro Candiano	959-976
I. Pietro Orseolo	976-978
Vitale Candiano	978-979
Tribuno Memmo	979-991
II. Pietro Orseolo	991-1009
Ottone Orseolo	1009-1026
Pietro (Barbolano)	1026-1030
Orso Orseolo	1030-1032
Domenico Flabanico	1032-1041
Domenico Contarini	1043-1071
Domenico Selvo	1071-1084
Vitale Falier	1084-1095
I. Vitale Michiel	1096-1102
Ordelafo Falier	1102-1117
Domenico Michiel	1117-1130
Pietro Polani	1130-1148
Domenico Morosini	1148-1156
II. Vitale Michiel	1156-1172
Sebastiano Ziani	1172-1178
Orio Mastropiero	1178-1192
Enrico Dandolo	1192-1205
Pietro Ziani	1205-1229
Jacopo Tiepolo	1229-1249
Marino Morosini	1249-1253
Reniero Zeno	1253-1268
Lorenzo Tiepolo	1268-1275
Jacopo Contarini	1275-1280
Giovanni Dandolo	1280-1289
Pietro Gradenigo	1289-1311

EK III. İstanbul Latin İmparatorları

1204-1205	Baudouin de Flandre
1206-1206	Henri de Flandre
1217	Pierre de Courtenay
1217-1219	Jolande
1219	Conon de Bethune (naip)
1220-1221	Giovanni Colonna (naip)
1221-1228	Robert de Courtenay
1228-1261	II. Baudouin
1231-1237	Jean de Brienne (ortak imparator)

EK IV. HARİTALAR

- Harita 1.** Angelos Hanedanı'nın Son Döneminde Bizans İmparatorluğu (14.05.2018 tarihinde <https://tr.wikipedia.org> adresinden alınmıştır.)
- Harita 2.** Denizci Cumhuriyetler (05.05.2018 tarihinde <http://www.wikiwand.com> adresinden alınmıştır.)
- Harita 3.** Dördüncü Haçlı Seferi (05.05.2018 tarihinde <http://www.akintarih.com> adresinden alınmıştır.)
- Harita 4.** İznik İmparatorluğu (05.05.2018 tarihinde <http://www.wikiwand.com> adresinden alınmıştır.)

Harita 1. Angelos Hanedanı'nın Son Döneminde Bizans İmparatorluğu

Harita 2. Denizci Cumhuriyetler

Harita 3. Dördüncü Haçlı Seferi

Harita 4. İznik İmparatorluğu

EK V. RESİMLER

- Resim 1.** Papa III. Innocentius (14.05.2018 tarihinde <http://www.nkfu.com> adresinden alınmıştır.)
- Resim 2.** Enrico Dandolo (14.05.2018 tarihinde <https://www.ancient.eu> adresinden alınmıştır.)
- Resim 3.** Enrico Dandolo'nun Ayasofya'daki mezarı (14.05.2018 tarihinde <https://commons.wikimedia.org> adresinden alınmıştır.)
- Resim 4.** San Marco Atları (14.05. 2018 tarihinde <http://www.sanattanyansimalar.com> adresinden alınmıştır.)
- Resim 5.** San Marco Kilisesi ve atların replikaları (14.05.2018 tarihinde <http://insanvesanat.com> adresinden alınmıştır.)
- Resim 6.** Tetrarhi Heykeli (14.05.2018 tarihinde <http://turizmreport.com> adresinden alınmıştır.)
- Resim 7.** Tetrarhi Heykelinin Laleli'de yapılan kazılar sırasında bulunan ayak parçası. (14.05.2018 tarihinde <http://turizmreport.com> adresinden alınmıştır.)

Resim 1. Papa III. Innocentius

Resim 2. Enrico Dandolo

Resim 3. Enrico Dandolo'nun Ayasofya'daki mezarı

Resim 4. San Marco Atları

Resim 5. San Marco Kilisesi ve atların replikaları

Resim 6. Tetrarhi Heykeli

Resim 7. Tetrarhi Heykelinin Laleli'de yapılan kazılar sırasında bulunan ayak parçası

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı :Züleyha NURATA ÖZDEMİR

Doğum Tarihi : 29.11.1977

E-mail : zulnurata77@hotmail.com

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Tarih Öğretmenliği	Gazi Üniversitesi	1994-1998
Yüksek Lisans	Tarih	Mersin Üniversitesi	2011-Halen
Doktora			

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Sakarya-Taraklı Pansiyonlu İlköğretim Okulu	1998-2004
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Mersin-Kuyuluk Belediye İlköğretim Okulu	2004-2008
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Mersin-Mezitli Faris Kokulu İlköğretim Okulu	2008-2012
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	Mersin-Mezitli Muhittin Develi Ortaokulu	2012-2018